

ZABALDU

Diskriminazioaren pertzepzioa Euskadin eta Europar

3

ZABALDU

3

Diskriminazioaren pertzepzioa Euskadin eta European

ikus
pegi

Immigrazioaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de Inmigración

BERGINTASUN, JUSTIZIA
ETA SOZIALTE POLITIKAK
DEPARTAMENTO DE IGUALDAD,
JUSTICIA Y POLÍTICAS SOCIALES

CIP. Biblioteca Universitaria

Diskriminazioaren pertzepzioa Euskadin eta Europan [Recurso electrónico] / [Ikuspegi - Immigrazioaren Euskal Behatokia = Observatorio Vasco de Inmigración]. – Datos. – [Leioa]: Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitalpen Zerbitzua = Servicio Editorial, 2024. – 1 recurso en línea: PDF (126 p.). – (Zabaldu ; 3)

Modo de acceso: World Wide Web.

Bibliografía: p. 91-102.

ISBN: 978-84-1319-727-2

1. Discriminación – País Vasco. 2. Discriminación – Europa. 2. Discriminación – Opinión pública. I. Ikuspegi, Observatorio Vasco de Inmigración.

(0.034)316.647.82(460.15)

ZABALDU

3

Argitaraldi elektronikoa

Urtea eta lekua: 2025, Bilbao

Argitaratzailea: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

Diseinua: Erreka Multimedia S.Coop

Dokumentazikoa: Antonio Gómez
Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia

ISBN PDF: 978-84-1319-727-2

Aurkibidea

Sarrera	7
Ohar metodologikoa	9
1. Diskriminazioa Euskadin eta Europan: analisi konparatiboa.....	13
1.1 Diskriminazioaren esparru analitikoa: legeria, testuingurua eta neurketa	13
1.2 Aniztasunarekiko jarrerak: ordezkaritza politikoa eta familia-harremanak.....	27
1.3 Diskriminazioarekiko jarrerak eta pertzepzioak: hautemandako diskriminazioa.....	43
1.4 Zuzeneko diskriminazio-esperientziak	56
1.5 Diskriminazio-egoeren aurrean emandako babesa eta norberak gauzatutako diskriminazioa	67
1.6 Berdintasunaren alde erakundeek egindako ahaleginekiko gogobetetzea	70
<i>Ikuspegi - Immigrazioaren Euskal Behatokia</i>	
2. Diskriminazio anizkoitza Euskadin	73
2.1 Hautematen den diskriminazioaren eta zuzenean edo zeharka jasaten denaren arteko kontrastea.....	74
2.2 Diskriminazio-esperientzien bat-egitea	79
<i>María Ángeles Cea D´Ancona</i>	
Ondorioak.....	87
Bibliografia.....	91

Sarrera

Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren aldeko borrokan bidea egin den arren, gizarte bidezko bat lortzea gaur egungo gizartearen erronka nagusietako bat da oraindik ere. Desparekotasuna eta diskriminazioa, pertsonen eskubide eta askatasunen benetako erabilerarako muga izateaz gain, oztopo ere badira aniztasuna modu positiboan kudeatzeko zein gizarte-harmonia eta -kohesioa sustatzeko. Euskal gizarteak ez dago dinamika horietatik kanpo, eta, horregatik, erakundeek nahiz gizarte zibilak konpromiso aktiboa dute bidezkoagoa eta ekitatiboagoa izango den gizarte bat lortzeko.

Txosten honek bi bloke nagusi ditu, ohar metodologiko komun batez gain. Ikuspegiko lantaldeak landutako lehenengo bloke honen lehen kapitulua *diskriminazio* kontzeptua definitzera eta horrekin lotuta indarrean dagoen legeria berrikustera bideratuta dago. Gainera, fenomeno honetara hurbiltzeko aukera ematen duten ikuspegi teoriko nagusiak jorratzen dira, baita haren neurketan eragina duten alderdi metodologikoak ere. Horrez gain, horrekin lotuta eskualde-mailan, estatu-mailan eta Europar Batasunaren dauden erreferentzia eta ikerketa nagusiak biltzen dira, problematika alderaketa-esparru zabalago batean kokatzeko.

Sarrerako lehen atal honen ondoren, Europako aniztasunarekiko jarreraren eta diskriminazioari buruzko pertzepzioen analisi konparatibo bat garatzen da, eta arreta berezia jartzen zaie Euskadik Europako beste lurralde batzuekin eta Espainiar estatuarekin dituen antzekotasun eta desberdintasunei. Inkesta hauek hartu dira oinarritzat: 'Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko inkesta — EPADE 2024' (Ikuspegi, 2025) eta '535 Eurobarometro Berezia. Discrimination in the EU 2023' (European Commission, 2023). Atal honetan, hauek guztiak jorratzen dira: Europar Batasuneko eta Euskadiko biztanleek aniztasunarekiko eta gizartetalde minoritarioekiko dituzten jarrerak, diskriminazioaren garrantziaren

pertzepzioa, zuzeneko diskriminazio-esperientziak, defentsa-jokaera aktiboak eta erakundeek berdintasunaren alde egindako ahaleginekiko gogobetetzea.

Jarraian, Mª Ángeles Cea D’Anconak egindako kapituluan Euskadiko diskriminazio anizkoitzean sakontzen da, EPADE 2024 inkestako datuetatik abiatuta. Sentitutako eta autodeklaraturako diskriminazioa aztertzen da, identitate eta zaurgarritasun-faktore anitzen konbinazioak diskriminazioarekiko esposizio anitzean eragiten duela azpimarratuz.

Ohar metodologika

Txosten honek bi kapitulu ditu. Lehenengoan, 2023ko Eurobarometroak emandako datuen analisi konparatibo bat garatu da. Europan oro har eta Europako 27 lurraldeetako bakoitzean diskriminazioarekiko dauden pertzepzio eta jarrerak ebaluatzen dira, Espainiar estatua barne, Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) datuekin, Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko inkestaren bidez bildutakoak – EPADE 2024 (Ikuspegi, 2025).

Eurobarometroa aldizkakotasun erregularreko inkesta kuantitatibo bat da, Europako Batzordeak sustatua, eta helburu du sakon aztertzea zer jarrera dituzten Europako biztanleek diskriminazio-modu desberdinekin lotutako egoeren aurrean. Kolektibo minoritarioekiko eta gizarte-talde zaurgarriekiko zer irekitasun-maila duten ere azertu nahi da. Gainera, diskriminazio-ekintzekin lotutako esperientzia pertsonalen nagusitasuna aztertzen du inkesta honek, baita herritarrek zer ezagutza duten eta zer balorazio egiten duten ere diskriminazioari aurre egiteko Europar Batasunean egiten diren ekintza eta politika instituzionalei buruz. Inkesta hau Europar Batasunean egiten da etapa anitzeko laginketa probabilistikoa geruzatu baten bidez, etapa bakoitzean ausazko hautaketa bat eginez, laginaren adierazgarritasuna bermatzeko. Laginaren ohiko tamaina 1.000 elkarriketakoa da estatu bakoitzeko, biztanle gutxien dituztenetan izan ezik, hala nola Luxenburgoko edo Maltan. Horietan, lagina txikiagoa da. Inkestatutako biztanlerian EBn bizi diren 15 urteko edo gehiagoko pertsona guztiak sartzen dira, nazionalitatea edozein dela ere. Inkesta honen ezaugarri metodologikoek aukera ematen dute Europako lurraldeen artean analisi konparatiboak egiteko.

Era berean, EPADE inkesta kuantitatibo bat da. Euskal biztanleek hainbat eremutan aniztasunarekiko dituzten jarrerak eta irekitasuna aztertzea du helburu, baita Euskadiko diskriminazioaren gizarte-pertzepzioa neurtzea ere. Diskriminazio aitortua edo pertsonak berak zuzenean jasandako ekintza edo egoera diskriminatzaileak ere jasotzen ditu, eta diskriminazioaren aurkako

salaketekin eta jarduketa instituzionalekin lotutako gaiak aztertzen ditu. Galdetegi hau nazioarteko, estatuko eta eskualdeko inkestetan oinarrituta egin da (Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Agentzia — FRA, Europako Batzordea, Ikerketa Soziologikoen Zentroa — CIS edo Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokia — OBERAXE nazio-mailan), 493 Eurobarometro Berezia (2023), IMIO-CIS Espainiako Diskriminazioaren Pertzepzioa inkesta (2013 eta 2016) eta Gizarte eta Bizi Baldintzen Inkesta 2019 (Nastat) barne. Galdetegia eta lortutako emaitzak baliozkotzeko, diskriminazioan eta gizarte-ikerketan adituak diren pertsonak aritu dira haiek berrikusten¹.

2024ko EPADEren lagina 1.200 pertsonakoa da (% 95eko konfiantza-mailarako eta $P=Q$; errorea $\pm$ % 2,89koa da). Etxez etxeko inkesta pertsonala da, EAEn bizi diren 18 urtetik gorako pertsonen egin, eta laginketa geruzatua du, afijazio proportzionalekoa habitat-tamainaren eta adinaren arabera, eta afijazio sinplekoa sexuaren aldagairako. Etxeen aukeraketa ausazko ibilbideen sistemaren bidez egin zen, 37 udalerritan banatutako 60 laginketa-puntutan (6 Araban, 16 Gipuzkoan eta 15 Bizkaian). Azkenik, haztapen bat aplikatu da lurralde historikoaren arabera. Landa-lana 2024ko ekainaren 6tik uztailaren 15era bitartean egin zen.

Euskadiren eta 27 herrialdeen Europa osatzen duten lurraldeen artean diskriminazioaren analisi konparatiboa egiteko, bi inkestetan komunak diren itemak hautatu dira (Eurobarometroa 2023 eta EPADE 2024). Ikerketa honen esparruan erabilitako tresna bost kategoria handiren inguruan dago egituratuta: aniztasunarekiko jarrerak, hautemandako eta aitortutako diskriminazioa, bai eta herritarrek diskriminazioaren aurrean dituzten jarrerak eta erakundeek arlo horretan egindako ahaleginekiko gogobetetzea ere. Guztira, lurralde bakoitzean modu homogeneoan jasotako 11 adierazle biltzen ditu konparazio-esparruak. Bi inkestek hainbat arrazoiengatik (klase soziala, generoa, jatorria, arrazializazioa, etnizitatea, sexu-orientazioa edo genero-identitatea, erlijioa, ahalmena, adina, itxura fisikoa, besteak beste) diskriminazioa jasaten duten kolektibo minoritario eta gizarte-taldeetako pertsonen buruzko errealitateak eta pertzepzioak jorratzen dituzte, nahiz eta azterketarako bi galdetegiaren artean alderagarriak diren ezaugarriak soilik aukeratu diren.

Alderaketa egiteko aukeratutako analisi estatistikoko plana itemen analisi deskribatzailea eta aldagai anitzeko analisi sekuentziala konbinatzen dituen

¹ Xehetasun gehiago nahi izanez gero, kontsultatu Ikuspegi (2025). *EPADE 2024. Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerari buruzko inkesta*. EHUko Argitalpen Zerbitzua.

ikuspegi metodologiko kuantitatiboan kokatzen da. Horretarako, aldagai anitzeko datuak aztertzeke zenbait teknika baliatu dira².

Estrategia metodologiko honek, alderaketan aplikatuta, Euskadik Europako gainerako lurraldeekiko duen posizioa ematen du, bai termino absolututan, bai termino erlatibotan, eta, horrez gain, ikerketa honetan sartutako gainerako lurraldeekiko antzekotasunak eta desberdintasunak hautematen ditu. Ildo horretatik, garrantzitsua da azpimarratzea aurkeztutako datu kuantitatiboek hurbilketa-esparru orokor bat ematen dutela, baina ez dira alde batera utzi behar lurralde bakoitzean egon daitezkeen testuinguru-konplexutasunak. Horrela, datuen alderagarritasuna tokiko testuinguru kultural, politiko eta mediatikoak baldintzatu dezake, horrek eragina izan baitezake pertsonen aniztasunarekin eta diskriminazioarekin lotutako esperientziak hauteman eta adierazten dituzten moduan. Kasu horretan, azterketa espezifikoagoa eskatzen duten paradoxa partikular batzuk aurki daitezke zenbait lurraldetan. Adibidez, problematiken aurreangizarte-sentsibilizazio edo agerikotasun publiko handia badago, handiagoa izan daiteke galdera jakin batzuei emandako baiezeko erantzunaren tasa, baina horrek ez dakar, nahitaez, diskriminazio objektiboaren nagusitasun handiagoa, horrekiko sentsibilizazio posiblea baizik, biktimak defendatzeko gizarte-inplikazio handiarekin eta erakundeen ahaleginekiko balorazio positiboarekin batera.

Bestalde, Euskadiko diskriminazio anizkoitzaren azterketa 2024ko EPADere datuetan oinarrituta egin da. Bertan, hautemandako diskriminazioa nahiz autodeklaratutako diskriminazioa aztertzen dira, eta, era berean, euskal biztanleria osatzen duten pertsonen diskriminazioarekiko esposizioa hobeto ulertzeko arrazoiak identifikatzen dira, beren identitate eta zaurgarritasun-faktore anitzen konbinazioaren arabera. Horretarako, aldagai interesgarrien analisi deskribatzaile bat egiten da, maiztasun absolutu eta erlatiboak zein erantzun-banaketaren irudikapen grafikoa kalkulatz. Horri esker, hautemandako eta bizitako diskriminazio-moduen nagusitasuna identifikatu ahal izan da, baita ezaugarri soziodemografikoen arabera duten banaketa ere. Ondoren, bi aldagairen arteko analisiak egiten dira, espero zitekeena baino eragin nabarmen handiagoa edo txikiagoa duten arrazoi-konbinazioak hautemateko. Eta azkenik, erregresio anizkoitzeko ereduak aplikatzen dira, zenbait aldagai soziodemografikok eta testuinguru-aldagaik diskriminazio-esperientziak bizitzeko probabilitatean duten baterako eragina kalkulatzeko.

² Kluster hierarkikoaren azterketa erabili da, eskualdeen arteko distantzien matrizea oinarri hartuta, analisi-kategoria bakoitzerako hautatutako adierazleetan lortutako puntuazioen arabera; ondoren, datuen esplorazioa egin da, kluster ez-hierarkiko baten bidez (K-batezbestekoak), hasierako sailkapena doitzeko eta eskualdeak azpimultzo homogeneotan segmentatzeko, diskriminazioarekiko pertzepzio eta jarrerai dago-kienez. Beharren arabera, bi prozedura-mota burutu dira distantzien/antzekotasunen oinarriaren gainean: (1) Mailaketa multidimentsionala, zuhurtasun-printzipioa betetzen zuten eta estres-maila egokia erakusten zuren ereduak hautatuz. (2) Korrespondentzien analisisia, kategorialdagaiken arteko elkarketa aztertzeke eta kategorien arteko erlazioak bi dimentsiotan irudikatzeke, erantzunetan ereduak eta hurbiltasunak identifikatzeko aukera izanik.

Diskriminazioa Euskadin eta European: analisi konparatiboa

Larraitx N. Zumeta Sánchez

Julia Shershneva Zastavnaia

Ane Estebaranz Delgado

Maite Fouassier Zamalloa

Immigrazioaren Euskal Behatokia

Lehen kapitulu honetan, diskriminazioaren esparru analitikoa aurkezteaz gain, Euskadin diskriminazioarekiko dagoen pertzepzioaren eta Europako gainerako herrialdeetan dagoenaren arteko analisi konparatiboaren emaitza nagusiak azaltzen dira. Horri esker, testuinguru desberdinen artean zer antzekotasun eta desberdintasun dauden jakin daiteke, eta euskal gizartea testuinguru horretan kokatu. Lehenik eta behin, aniztasunarekiko jarrera orokorrei helduko zaie, diskriminazioari aurre egiten dioten gizarte-talde eta kolektiboekiko irekitasuna neurtzeko zeharkako adierazle batzuen bidez, eta, horrez gain, diskriminazioaren gizarte-pertzepzioan eta gizartean duen hedapenean sakonduko da. Jarraian, jasandako diskriminazioari buruzko datuak aurkezten dira, baita diskriminazioaren aurkako borrokan erakundeek egindako ahaleginen balorazioa ere.

Diskriminazioaren esparru analitikoa: legeria, testuingurua eta neurketa

Diskriminazioaren kontzeptualizazioa

Aniztasuna gure egungo gizartea definitzen duen errealitate ukaezina da. Premisa horren aitortzen moduan, pertsona izate hutsagatik pertsona guzti-guztien berdintasuna aldarrikatzen du Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalak. Esparru horretan ezartzen da pertsona guztiak berdinak direla legearen aurrean, eta eskubide

berberak dituztela, ezaugarri pertsonal zein sozialak alde batera utzita eta edozein kolektibotako kide izanda ere. Horregatik, garrantzitsua da diskriminazio-gertakariak identifikatzea berdintasun-printzipio hori bermatuta ez dagoenean. Hain zuzen ere, diskriminazioa aztertu eta neurtzea ezinbesteko zeregina da. Horrela zehaztu ahal izango da zer gizarte-talderi eragiten dien eta zer espaziotan gertatzen diren gertakari horiek, gero eten ahal izateko.

Diskriminazioa identifikatu eta neurtzeko, funtsezkoa da, lehen-lehenik, definizio kontzeptual bat ezartzea. Literatura zientifikoak *diskriminazio* kontzeptuaren definizio ugari ematen ditu, eta haietako bakoitzaren ñabardurek ikuspegi desberdinak islatzen dituzte. Beraz, egokia da definizio horietako batzuk nabarmentzea. Zehazki, Graciela Malgesini eta Carlos Giménezek (1997) jasotako ikuspegiaren proposamena nabarmenduko dugu hemen, Giménez izanik azken hamarkadetan gaian gehien sakondu duten egileetako bat:

- “hasiera batean estatus berdina duen talde bati emandako desparekotasunezko tratua” (Fairchild, 1967)
- “gizarte-diskriminazioa dago, talde batean edo gizarte batean, biztanleriaren zati batek tratatu desberdin eta desparekotasunezkoa jasotzen duenean osotasunarekin alderatuta” (Birou, 1966)
- “pertsonek tratatu desberdina kategoria partikularretako kide gisa duten sailkapenaren arabera, hala nola ³ sexua, adina, gizarte-klasea, etab.” (Seymour-Smith, 1992)
- (gizarte-diskriminazioa) “gizarte-talde jakin bateko kide bat edo batzuk, talde horretakoak izateagatik, desberdin (oro har, bidegabeki) tratatzeko prozesua” (Jary eta Jary, 1991)

Diskriminazio kontzeptuaren definizio bat lantzean ikuspegi horiek aurkezteaz gain, tratatu desberdinaren eta desparekotasunezko tratatuaren arteko bereizketa aztertzen dute Malgesinik eta Giménezek. Hala, azpimarratzekoa da diskriminazioaren azterketak, ekintza politikoaren eta politika publikoen ikuspegitik, garrantzia hartzen duela tratatu desberdinak asmo diskriminatzaile bati erantzuten dienean eta eremu indibiduala gainditzen duten gizarte-ondorioak sortzen dituenean.

Illo horretatik, Lorenzo Cachónek honela definitzen du diskriminazioa: “talde bati (eta/edo talde hori osatzen duten banakoei, talde horretako kide izateagatik) gizarte-bizitzako zenbait eremutan ematen zaion tratatu desberdin eta desparekotasunezkoa, talde nagusiarekiko desberdintasun negatibo moduan sozialki eraikitako ezaugarri

³ Aurrerago aipatutako tratatu, itun, hitzarmen eta legeetan arraza terminoa erabiltzen da. Ikuspegi erakundean (Immigrazioaren Euskal Behatokia) uste dugu termino hori modu kritikoan erabili behar dela, eraikuntza soziohistorikoa baita, denboran eta espazioan aldatu daitekeena, desberdintasun fisikoetatik abiatuta desparekotasun sozial jakin batzuk justifikatu nahi dituen; horregatik, *arrazializazio* terminoaren alde egiten dugu.

baten edo batzuen arabera (benetakoak, esleituak edo irudizkoak)” (Poiret eta Vourc’h, 1998). Definizio hori ez dago oso urrun 1958ko OITren 111. hitzarmenean jasotakotik: “arraza, kolore, sexu, erlijio, iritzi politiko, jatorri nazional edo gizarte-jatorriko arrazoietan oinarritutako edozein bereizketa, bazterketa edo lehentasun, baldin eta aukera- edo tratu-berdintasuna deuseztatzea edo aldatzea helburu badu”. Definizio hori, printzipioz, lan-eremura mugatuta dago, baina gizarte-jarrera eta -portaera guztietara estrapola daiteke.

Hurbilketa horiek nabarmentzen dute diskriminazioa ez dela ulertu behar ekintza indibidualen multzo moduan, baizik eta adierazpen sistematiko edo estruktural bat dela, hau da, gizarte-bizitzaren hainbat eremutan eskubide- eta aukera-berdintasunari eragiten dioten zapalketa-sistema jakin batzuen adierazpena.

Berrikiago, diskriminazio nozioak bide eman dio, modu positiboan, tratu-berdintasun kontzeptuari, gure inguruko gizarte modernoan abiapuntu gisa, pertsona guztien aukera-berdintasuna bermatzeko eta justizia soziala jartzeko etorkizunean gizarte orekatu, kohesionatu, integratu eta bidezkoagoak egituratzeko ardatz moduan. Tratu-berdintasuna, honela ulertuta: arraza, etnia, erlijio, sinesmen, desgaitasun, adin edo sexu-orientazioko arrazoietan ⁴ oinarritutako diskriminaziorik ez gertatzea, ez zuzenean, ez zeharka.

Berdintasunerako Estatu Idazkaritzak eta Tratu Berdintasuna Sustatzeko Kontseiluak definizio hori zabaltzen dute, beste arrazoi batzuk sartuta, hala nola “generoa, [...] sexu-identitatea, [...] gaixotasuna, hizkuntza edo beste edozein ezaugarri edo egoera pertsonal edo sozial” (15/2022 Lege integrala, uztailaren 12koa, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako).

Tratu-berdintasunak eta diskriminaziorik ezak gizarte-bizitzako arlo guztiak hartzen ditu: etxebizitza, hezkuntza eta enplegua nahiz eguneroko bizikidetzak edo bizikidetzak mikrosoziala (aisiarekin, adiskide-sareekin, familia-harremanekin eta abarrekin lotutako alderdiak). Ildo horretatik, Lorenzo Cachónen (2006) proposamenari jarraituz, diskriminazio-jardunbideak gertatzen diren hiru eremu bereizi ditzakegu:

- Diskriminazio instituzionala: diskriminazioa “indarrean dauden arau publikoetatik eta administrazio-jardunbideetatik datorrenean” eta “esparru instituzional diskriminatzaileko” bidea ematen duenean gertatzen da.
- Egiturazko diskriminazioa: gizarte-egituraren beraren “dispositibo orokorretatik”, haien jardunbideetatik eta horrek berekin dakartzan desparekotasunetatik jasotzen dena. Zeharka identifika daiteke bigarren mailako iturrietako datuen bidez, batez ere, estatistiketatik (langabeziari, diru-sarrera pertsonalei,

⁴ Cea D’Anconak (2020a) proposatzen duen bezala, diskriminazio-arrazoiak ez dira ulertu behar kausa objektibo moduan; aitzitik, *sozialki eraikitako eta estigmatizatutako ezaugarri* moduan ulertu behar dira, eta ezaugarri horiek esanahi diskriminatzailea hartzen dute testuinguruaren eta beste faktore batzuekiko interakzioaren arabera.

prekarietateari, pobreziari, gizarte-laguntzak jasotzen dituzten pertsoneri eta abarri buruzko datuak).

- Pertsonen arteko diskriminazioa: “eragileekin” edo zuzenean pertsonen artean gertatzen dena, “indibiduala, irekia maiz, askotarikoak izan daitezkeen eragileekin”.

Bere gizarte-izaera dela eta, bi pertsona edo gehiago elkarrekin harremanetan dauden edozein espazio publiko edo pribatutan gerta daiteke diskriminazioa. Dena den, eremu batzuetan intentsitate edo maiztasun handiagoarekin gertatzen da. 2000/43 Europako Zuzentarauak jasotzen dituen zortzi azterketa-espazioak proposatzen ditugu: enplegurako sarbidea, lan-baldintzak, lanbide-heziketarako sarbidea, lanbide-erakundeetan parte hartzea, gizarte-babeserako eta osasun-laguntzarako sarbidea, hezkuntza, gizarte-abantailak, eta ondasunetarako eta zerbitzueterako sarbidea (etxebizitza barne). Horiei mikrosozial moduan definitu dugun espazioa gehituko diegu, diskriminazio-jardunbideak gertatzen baitira interakzio sozial publikoko espazioetan (garraio bide publikoak, parkeak, itxarongelak, kirol-ekipamenduak, ostalaritzako nahiz aisialdiko lokaletarako sarbidea, etab.). Eremuen arabera bereizketa horren barruan, diskriminazioa ez da beti modu berean gertatzen. Izan ere, sarbidean gerta daiteke, barne-funtzionamenduan edo haren barruan gora egitean edo hobetzean.

Hori dela eta, diskriminazio-ekintzarekin erreferentzia egiten zaio bereizketa, bazterketa, murrizketa edo lehentasuna ezartzen duen ekintza orori. Horrek ez du esan nahi tratu-desberdintasun oro diskriminaziotzat hartu daitekeenik. Are gehiago, beharrezkoa da tratu desberdin eta lehentasunezkoa ematea diskriminazioa jasaten duten edo jasan duten taldeetako pertsoneri. Hala, diskriminazio positiboa deritzonak egiturazko diskriminazioa zuzentzeko eta konpentsatzeko balio du. Behin beren helburuak lortuta, neurri horiek ez dituzte betekotu behar eskubide bereizi edo desparekotasunezkoak; aitzitik, baldintza-berdintasuna berrezartzeko behin-behineko estrategia bat da.

Dauden diskriminazio-moteki dagokienez, bai Europako araudiak, Europar Batasuneko Kontseiluaren 2000ko ekainaren 29ko 2000/43/EE Zuzentarauaren bidez (tratu-berdintasunari buruzkoa, arraza- edo etnia-jatorria edozein dela ere), bai Estatuko araudiak, martxoaren 22ko 3/2007 Lege Organikoan jasoa (emakumeen eta gizonen berdintasun eraginkorrerako), bi modalitate nagusi bereizten dituzte: zuzeneko diskriminazioa eta zeharkako diskriminazioa.

- Zuzeneko diskriminazioa: pertsona bat beste bat bezain modu onuragarrian ez tratatzea antzeko egoera batean, arraza/etnia, erlijioa, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa dela eta.
- Zeharkako diskriminazioa: egoera hau sortzen da itxuraz neutrala den xedapen, irizpide edo jardunbide batek desabantaila partikular bat sortzen duenean jatorria,

arrazaz/etnia, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa dela eta.

Halaber, Cea D'Ancona eta Valles Martínezek (2018) aitortutako diskriminazioa aipatzen dute, eta honela definitzen: pertsonak jasan dutela esaten dutena. Horrela, alde batetik, zuzeneko diskriminazio aitortua sailkatu daiteke, hau da, pertsonak aitortzen dutenean lehen pertsonak bizi izan dituztela diskriminazio-kasuak. Bestetik, zeharkako diskriminazio aitortua dago, eta halakoa da pertsonak lekuko moduan bizi izan dutela aitortzen dutena.

Hainbat pertsonak eta erakundek alderdi berriak txertatu dituzte eta sailkapen hori zabaldu dute. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege integralak, zuzeneko eta zeharkako diskriminazioak ez ezik, beste modu batzuk ere identifikatzen ditu, hala nola diskriminazio anizkoitza, jazarpen diskriminatzailea, errepresalia diskriminatzailea, asoziazioagatiko diskriminazioa eta akatsezko diskriminazioa.

- Diskriminazio anizkoitza: Batzuetan, pertsona bat aldi berean hainbat arrazoiengatik diskriminatu daiteke, desabantaila-egoeran dauden hainbat taldetako kide izateagatik, eta horrek diskriminazio-modu partikularrak eragiten ditu. Kontua da diskriminazio anizkoitza identifikatzeko modurik zailenetako bat dela, beharrezkoa baita frogatzea diskriminazio-ekintza bat gutxienez bi arrazoiaren ondorioa dela aldi berean.
- Jazarpen diskriminatzailea: Nahita edo nahi gabe, pertsona baten duintasuna urratzen duen edozein ekintza, intimidazioa, etsaitasuna edo degradazioa eragiten duen ingurunea sortuz. Horrez gainera, baditu jazarpen moralaren zenbait ezaugarri, eta ondorio kaltegarriak eragin ditzake jazarpena pairatzen duenaren osasunean.
- Errepresalia diskriminatzailea: Diskriminazioa edo jazarpena salatzeko prozesu batean parte hartu edo errekurtsio bat aurkeztu izanagatik, pertsona edo talde diskriminatzailearen aldetik errepresalia bat sortzen denean gertatzen da.
- Asoziazioagatiko diskriminazioa: Beste pertsona edo talde batekin duen harremanagatik pertsona edo talde batek tratu diskriminatzailea jasotzen duenean gertatzen da. Diskriminazioa pairatzen duten pertsonak eta kolektiboez gain, horiekin harremanak dituzten pertsonak ere izan daitezke jokabide horien xede.
- Akatsezko diskriminazioa: Pertsona edo talde bat diskriminatua izan daiteke hari buruzko edo haren ezaugarriei buruzko asoziazio oker batengatik, ez dagokion kolektibo bateko kide zela onartuz.

Diskriminazioari buruzko legeria

Berdintasun-printzipioa esplizituki jasotzen duen mundu-mailako lehen araudia Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala (1948) da, Nazio Batuen Batzar Nagusiak onartua. Jada 1. artikuluan esaten du “Gizon-emakume guztiak aske jaiotzen dira, duintasun eta eskubide berberak dituztela”, eta 2. artikuluan, berriz, “Gizaki orori dagozkio hemen adierazitako eskubide eta askatasunak, eta ez da inor bereiziko arraza, larru-kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, politikako edo bestelako iritzia, sorterrria edo gizarteko jatorria, ekonomia-maila, jaiotza edo beste inolako gorabeheragatik”.

Adierazpen horretatik abiatuta, beren testuetan berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea jasotzen duten beste mugarri batzuk sortu dira, hala nola Arraza-diskriminazio mota guztiak ezabatzeari buruzko nazioarteko konbentzioa (1965), Emakumearen aurkako diskriminazio-mota guztiak ezabatzeari buruzko konbentzioa (CEDAW) (1979), Erlijio edo sinesmenengatiko intolerantzia- eta diskriminazio-mota guztiak ezabatzeari buruzko adierazpena (1981), Haurren eskubideei buruzko konbentzioa (1990), Pertsona desgaituen eskubideei buruzko konbentzioa (2006), LGBTI pertsonen eskubideei buruzko NBEren ebazpena (2011) eta Migrazio seguru, ordenatu eta erregularrerako mundu-ituna (2019).

Europako esparruan, EBren Oinarritzko Eskubideen Gutunak (2000) 21. artikuluan jasotzen du diskriminazio-modu oro debekatuta dagoela, dela sexuagatik, arrazializazioagatik, larruazalaren koloreagatik, etnia- edo gizarte-jatorriagatik, ezaugarri genetikoengatik, hizkuntzagatik, erlijioagatik, iritzi politikoengatik, gutxiengo nazional bateko kide izateagatik, desgaitasunagatik, adinagatik edo sexu-orientazioagatik.

Bestalde, diskriminazioaren aurka eta tratu-berdintasunaren alde borrokatzeko esparruak ezartzen dituzten hiru Europako zuzentarau daude:

- 2000/43/EE Zuzentaraua. Arraza- edo etnia-jatorriagatiko diskriminazioaren aurka borrokatzea du helburu. Europar Batasunean (EB) pertsonen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko gutxieneko baldintzak ezartzen ditu.
- 2000/78/EE Zuzentaraua. Enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasunerako esparru orokor bat ezartzea du helburu, eta erlijio, desgaitasun, adin edo sexu-orientazioagatiko diskriminazioa debekatzen du.
- 2006/54/EE Zuzentaraua. Enpleguan eta okupazioan gizonen eta emakumeen arteko aukera- eta tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzen dela bermatzea du helburu.

Estatuan, Espainiako Konstituzioak (1978), 14. artikuluan, berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea aitortzen du, eta egoera pertsonal edo sozialengatiko diskriminazioa debekatzen da. 9. artikulua bigarren atalean ezartzen da botere publikoek baldintzak sustatu eta oztupoak kendu behar dituztela berdintasuna benetakoa eta eraginkorra izan dadin.

Diskriminazioaren aurka borrokatzeko eta tratu-berdintasunerako eskubidea bermatzeko lege-esparruak ezartzen dituzten bost lege aipatu nahi ditugu hemen:

- 62/2003 Legea, Zerga-, administrazio- eta gizarte-arloetako neurriei buruzkoa. Arraza- edo etnia-jatorriagatiko, erlijio edo sinesmenengatiko, desgaitasunagatiko, adinagatiko edo sexu-orientazioagatiko diskriminazioaren aurkako xedapen espezifikoak ezartzen ditu.
- 3/2007 Lege Organikoa, Emakumeen eta gizonen berdintasun eraginkorrerako. Lege honek zenbait neurri ezartzen ditu eremu guztietan sexuagatiko diskriminazioa ezabatzeko eta genero-berdintasuna sustatzeko.
- 19/2007 Legea, Kiroleko indarkeria, arrazakeria, xenofobia eta intolerantziaren aurkakoa. Kirol-arloko jokabide diskriminatzaileak prebenitu eta zigortzea du helburu.
- 15/2022 Lege integrala, Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako. Diskriminazio-mota guztien aurkako lege-esparrua ziurtatzea du helburu, Tratu Berdintasunerako Agintaritza Independente bat sortzea barne.
- 4/2023 Legea, otsailaren 28koa, Trans pertsonen berdintasun erreal eta eraginkorrerako eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzeko. Zenbait eremutako eskubideak jasotzen ditu, esaterako: genero-autodeterminazioa, hezkuntza, osasuna, enplegua eta diskriminazioaren aurkako babesa.

Euskadin, honako hauek ere baditugu:

- 1/2023 Legegintzako Dekretua, martxoaren 16koa, Emakumeen eta gizonen berdintasunerako eta emakumeen aurkako indarkeria matxistarik gabe bizitzeko Legearen testu bategina onartzen duena. Bertan, batu eta eguneratu egiten da Emakumeen eta gizonen berdintasunerako 4/2005 Legea, 1/2022 Legea eta 3/2012 Legea ezarritako aldaketekin eta Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundeari buruzko xedapenekin.
- 4/2024 Legea, otsailaren 15ekoa, Trans pertsonak genero-identitateagatik ez baztertze-errieta-haies eskubideak aitortze-erri buruzkoa. 14/2012 Legea ordezkatzen du, eta trans arloko aurrerapen sozial, juridiko eta medikoetara egokitzen da.

Egoera

Diskriminazioaren gainean sortutako ezagutzak bi norabide hartu ditu nagusiki: hautemandakoa eta jasandakoa. Komunitate zientifikoak hainbat metodologia eta tresna ditu biztanleriak oro har nahiz diskriminazioa jasateko arriskua duten taldeek sumatutako diskriminazioa zehatz-mehatz aztertu ahal izateko. Gai hau ikertzeko eta salatzeko azterlanak egiten dituzten erakundearen artean, hauek nabarmentzen dira besteak beste, Estatuan zein Europa mailan: Oinarritzko Eskubideen Agentzia (FRA), Europako Batzordea, Europako Gizarte Inkesta, Ikerketa Soziologikoen Zentroa (CIS), Enplegu eta Gizarte Segurantzako Ministerioa, eta Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokia (OBERAXE).

Europa mailan, Europako Batzordeak 1997an argitaratu zuen lehen aldiz Europar Batasuneko herrialdeetan diskriminazioarekiko zeuden jarrerari buruzko azterlan bat, une hartan EBkoak ziren 15 estatu kideen artean egina. Besteak beste, inkestatik ondorioztatu zen Europako biztanleriaren zati handi batek uste zuela jatorrian oinarritutako diskriminazioa arazo larria zela beren herrialdeetan, eta beharrezkotzat jotzen zutela horri aurre egiteko neurriak hartzea. Harrezkero, aldiari-aldiari inkestak egin dira informazio hori bildu eta aztertzeko (European Commission, 2007, 2008, 2009, 2012, 2015).

Diskriminazioaren pertzepzioari buruz azkena argitaratutako Eurobarometroan (European Commission, 2023) adierazten da, besteak beste, Europar Batasuneko biztanleriak hedatuen ikusten dituen diskriminazio-ezaugarriak honako hauek direla: ijittoa izatea, larruazalaren kolorea, jatorri etnikoa, genero-identitatea edota sexu-orientazioa. Diskriminazio-gertakariak bizi izanari dagokionez, % 78k adierazi dute azken hamabi hilabeteetan ez dutela jasan ez diskriminaziorik, ez jazarpenik. Aitzitik, % 21ek adierazi dute diskriminatuta sentitu direla, hau da, 2019an baino bost ehuneko-puntu gehiago. Halaber, beren burua gutxiengo bateko kideatzat hartzen dutenek joera handiagoa erakusten dute diskriminazioaren biktima izan direla adierazteko: gutxiengo bateko kide direla uste duten pertsona askok diskriminazio-gertakariaren bat bizi izan dute azken urtean: % 83k genero-identitateagatik, % 64k sexu-orientazioagatik, eta % 61ek larruazalaren koloreagatik.

Illo beretik, Stefania Capecchi eta Rosaria Simoneren (2019) azterlanak 2015eko Eurobarometroa aztertzen du, ereduari oinarritutako adierazle konposatuaren proposamen baten bidez. Azterlan horren emaitzek adierazten dute, beste behin, diskriminazioa jasan duten pertsona elkarrizketatuek joera handiagoa dutela diskriminazioa hautemateko. Era berean, ikusten da etnia, sexu-orientazioa eta genero-identitatea direla kezka gehien sortzen duten gaiak. Bestalde, azterlan horretan nabarmendu egiten dira hautemandako diskriminazioak talde estigmatizatuak pertsonen ongizatean eta osasunean eragin ditzakeen ondorio negatiboak, Elizabeth A. Pascoe eta Laura Smart Richmanek 2009an jaso zuten bezala, eta ondorioztatzen da hautemandako diskriminazioa osasun mental eta fisikoarekin lotuta egon

daitekeela. Azken azterlan honetan, diskriminazioaren aurkako babes-funtzioa bete dezaketen zenbait faktore ere aipatzen ziren, hala nola gizarte-laguntza, aurre egiteko estilo aktiboak eta talde-identifikazioa.

Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Europako Behatokiak –2007tik Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen Agentziak (FRA) ordeztu zuen– Europako arrazakeriarekin, xenofobiarekin eta antisemitismoarekin lotutako fenomenoetarako buruzko datu objektibo, fidagarri eta alderagarriak ematea du helburu nagusi, eta 1999ko bere txostenean (2000) adierazi zuen desberdintasunak zeudela arrazakeriaren arloko informazioa biltzeko orduan eragina duten definizioetan, eta berdin gertatzen zitzaizela diskriminazio-ekintzak erregistratzean ere. FRAn Oinarrizko Eskubideei buruzko Inkestan (2020a), EBko herritarrentzat giza eskubideek duten esanahia aztertzen da. Oro har giza eskubideekiko babes handia dagoela erakusten duen arren, adierazten du babes hori ez duela berdin ematen gizarte osoak. Izan ere, pertsona batzuek uste dute herritar guztiek ez dutela neurri berean gozatzen giza eskubideez.

Estatuan, nabarmentzekoak dira Cea D'Anconak inkestaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren neurketaren gainean egindako lanak (2002, 2009), baita egile horrek berak eta Miguel S. Vallesek (2017, 2018) egindako lana ere, diskriminazio anizkoitza neurtzeko dauden inkesta-metodoak azaldu eta alderatzen. Modu berean, zenbait azterlanetan metodologia kualitatiboa erabiltzen da diskriminatuta sentitzen diren pertsonen bizipenak eta errealitate horren inguruan kokatzen diren rola zein den ulertzeko (Cea D'Ancona, 2020a). Azterlan hau ere badaukagu: Espainiako diskriminazioaren pertzepzioari buruz Ikerketa Soziologikoen Zentroak egindako azterlana II, IMIO-CIS 2016 (Cea D'Ancona eta Valles, 2018). Bestalde, Keersmaecker eta Schmidek (2022) azterlan bat egin zuten, ulertzeko Espainiar estatuan zer faktorek bultzatzen dituzten pertsona etorkinekiko jarrera diskriminatzaileak⁵, ondoren horiek prebenitu, minimizatu edota borrokatzeko estrategiak identifikatzeko. Horretarako, izaera kuantitatiboko azterlan bat egin zuten. Bertan, emaitzetatik ondorioztatu zen Espainiako biztanleriaren ehuneko esanguratsu batek kulturarako eta ekonomiarako mehatxutzat hartzen dituela pertsona etorkinak, baina, aldi berean, biztanleriaren zati handi batek adierazten duela harreman positiboak izaten dituela maiz atzeritar-jatorriko biztanleekin. Horregatik, positiboki baloratzen da gizarte-harremanaren transferentzia-eragina, baliagarria izan baitaiteke atzeritar-biztanleekiko diskriminazioa prebenitzeko.

Nafarroan, Gizarte Eskubideen Departamentuko Errealitate Sozialaren Behatokiak (2021) diskriminazioaren gaineko pertzepzio eta jarrerei buruzko azterlan bat egin zuen, bere autonomia-erkidegoko diskriminazioaren fenomenoak zehaztasunez ezagutzeko, zer egoeratan gertatzen den eta zer ondorio dituen, Nafarroako biztanleek erakutsitako pertzepzio-mailaren eta autoezagutzaren bidez. Inkestak eginez, diskriminazioaren pertzepzioari, jarrera diskriminatzaileei, bizitako

⁵ EPADE 2024ren esparruan, hauek hartzen dira jarrera diskriminatzaileak: arrazoi fisikoengatik, jatorri etnikoagatik, genero-orientazio eta/edo -identitateagatik, erlijioagatik edo beste ezaugarri batzuegatik pertsonen edo taldeen eskubideak eta askatasunak bereiztea, baztertzeta edo murriztea justifikatzen edo indartzen duten iritzi, balorazio edo aurretiko jarrera negatiboak.

diskriminazioari eta diskriminazioaren aurkako salaketa eta jarduketei buruzko gaiak aztertu ziren. Txostenean jasotako ondorioen artean, Nafarroako biztanleek diote baliabide ekonomiko gutxi izatea eta atzerritar-jatorrikoa izatea direla etxebizitzaren, enpleguaren edota erantzukizun-postuetarako sarbidearen eremuetan diskriminazio-egoerak eragin ditzaketen bi ezaugarriak. Andaluzian, ikerketa kuantitatibo bat egin zen 2011n (Herranz de Rafael et al., 2012), inkestaren bidez hura ere, etorkin-dentsitate handiko Andaluziako udalerri eta hirietan xenofobia neurtzeko, eta hortik jasotako informazioarekin ezarriko dira adostasunera eta talde arteko bizikidetzara zuzendutako politika publikoak bideratzeko oinarriak.

Espainiar estatuaren esparrura itzulita, Arraza- edo etnia-diskriminazioa ezabatzeke kontseiluak ildo horretako azterlan eta ikerketa kuantitatiboak egiten ditu 2010etik (Tratu-berdintasuna eta arraza- edo etnia-jatorriagatiko diskriminaziorik eza sustatzeko kontseilua, 2011, 2012; Fernández eta Malo de Molina, 2014). 2020ko bere txostenean (Arraza- edo etnia-diskriminazioa ezabatzeke kontseilua, 2020), hauek egiaztatu zituen, besteak beste: aztertutako taldeen irudi negatiboaren pertzepzioa nagusi da biztanle gehienek artean, azken ikerketa egin zenetik igaro diren zazpi urteetan diskriminazioa jasateko arriskua duten pertsonak gehiago jabetzen dira jatorri etnikoari aplikatu dakizkiokeen portaera diskriminatzaileek dakartenaz, eta, horrez gain, diskriminazioa jasan duten pertsonen gehien aipatu duten arrazoa beren ezaugarri fisikoak eta larruazalaren kolorea izan dira.

2024ko bere azken txostenean, aipatutako ondorioei eusten zaie, eta esanguratsua da, gainera, aztergai diren pertsonen jasandako diskriminazio anizkoitz eta intersektionalaren analisia. Analisi horretan ondorioztatu da, ebidentzia teorikoaren ildotik, “desparekotasun sistemikoak sortzen dituzten zenbait gizarte-faktore gainjarriz eraikitzen dela pertsonen jasaten duten egiturazko diskriminazioa” (Arraza- edo etnia-diskriminazioa ezabatzeke kontseilua, 2025: 211). Diskriminazio intersektionaleko egoerak bereziki nabarmenak dira bi hauen arteko korrelazioan: askotariko lurralde- eta arraza- edo etnia-jatorriko talde batzuei buruzko estereotipoak batetik, eta, bestetik, ezaugarri pertsonalak, sexua eta estatus sozioekonomikoa adibidez. Halaber, talde etniko minoritarioetako kideak izanik, desgaitasunen bat duten pertsonen zaurgarritasun-egoerak gora egin duela azpimarratzen da.

Sexu-orientazioagatiko eta genero-identitateagatiko homofobiari eta diskriminazioari buruz FELGTB eta COGAMek egindako azterlan juridikoak (2013, hemen aipatua: FRA, 2014) adierazten du inkestatutako pertsonen herenak diskriminazioa jasan zuela sexu-orientazioagatik edo genero-identitateagatik. Alabaina, onartzen du bilakaera positiboa dela eta badiruduela biktimak gehiago jabetzen direla beren eskubideez. Desgaitasuna duten pertsonen diskriminazioari dagokionez, Espainiak FRAn 2020ko Oinarrizko Eskubideen Txostenari egindako ekarpen nazionala azaltzen duen azterlanean jasotzen da 2018an 22 jipoi, sexu-eraso eta abusu erregistratu zirela haien aurka, eta ondorioztatzen da, halaber, indarkeria jasaten duen eta, aldi berean, ordaina eta justizia lortzeko zailtasunak dituen talde zaurgarri eta babesgabea

dela (Desgaitasuna duten pertsonen ordezkarien Espainiako batzordea, 2019, FRAn aipatua, 2020b).

Bestalde, diskriminazioaren pertzepzioari heltzen dioten azterketa-tresna gisa eguneroko bizitzako diskriminazio-eskala daukagu –Everyday discrimination scale– (Williams et al., 1997, 2008), eguneroko bizitzan diskriminazio-pertzepzioak eta -esperientziak neurtzeko erabiltzen dena. Ezaugarri pertsonal jakin batzuegatik diskriminazioa gerta daitekeen hainbat egoera ebaluatzen dira. Osasunaren eremuan tresna hori erabili da diskriminazioak osasun fisiko eta mentalean dituen ondorioak ikertzeko. Beste alde batetik, arrazakeria eta xenofobia neurtzeko Cea D’Anconak (2002, 2004a, 2005, 2009) landutako tresna bat daukagu. CISEk immigrazioarekiko jarrerei buruz egindako inkestak oinarri hartuta, osagai nagusien faktore-analisi bat egiten du, eta, analisi diskriminatzaile baten bidez, biztanleriaren sailkapen bat sortzen du, hiru taldez osatua –pertsona tolerantak, anbibalentak eta uzkurak–. Beste tresna bat Díez Nicolásek (1998, 2005) sortua da. Arrazakeria neurtzeko indize bat landu zuen, osagai nagusien analitik abiatuta halaber, eta azken emaitza hiru xenofobia-maila izan ziren: baxua, ertaina eta altua. Azkenik, Aniztasunarekiko irekitasunaren euskal indizea daukagu (Oleaga et al., 2021). Tresna honen bidez, euskal biztanleek aniztasunarekiko duten jarrera laburbil daiteke, baliagarria izan dadin Euskadin aniztasunarekiko zer irekitasun- eta onarpen-maila dagoen jakiteko. Indizea sortzeko, osagai nagusien faktore-analisi bat egiten da lehenik, eta bigarren mailako beste bat ondoren.

Metodologia kuantitatiboak eta kualitatiboak zein datuak aztertzeko teknikak eta tresnak erabiltzean, diskriminazioaren gaineko pertzepzio eta esperientziei buruzko informazio garrantzitsua lortzen da, eta, horrez gain, aukera dago alderaketak eboluzioaren aldetik eta lurralde desberdinen artean egiteko.

Diskriminazioaren neurketa eta ikuspegiak

Diskriminazioa neurtzeko, bai hautemandakoa, bai jasandakoa, beharrezkoa da ikuspegi anizkoitz edo intersektionala kontuan hartzea; hau da, aldi berean jarduten duten eta faktore bakar baten bidez azaldu ezin diren diskriminazio anizkoitzeko egoerak sortzen dituzten zenbait arrazoitan oinarritutako diskriminazioa (Brah eta Phoenix, 2004). Alde horretatik, inkestek, alborapenak izan arren, bizikidetza-giroa neurtzen laguntzen dute (European Commission, 2019; FRA, 2009, 2017).

Zapalketa-sistemak daudela aitortzeko diskriminazioa ikertzeak (Barrère eta Morondo, 2011: 15) jatorri garrantzitsua du XX. mendearen hirurogeita hamarreko eta laurogeiko urteen artean eta, batez ere, Ipar Amerikako testuinguruan –baina ez han bakarrik– garatu ziren ekarpen feminista eta antirrazistetan (Combahee River Collective, 2012; Crenshaw, 2012; Davis, 2005; Hooks, 2020; Hooks, et al. 2004; Lorde, 2003). Zenbait zapalketa-sistema edo desparekotasun-ardatz batera zeudela seinalatzea nabarmentzen da, horri esker sortu baitziren zenbait

kontzeptu, diskriminazio anizkoitza eta diskriminazio interseksionala besteak beste, eta oihartzun eta protagonismo handia lortu dute eremu akademikoan (Hill eta Bilge, 2019; Platero, 2012; Rodó-Zárate, 2021).

Esparru honek gizarte bidezkoago eta berdinzaleagoa aldarrikatzeko konpromisoarekin lotzen du diskriminazioa identifikatu edo hautemateko ariketa – indarrean dauden diskriminazioak, desparekotasunak eta zapalketak seinalatuz–, eta, Álvarez del Cuvillok dioen moduan (2022: 189), diskriminazioa zer den ulertzea ahalbidetzen du: zenbait arrazoiengatik (klasea, generoa, sinesmenak, etnizitatea, sexualitatea, jatorria...) estrukturalki zapalduta dagoen gizarte-talde bateko edo batzuetako kide izateagatik edo haiekin lotuta egoteagatik pertsonen jasaten duten “tratu gutxiesgarria”.

Diskriminazioaren formak eta ondorioak ezin dira bereizi testuinguru soziokultural eta historikotik, ezta kasuan-kasuan lehentasunez jarduten duten menderatze-ardatz edo -sistemen arteko harremanetatik ere (Yuval-Davis, 2017); izan ere, Patricia Hill Collins eta Sirma Bilgeren hitzetan (2019: 13), ez da ohikoa gertakari sozial edo politiko bat faktore bakar baten bidez zehaztu ahal izatea.

Praktikan, Mª Ángeles Cea D’Anconak (2020a) dioen bezala, ez da erraza gako horietatik diskriminazioa hauteman eta erregistratzea –salatzeko eta aurre egiteko aukerak murriztuz–, ikerketa enpirikoak, bereziki ikuspegi kuantitatiboa duenak, hainbat muga aurkitzen baititu hor.

Egile beraren gogoetak laburbilduz, interesgarria iruditzen zaigu bi puntu nabarmentzea. Lehenik eta behin, ikuspegi interseksionala aplikatzea, desparekotasun-ardatzaren aldiberekotasuna eta banaezintasuna kontuan hartuta, ez dator bat ikerketa kuantitatiboko tekniken berezko logika gehigarriekin. Beraz, alde horretatik, komenigarriagoa izan daiteke diskriminazio anizkoitza “diskriminazioa arrazoi bat baino gehiagorengatik gertatzen den egoera guztietarako termino orokor” moduan aipatzea, metatze-dinamiketan oinarritutako analisiekin bateragarri izanez (Cea D’Ancona, 2020a: 21-22). Kontuan izan behar da diskriminazio interseksionalaren gaineko garapen teorikoak, zapalketa-ardatz edo -sistemen arteko gurutzaketatik harago, horien aldiberekotasuna, banaezintasuna eta elkar eraketa azpimarratu dituela, azalduz arrazakeria-moduak bere horretan, adibidez, ez liratekeela egongo genero-, klase-, ahalmen-inplikaziorik gabe, etab. (Rodó-Zárate, 2021). Horretarako, konplexutasun horri hurbilketa kualitatiboetatik heltzen ahalegindu behar da, hurbilketa horiek gizarte-errealitatea malgutasunez eta sakontasunez ezagutzen lagunduko baitigute.

Bestalde, diskriminazio anizkoitzari heltzean, eragina dute, halaber, ikerketa-teknika espezifikoekin lotutako mugek. Cea D’Anconak (2020a: 24) inkesta jotzen du “jasan eta hautematen den diskriminazioa ezagutu eta neurtzeko teknika giltzarritzat”; izan ere, “aukera ematen du zenbait diskriminazio-arrazoi aldi berean ikertzeko, aurreiritziak, estereotipoak eta diskriminazio-esperientziak

(zuzenekoak eta zeharkakoak) ez ezik, jarrera diskriminatzaileak eta profil soziodemografikoak ere”. Hala eta guztiz ere, ez da ahaztu behar inkestan eragina izan dezaketela behaketarik ezak eta neurketa-akatsak (inkesta aurrez aurre egiten bada kontrolagarriagoak direla uste da), eta, dena den, ez duela balio benetako diskriminazioa (objektiboa) neurtzeko, inkestak jasotzen duena pertzepzio eta esperientzia pertsonal subjektiboen adierazpenak direlako.

Diskriminazioarekiko jarrerez gain, inkestak hauek jaso ditzake: alde batetik, hautemandako diskriminazioa, hau da, inkestatutako pertsonak gizartean indarrean dagoela uste duena (pertsonalki bizi izan duen ala ez alde batera utzita), eta, bestetik, jasandako diskriminazioa, inkestatutako pertsonak biktima moduan (zuzeneko diskriminazio aitortua) edo lekuko moduan (zeharkako diskriminazio aitortua) identifikatu eta bizi izan duela aitortzen duena (Cea D’Ancona eta Valles, 2018). Kasu horietan guztietan, erantzunetan eragina izan dezakete gizarte-desiragarritasunaren alborapenak —sozialki onargarriak diren erantzunak emateko pertsonen joerak— edo diskriminazio-modu sotilak identifikatzeko tresnarik ezak, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren aldeko diskurtso formalekin edo imajinario kolektiboak ‘politikoki zuzenak’ direla uste duen diskurtsoekin kamuflatuta (Cea D’Ancona, 2020a, 2017 eta 2012), baina diskurtso horiek jarrera negatiboen adierazpena izan dezakete atzean, batez ere arrazakeria edo diskriminazio esplizituko beste forma batzuk sozialki gaitzetsita dauden inguruneetan (Cea D’Ancona, 2009). Horregatik, zeharkako galderekin edo hain erreaktiboak ez diren galderekin osatu behar dira neurketa-tresnak, alborapen hori edo “politikoki zuzena” dena esatea minimizatzeko, eta aniztasuna eta tratu-berdintasuna gutxiesteko ezkutuko adierazpenak hauteman ahal izateko.

Azken horren ildotik, kontuan izan behar da, halaber, diskriminazioari buruzko beste ikuskera batzuen gorakada, zeinak diskriminazioa egiturazko zapalketa-sistemen existentziatik bereizten duten —eta ikuskera horiek pisua dute bai gaur egungo gizarte kapitalisten imajinario orokorrean, bai zuzenbidearen eremu espezifiko eta erreferentziazkoan (Álvarez del Cuvillo, 2022; Barrère eta Morondo, 2011)—. Honek diskriminazioarekiko pertzepzio eta bizipen pertsonal subjektiboak babesten ditu, ikuspuntu sistemikotik paradoxikoak eta guztiz kontraesankorrak direnak, adibidez, egiturazko pribilegiatuak diren taldeetako kideak direnean, hain justu, talde faboratu horretako kide izateagatik diskriminatuta sentitzen direla adierazten dutenak (esaterako, generoagatik diskriminatuta sentitzen direla adierazten duten gizonak).

Horrela, hautsi egiten da egiturazko ikuspuntu batetik bidezkoagoak eta berdinzaleagoak diren gizartearen aldeko jarrerekin diskriminazio-egoerak hauteman eta identifikatzea lotzen duen logika; jarrera horiek tolerante moduan (Cea D’Ancona, 2002, 2004a, 2005, 2009) edo aniztasunarekiko irekitasunezko jarrera moduan (Oleaga et al., 2021) tipifika daitezke inkestetan.

Laburbilduz, diskriminazioaren pertzepzioa inkesten bidez aztertu eta neurtzea, zeregin konplexua bada ere, interesgarria da, ez hainbeste gizarte-talde gutxitu eta zapalduak jasaten duten diskriminazioaren errealitatera hurbiltzen gaituelako, baizik eta gizarteak fenomeno hori nola baloratu eta identifikatzen duen jakiteko gakoak ematen dituelako. Halaber, zenbait testuingurutan lortutako datuen arteko alderaketa esanguratsuak egiteko aukera ematen du. Zenbait lurraldetako diskriminazioaren pertzepzioaren analisi konparatiboa eginda, aipatzekoa da, eredu diskriminatzaileei dagokienez, Europako herrialdeen arteko desberdintasunak antzekotasunak baino nabarmenagoak direla gaur egun (Capecchi eta Simone, 2019). Datu falta eta muga geografikoak direla eta, lan batzuk ezin dira erraz alderatu eskualde desberdinen artean.

Dena den, diskriminazioaren aurrean zaugarritasun-egoeran dauden taldeekiko herritarrek dituzten jarreraren ebaluazioa funtsezko elementua da gaur egun bai gobernuentzat, bai nazioz gaindiko erakundeentzat, berdintasun-politika eraginkorrak diseinatu eta sustatzeko helburuarekin (*Ibidem*). Herrialdeen artean zein herrialdeen barruan balio-sistemek nola eragiten duten ere aztertu nahi da alderaketan, nahiz eta askotariko eredu horiek neurtzea zeregin konplexua den oraindik. Hala eta guztiz ere, testuinguru desberdinetako diskriminazio-mailaren pertzepzio subjektiboa interes-eremu garrantzitsu moduan finkatu da alderaketa-helburuetarako

Aniztasunarekiko jarrerak: ordezkaritza politikoa eta familia-harremanak

Atal honetan, biztanleriak aniztasunarekiko dituen jarrerak aztertzen dira, jatorria, arrazializazioa, kultura-jarraibideak, erlijio-sinesmenak, ahalmenak, adina, sexu-orientazioa eta sexu-/genero-identitatea kontuan hartuta. Errealitate hauekiko jarreraren azterketa oso garrantzitsua da, diskriminazioari aurre egiten dioten talde minoritarioak eta gizarte-taldeak baitira, literaturak adierazten duenez.

Hala, bizikidetzarekin eta harremanarekin lotutako alderdietan sakontzen da, adibidez, kolektibo gutxituetako eta beste gizarte-talde batzuetako pertsonen loturak eta gizarte-harremanak, baita askotariko ezaugarriak dituzten pertsonak lidergo politikoko roletan egotearekiko jarrera ere, hezkuntza-eremuan aniztasunari heltzeko moduan eta dituen alderdietan sakontzen da, eta, azkenik, alderdi intimoko bizikidetzari buruzko jarreretan ere bai, hala nola seme edo alaba baten bikote-harremanean.

Ikuspegi psikosozialetik, jarrerak funtsezko osagaia dira diskurtso baztertzailaetan, eragina baitute bai beste pertsona batzuk hautemateko dugun moduan, bai talde jakin batzuetako kide gisa identifikatzen ditugunekin jokatzeko moduan. Horrenbestez, jarrerak konstruktutako latentek dira. Pertzepzioa, balorazioa eta jokabidea gidatzen dituzte, errealitatea interpretatzeko eta ebaluatzeko esparru moduan arituz (Allport, 1954; Pereira et al., 2010).

Edozein kolektibo minoritario edo gizarte-talderekiko jokabide diskriminatzaile edo berdintasunik gabeak sostengatzen eta justifikatzen dituzten jarrerak hautematea funtsezko eskaera bat da hainbat eremutatik (akademikoa, politikoa, soziala, asoziatiboa, etab.). Eta hori horrela da aniztasunarekiko jarrerak neurtzea ezinbestekoa delako gizartearen dagoen irekitasun- edo gaitzespen-maila eta horren ondoriozko diskriminazioa diagnostikatzeko.

Ordezkaritza politikoa eta aniztasuna⁶

Zenbait gizarte-taldek eta kolektibok esparru instituzional eta politikoan ordezkaritza egiteko aukerarantz irekitzeak jarreraren alderdi zabalenari egiten dio erreferentzia, hau da, intimoa edo pertsonala denaren beste muturrean dago. Ildo horretatik, botere-posizioetan eta ordezkaritza politikoko karguetan

⁶ Analisiak 2024ko EPADaren 9.G. adierazlea eta 2023ko Eurobarometroaren QB6 adierazlea hartu ditu oinarri. Goi-mailako ordezkaritza politikoko roletan askotariko profilak egotearekiko aitortzen den erosotasun-maila jasotzen da hor. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean, eta erosotasun handia aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute (7tik 10era, erosotasun-eskalan).

askotariko ezaugarriak dituzten gizabanakoak imajinatzean sentituko luketen erosotasun-mailaren pertzepzioa aztertu da inkestatutako pertsonen artean. Zeharkako adierazle bat da, eta gizarte-talde edo kolektibo horien parte-hartze politikoarekiko irekitasun- edo erresistentzia-mailei buruzko informazioa ematen du.

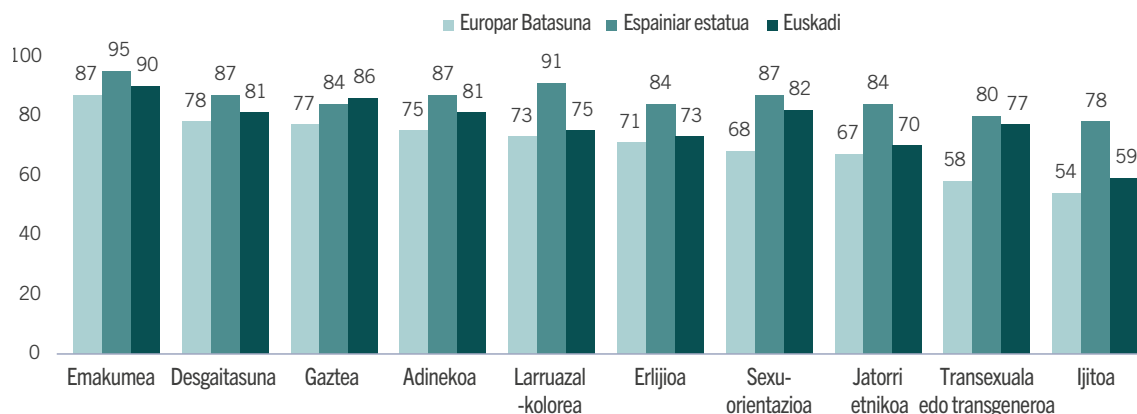
EBko, Espainiar estatuko eta Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) portzentajezko batez besteko puntuazioak alderatuz gero, antzekotasunak eta desberdintasunak identifika daitezke eremu politikoko aniztasunarekiko erosotasun- edo irekitasun-mailan. Informazio horri esker, badakigu oro har nola hautematen den zenbait kolektibo eta gizarte-talderen ordezkariak esparru instituzionalean, eta aukera ematen du EAEk Europan eta Estatuan duen posizio erlatiboa testuinguruan jartzeko.

Erosotasun-maila baxuenak EB osorik hartuta ikusten dira, Espainiar estatuarekin eta EAArekin alderatuta (1. grafikoa). EBko herrialdeen batezbestekoan, hauei dagozkie puntuaziorik txikiak: ijito-herria (% 54), trans pertsonak (% 58), jatorri etniko desberdineko pertsonak (% 67) eta sexu-orientazio ez-heterosexuala duten pertsonak (% 68). Hau da, gizarte-talde horietako pertsonetako adierazten da gutxien erosotasun-maila altua. Erosotasunean balorazio altuenak lortu dituzten gizarte-taldeak emakumeak (% 87), desgaitasuna duten pertsonak (% 78) eta gazteak (% 77) dira.

Emaitzen arabera, Espainiar estatua da aztertutako kolektibo guztien ordezkariak politikoarekin erosotasun-maila altuena erakusten duen lurraldea, EBn eta Euskadin erregistratutako balioen gaineratik. Zifrak % 78-80 artean daude ijito-herriaren eta trans pertsonen kasuan, eta % 95, mailarik altuena, emakumeei dagokie.

Azkenik, Euskadi tarteko posizioetan dago, EBko balioen antzeko erosotasun-mailekin kasu hauek: erlijio-aniztasuna, gehiengoarekin bat ez datorren jatorri etnikoa, emakumeak eta ijitoak; aldiz, trans, gay, lesbiana eta bisexual, adineko eta gazteen ordezkarietako erosotasuna Europako batezbestekoaren gaineratik eta Espainiar estatuko balioetatik hurbil dago. Hala, Euskadin alderdi horretan erosotasun-maila altua duten pertsonen ehunekoak honako hauek dira: % 59 ijitoentzat eta % 90 emakumeen kasuan. Atzetik, *gaztea* (% 86) eta *askotariko sexu-orientazioa* (% 82) kategoriak datoz.

1. grafikoa. Zenbait gizarte-taldetako kide diren pertsonak goi-kargu politikoetan egotearekiko erosotasun-maila (%)⁷

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (9.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB6) oinarri hartuta.

EBko lurraldeen eta EAEren arteko alderaketari dagokionez, herrialde guztietan emakumeak dira erantzukizun handiko kargu politikoak betetzeko herritarren erosotasun-maila altuenak erregistratzen dituen kolektiboa. Hala, mailarik baxuena Errumanian dago (% 66), aztertutako gainerako lurraldeekiko alde nabarmenarekin, eta altuena, berriz, Suedian (% 97), Herbehereetan, Irlandan (% 96), Finlandian eta Espainiar estatuan (% 95). Europako 28 lurraldeetatik 13tan – EAE barne hartuta –, erosotasun handiko pertsonen puntuazioa % 90era iristen da edo zifra hori gainditzen du. Horien artean dago Euskadi (% 90), eta horrek islatzen du emakumeen ordezkariak onarpen handia duela botere politikoan (1. taula).

Beste muturrean, biztanlerian erosotasun txikiena eragiten duten kolektiboak ijito-herria eta trans pertsonak dira. Ijito-herriaren kasuan, haiek goi-kargu politikoetan egotearekin oso eroso sentitzen diren pertsonen ehunekoa % 50etik behera jaisten da aztertutako 28 lurralde europarretatik 13tan, hau da: Zipre (% 28), Alemania (% 30), Bulgaria (% 32), Lituania (% 36), Estonia (% 37), Eslovenia (% 40), Italia (% 41), Austria (% 41), Hungaria (% 41), Errumania (% 42), Malta (% 42), Grezia (% 45) eta Kroazian (% 49). Emaitzek agerian uzten dute oztopo sinboliko iraunkorrak daudela ijitoen ordezkariak instituzionalarekiko, baita beste alderdi batzuetan berdintasunean aurrerapausoak eman direla ikusten den testuinguruetan ere. Testuinguru horretan, Suedia (% 78), Espainiar estatua (% 78) eta Herbehereak (% 83) dira goi-mailako esparru politikoetan ijito-herriko ordezkariak egotearekiko jarrera irekiena duten lurraldeak. EAEn, erosotasun handiko pertsonen maila ertain-altua da (% 59), Europako batezbestekoa (% 54) baino 5 puntu gehiago.

⁷ EPADE 2024, 9.G. "Otik 10era bitarteko eskala erabilita, esan dezakezu zenbateraino egongo zinatekeen batere eroso ez (0) edo guztiz eroso (10) Eusko Jaurlaritza zuzentzen duen pertsona honelakoa balitz?". Eurobarometroa 2023, QB6. "Otik 10era bitarteko eskala erabilita, mesedez, esan nola sentituko zinatekeen talde hauetako bakoitzeko kideren bat izanik (gure herrialdeko) kargu politiko hautetsirik gorenean. "1" zenbakia "batere eroso ez" litzateke, eta "10" zenbakia, "guztiz eroso". 7tik 10era arteko balioak aurkeztu dira, 'nahiko' edo 'oso eroso' moduan ulertuta.

Trans pertsonen kasuan, pertsona horiek goi-kargu politikoetan egotearekin herritarrek sentitzen duten erosotasun handia maila moderatuetan dago, zenbait lurraldetan pixka bat gora egin duen arren. Dena den, oso erresistentzia nabarmenak daude oraindik ere: 28 lurraldeetatik 13tan, trans pertsona batek erantzukizun handiko kargu politiko bat betetzearekin eroso sentitzen diren pertsonen ehunekoa ez da % 50era iristen. Horien artean daude Bulgaria (% 18), Errumania (% 25), Hungaria (% 34), Zipre (% 34), Estonia (% 35), Lituania (% 33), Kroazia (% 38), Austria (% 41), Alemania (% 41), Letonia (% 42), Eslovakia (% 42), Txekia (% 45) eta Eslovenia (% 46). Aitzitik, erosotasun-balio handienak Herbehereetan (% 86), Suedian (% 82), Irlandan (% 80), Espainiar estatuan (% 80) eta EAEn (% 77) daude; horiek guztiek Europako batezbestekoa (% 58) baino 19 ehuneko-puntu gehiago dituzte gutxienez. Emaiza horiek agerian uzten dute Europako zenbait lurraldetan genero-aniztasuna modu zabalagoan aintzatesten eta integratzen dela, lidergo instituzionalaren zati legitimo gisa, baina Europaren zati batek trans pertsonen erresistentzia handiak izaten jarraitzen du, botere politikoko karguetan behintzat.

Lesbianak, gayak eta bisexualak goi-kargu politikoetan egotearekin erosotasunari dagokionez, lurralde askotan emaitzak hurbilekoak dira eta oso lotuta daude trans pertsonen erosotasunari buruz lortutako emaitzekin. Onarpen handiena duten lurraldeen artean, hauek daude: Herbehereak (% 95), Irlanda (% 91) eta Suedia (% 91) daude zerrendaren hasieran, eta Espainiar estatua (% 87) dator atzetik. 28 lurraldeetatik 9k oso balio txikiak dituzte, % 50etik beherakoak. Errumanian (% 27) eta Bulgarian (% 20) onarpen-maila oso baxua da; hamar pertsonatik hiruk baino gutxiagok adierazten dute eroso sentitzen direla botere politikoko postuetan askotariko sexu-orientazioko pertsonak egotearekin. EAE (% 82) hurbil dago Espainiar estatutik (% 87), Europako batezbestekoa (% 68) baino 14 puntu gehiagorekin, eta, gauzak horrela, alderdi horretan onarpen eta erosotasun handiena duen multzoaren barruan daude bi lurraldeak.

Kolektiboen arabera azterketak beste joera esanguratsu batzuk jartzen ditu agerian, onarpen- edo erosotasun-maila handiagoak edo txikiagoak dituzten multzoetatik harago. Jatorri etniko edo larruazal-kolore desberdineko pertsonak goi-kargu politikoetan egotearekin oso eroso sentitzen diren ehunekoek hurbiltasun handia erakusten dute, baina aldeak daude lurralde batetik bestera. Mailarik altuenak Irlandan (% 91 eta % 94, hurrenez hurren), Herbehereetan (% 88 eta % 95), Suedian (% 86 eta % 93) eta Espainiar estatuan (% 84 eta % 91) daude; zifra txikiak, aldiz, Bulgarian (% 44 eta % 40) eta Zipren (% 43 eta % 57) daude. EAE (% 70 jatorri etnikoan eta % 75 larruazal-kolorean) Europako batezbestekotik gora dago (% 67 eta % 73), eta alderdi horretan eroso dagoela dioten biztanleriaren ehuneko handiena duten herrialdeetatik hurbilago, erosotasun txikiak adierazten duten herrialdeetatik baino. Antzeko ereduak ikusten da kargu politikoetan erlijio-aniztasuna egotearekin sentitzen den erosotasunean. Balio handienak Irlandan (% 92), Herbehereetan (% 86) eta Espainiar estatuan (% 84) daude. Aitzitik, Zipre (% 41) eta Bulgaria (% 47) behealdean ageri dira. EAEko batezbestekoa (% 73) Europako batezbestekoa (% 71) baino bi puntu handiagoa da.

1. taula. Zenbait gizarte-taldetako kide diren pertsonak goi-kargu politikoetan egotearekiko erosotasun-maila, herrialdeko (%)⁸

	Emakumea	Desgaita-suna	Gaztea	Adinekoa	Larruazal-kolorea	Erijihoa	Sexu-orientazioa	Jatorri-etnikoa	Transexuala edo transgeneroa	Ijitoa
Irlanda	96	93	91	91	94	92	91	91	80	75
Herbehereak	96	89	89	84	95	86	95	88	86	83
Espainiar estatua	95	87	84	87	91	84	87	84	80	78
Suedia	97	87	81	81	93	76	91	86	82	78
Luxenburgo	90	84	82	79	86	79	82	82	72	66
Portugal	92	83	88	84	85	85	76	76	71	54
Finlandia	95	75	82	81	81	77	80	77	70	68
Euskadi	90	81	86	81	75	73	82	70	77	59
Frantzia	92	86	80	76	83	75	78	77	65	53
Italia	87	80	85	82	71	75	68	68	57	41
EB batezbesteko	87	78	77	75	73	71	68	67	58	54
Malta	93	88	80	82	59	56	81	46	72	42
Belgika	81	72	72	73	73	67	73	65	62	52
Grezia	95	90	90	81	64	60	61	50	51	45
Txekia	88	77	79	72	64	69	65	57	45	52
Danimarka	83	75	70	67	69	65	68	61	57	52
Polonia	79	71	75	73	64	69	54	62	50	54
Kroazia	83	75	78	74	63	67	44	67	38	49
Letonia	87	72	74	63	64	64	53	63	42	54
Eslovakia	80	67	73	67	60	73	49	58	42	50
Eslovenia	80	66	70	62	57	56	49	53	46	40
Lituania	92	69	77	57	56	59	37	54	33	36
Austria	77	66	68	70	53	51	50	53	41	41
Hungaria	85	53	76	73	50	65	41	50	34	41
Zipre	91	77	82	63	57	41	42	43	34	28
Alemania	78	69	61	57	56	53	53	46	41	30
Estonia	81	61	65	64	51	53	42	53	35	37
Errumania	66	55	63	57	50	56	27	48	25	42
Bulgaria	77	52	69	56	40	47	20	44	18	32
	Emakumea	Desgaita-suna	Gaztea	Adinekoa	Larruazal-kolorea	Erijihoa	Sexu-orientazioa	Jatorri-etnikoa	Transexuala edo transgeneroa	Ijitoa

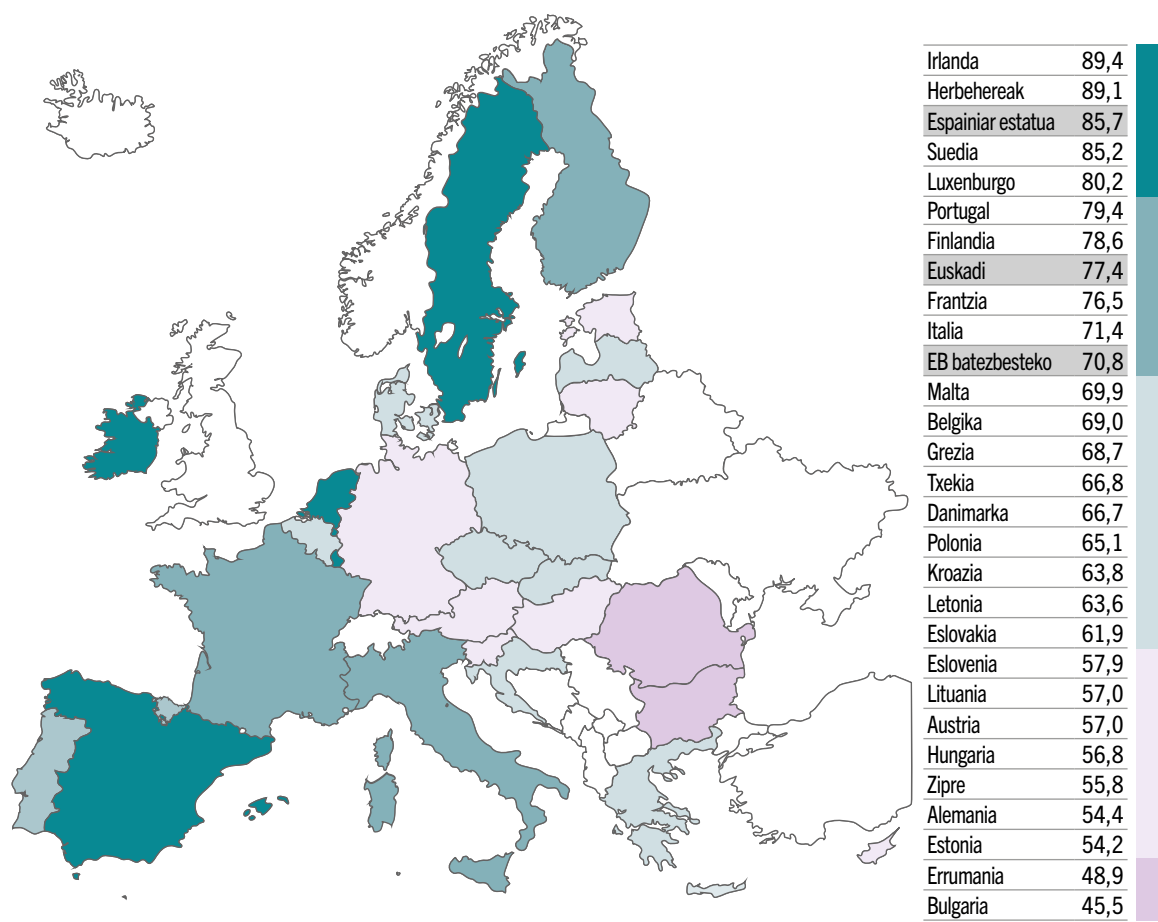
Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (9.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB6) oinarri hartuta.

Ordezkaritza politikoko goi-karguetan oro har aniztasuna egotearekiko Europako biztanleriak duen erosotasuna aztertzen badugu, Europar Batasunean eroso sentitzen direla dioten pertsonen batez besteko ehunekoa % 70,8 da. Batezbesteko horrek egoera heterogeneoa islatzen du. Alde nabarmenak daude banaketaren goiko aldean dauden herrialdeen —Irlanda (% 89,4), Herbehereak (% 89,1) eta Espainiar estatua (% 85,7), adibidez— eta baliorik txikiak dituztenen artean, hala nola Errumania (% 48,9) eta Bulgaria (% 45,5) (1. mapa).

⁸ Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta erosotasun handia aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute (nahiko eta oso ados).

Euskadi (% 77,4) Europako batezbestekoa baino 6,6 puntu gorago dago, aztertutako herrialdeen osotasunaren barruan maila ertain-altuan, eta, besteak beste, Finlandia (% 78,6), Frantzia (% 79,4) edo Luxenburgoko (% 80,2) balioetatik hurbil. Eraitza horien arabera, EAE hurbilago dago boterearen esparru politikoan aniztasuna egotearekiko onarpen aitortuaren maila altuenak dituzten Europako testuinguruetatik.

1. mapa. Zenbait gizarte-taldetako kide diren pertsonak goi-kargu politikoetan egotearekiko erosotasun-maila (%)

Iturria: geuk egin, EPADE 2024 (9.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB6) oinarri hartuta.

Goi-mailako ordezkaritza politikoko karguetan aniztasuna egotearekin dagoen erosotasunari buruzko datuak aztertze eta sinismen- eta pertzepzio- egiturarekiko antzekotasunak eta desberdintasunak identifikatzeko, kluster hierarkikoaren azterketa egin da (K-batezbestekoak). Azterketa horri esker, multzoak bereizi ahal izan ditugu Europako lurraldeen artean, erosotasun-maila altuak dituztela dioten pertsonen ehunekoaren arabera. 2. eta 3. tauletan, ongi bereizitako hiru multzo erakusten dituzten eraitzak ageri dira.

Lehen multzoa berdez dago adierazita, eta onarpen aitortuaren maila altuenak dituzten lurraldeak barne hartzen ditu, oro har, baina baita aztertutako kategoria espezifikotan ere (2. eta 3. taulak). Multzo honetan zortzi lurralde daude: EAE, Espainiar estatua, Finlandia, Frantzia, Irlanda, Luxenburgo, Herbehereak, Portugal eta Suedia, hau da, aniztasun politikoa gizarte-arau gisa hartzetik hurbilago egotearekin lotutako posizio altuenak dituztenak.

Bigarren multzoa grisa da, eta erdiko posizioan dago. Hamaika lurraldek osatzen dute, erosotasun-ehuneko ertainak dituzte, EBko batezbestekotik hurbil, eta/edo 1. multzoko lurraldeek baino sakabanatuago dituzte kategorien arabera puntuazioak. Bloke honetakoak dira Belgika, Txekia, Danimarka, Grezia, Kroazia, Italia, Letonia, Malta, Polonia eta Eslovakia. Tarteko kokapenak kontrapuntu bat islatzen du: zenbait gizarte-talde botere politikoko postuetan egotearen aldeko jarrerak daude, baina baita kategoria jakin batzuekiko erresistentziak ere.

Azkenik, hirugarren multzoan (arrosa) bildutako lurraldeetan, biztanleen % 60k baino gutxiagok diote eroso daudela, askotariko ordezkaritza politikoarekiko erresistentzia nabarmenagoak agerian utziz. Bederatzi lurralde daude multzo honetan: Austria, Bulgaria, Zipre, Alemania, Estonia, Hungaria, Lituania, Errumania eta Eslovenia. Europako batezbestekotik urrunen eta, aldi berean, elkarrengandik hurbilen dauden lurraldeak dira, hots, ereduak antzekoak dira, eta erosotasun txikiko jarrerak islatzen dituzte goi-mailako botere politikoaren eremuan aniztasuna egotearekiko.

Biztanleriak adierazitako jarrerari esker, erosotasun handiko lehen multzoan dago EAE, Frantziatik, Irlandatik eta Portugaldik hurbil, eta, hala, indartu egiten dira bai EAEk multzo horretan duen lekua, bai goi-mailako esparru politikoan aniztasuna normalizatzetik hurbilen dauden Europako testuinguruekiko duen kidetasuna.

2. taula. Goi-kargu politikoetan aniztasuna egotearekiko erosotasuna, azken kluster-zentroak (K-batezbestekoak)⁹

	1. taldea	2. taldea	3. taldea
Emakumea	94	86	81
Sexu-orientazioa	85	62	40
Jatorri etnikoa	81	60	49
Larruazal-kolorea	87	65	52
Ijitoa	68	49	36
Gaztea	85	78	70
Adinekoa	83	73	62
Desgaitasuna	85	77	63
Erlijioa	81	67	53
Transgeneroa edo transexuala	76	52	34

3. taula. Multzoen osaera¹⁰

1. taldea	2. taldea	3. taldea
EAE	Belgika	Belgika
Espainia	Txekia	Txekia
Finlandia	Danimarka	Danimarka
Frantzia	Grezia	Grezia
Irlanda	Kroazia	Kroazia
Luxenburgo	Italia	Italia
Herbehereak	Letonia	Letonia
Portugal	Malta	Malta
Suedia	Polonia	Polonia
	Eslovakia	Eslovakia

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (9.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB6) oinarri hartuta.

⁹ Kategoria bakoitzean talde bakoitzak eragiten duen erosotasunaren batez besteko portzentajeazko balioak erakusten ditu.

¹⁰ Herrialde bakoitza multzo batekoa dela adierazten du, eta multzoaren erdigunetik zer distantziatara dagoen.

Aniztasunarekiko irekitasuna hezkuntza-eremuan¹¹

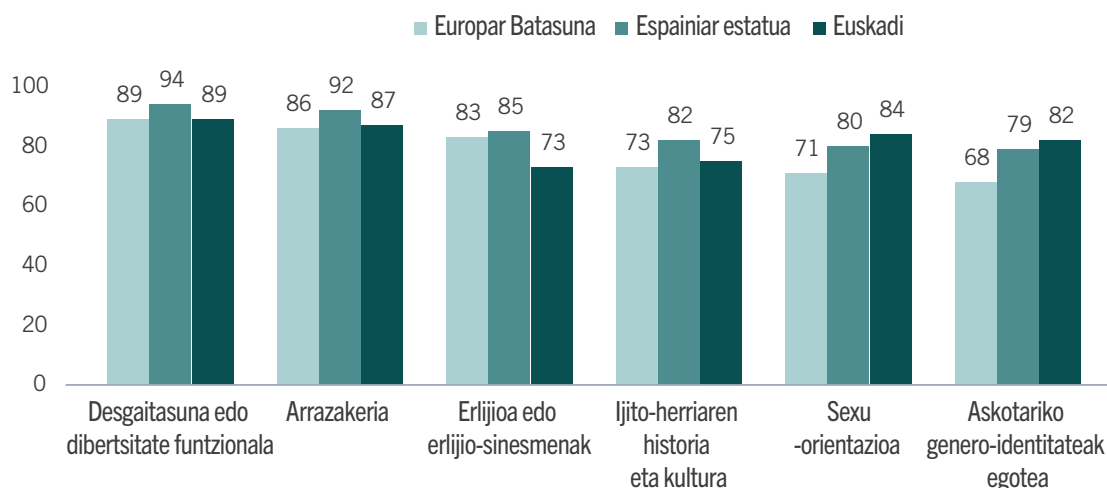
Europan, Estatuan eta EAEn aniztasunak hezkuntza-arloan zer onarpen duen alderatuta, hezkuntza-programetan aniztasunarekin lotutako edukiak sartzeari buruzko balorazioa positiboa da gehiengoan, nahiz eta alde nabarmenak dauden lurraldeen eta gaien artean. EB osorik hartuta, eduki horiek sartzearikiko adostasun-mailak balio ertain-altuetan daude. Adierazle guztiak % 65etik gora daude, erosotasun edo adostasun handiarekin. Askotariko genero-identitateak egotearekin (% 68) eta sexu-orientazioarekin (% 71) lotutako gaiak sartzeari dagozkio ehunekorik txikiak; mailarik altuenak, berriz, arrazakeriari (% 86) eta desgaitasunari (% 89) buruzko edukietan erregistratu dira.

Aniztasunari eta zenbait kolektibori buruzko edukia sartzearekin lotuta, Espainiar estatuak ditu adostasun-maila altuenak kategoria guztietan, sexu-orientazioan eta -identitatean izan ezik (2. grafikoa). Koherentziaz, Europako batezbestekoa gainditzen du, eta % 78tik gorako ehunekoak ditu kasu guztietan. Bereziki nabarmentzen da desgaitasuna duten pertsonen (% 94) eta arrazakeriari (% 92) buruzko hezkuntza-edukiak sartzeari, onarpen-tarte handiengan kokatzen direlarik.

Euskadi tarteko maila batean dago aztertutako lurralde guztien artean. EBn eta Espainiar estatuan bezala, desgaitasuna duten pertsonen (% 89) eta arrazakeriari (% 87) buruzko edukiak sartzeari ikusten dira adostasun-maila altuenak. Aldiz, nahiz eta mailak ertain-altuak izan hemen ere, adostasuna txikiagoa da erlijioari buruzko edukiak (% 73) eta ijito-herriaren historiari eta kulturari buruzkoak (% 75) sartzeari dagokionez. EAE Europako batezbestekoaren gainetik dago ia alderdi guztietan, erlijioan izan ezik; hemen, batezbestekoa baino 10 puntu beherago dago EAE. Gehiago nabarmentzen da genero-orientazioaren eta

-identitatearen aniztasunarekin zerikusia duten alderdietan, EBko eta Espainiar estatuko batezbestekoa baino 13 ehuneko-puntu gorago baitaude adostasun-mailak.

¹¹ 2024ko EPADEn 8.G. adierazlea eta 2023ko Eurobarometroaren QB5 adierazlea aztertu dira. Horien bidez ebaluatzen da zenbateraino ados dagoen biztanleria hezkuntza-programetan aniztasunarekin lotutako edukiak sartzeari, aniztasunaren askotariko alderdiak barne. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta adostasun-maila altua aitortu duten pertsonen ehunekoak adierazten dute (nahiko eta oso ados).

2. grafikoa. Ikastetxeetan aniztasunaren arloko edukiak sartzearikiko adostasun-maila (%)¹²

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (8.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB5) oinarri hartuta.

Azterlan honetan sartutako kolektibo bakoitzarekiko erosotasun-mailari buruzko analisia lurraldeka eginda, eskola-curriculumean aniztasunari buruzko edukiak sartzearen alde daude gehienak, eta adostasun berezia dago arrazakeriarekin eta desgaitasunarekin lotutako gaietan. Gai horiek adostasun-maila altuak dituzte Europako lurralde gehienetan. Gai horietarako zifrarik txikienak Hungarian (% 65 eta % 73, hurrenez hurren), Bulgarian (% 63 eta % 71) eta Errumanian (% 55 eta % 60) daude (4. taula). Beste muturrean, arrazakeriari buruzko edukiak sartzearikiko babes-ehuneko handienarekin Suedia (% 97), Herbehereak (% 96) eta Grezia (% 95) daude, nahiz eta gainerako lurraldeetan balioek argi eta garbi eusten dioten jarrera horri. Izan ere, 28 lurraldeetatik 9k % 90eko edo gehiagoko adostasun-ehunekoak adierazten dituzte; zerbaitegatik da EBko batezbestekoa % 85ekoa. Desgaitasunari buruzko informazioari dagokionez, 28 lurraldeetatik 14k % 90eko edo gehiagoko adostasun-ehunekoak erregistratu dituzte, eta Malta (% 98), Grezia (% 97) eta Suedia (% 96) dira kategoria honetan babes handiena duten lurraldeak. EBko batezbestekoa % 89koa da.

Sexu- eta genero-aniztasunarekin lotutako gaiak sartzearikiko polarizazio-maila altuagoa du. Ekialdeko Europako lurralde jakin batzuetan eta hego-ekialdeko lurralde batzuetan, sexu-orientazioari eta trans pertsonen buruzko hezkuntza-edukiak sartzearikiko adostasun-maila berdina da, eta bi gai horiek dira testuinguru bakoitzean babes gutxien dutenak. Eredu hori Frantzia (% 68, bietan), Lituania (% 54), Eslovakia (% 49), Hungaria (% 47) eta Bulgaria (% 34) ikus daiteke. Balioek, azken lau lurraldeetan batez ere, babes-maila baxuak

¹² EPADE 2024, 24.G. "8.G. Esan zenbateraino zauden ados edo ez esaldi hauetan adierazitakoarekin (1= erabat ados; 2= ados; 3= aurka; 4= erabat aurka). Hezkuntza-arloan, ikastetxeetan honela sartu beharko litzateke aniztasunari buruzko informazioa:...". Eurobarometroa 2023, QB5. "Zenbateraino zauden ados edo ez baieztatzen hauetako bakoitzarekin? Eskoletan eta eskola-materialetan hauei buruzko informazioa landu behar litzateke:...". 'Oso ados' eta 'ados' kategorietako erantzun-balioak jaso dira.

edo oso baxuak islatzen dituzte (% 50etik beherakoak) EBko batezbestekoarekin alderatuta (% 71 sexu-orientazioa, % 68 genero-identitatea), eta horrek agerian uzten du erresistentzia esanguratsuak daudela eduki horiek eskola-curriculumean sartzeko.

Askotariko genero-identitateak egoteari eta transexualitateari buruzko edukiak sartzeara da, sendotasun handiz, Europako lurralde gehienetan babes-maila baxuenak dituen. Dena den, bada salbuespen aipagarri bat: EAEn, babes-maila baxuena duen gaia ez da trans pertsonen lotutakoa (% 82), erlijioari lotutakoa baizik (% 73). Erlijio-aniztasunari dagokionez, mendebaldeko eta iparraldeko Europako zenbait lurraldetan, hala nola Danimarkan (% 95), Finlandian (% 94) edo Suedian (% 97), adostasun-maila altuenetakoa da, eta, beraz, erlijio-aniztasunaren irakaskuntzarekiko irekitasun handiagoa ageri da. Beste lurralde batzuetan, hala nola Errumanian (% 65) edo Bulgarian (% 74), babesa Europako batezbestekoaren azpitik dago (% 83), baina ez da babesik txikiena duen gaia. Jokabide desberdin horrek islatzen du erlijio-alderdiak lurralde-berezitasunak dituela, eta berezitasun horiek haren onarpen-maila modulatzeko dutela.

Mendebaldeko Europako zenbait lurraldetan, hala nola Herbehereetan (% 79), Danimarkan (% 80) edo Italian (% 71), ijito-herriari buruzko edukiak sartzera bideratzen da babes-maila baxuena, eta trans pertsonen buruzko ikasgaietarako erregistratutakoaren azpitik dago (% 83, % 86 eta % 74, hurrenez hurren). Eredu horrek adierazten duenez, testuinguru horietan, ijito-herriaren historiarekin lotutako edukiekiko erresistentzia “erlatiboak” genero-aniztasunarekiko ikusten dena gaitzen du, eta, hala ere, oso babes-maila altuak dituzte biek. Hori bai, Europako lurralde gehienetan, batez ere Ekialdeko European, nagusi den hierarkiaz bestelakoarekin. EAEn kasuan, ijitoen buruzko edukiak sartzearakiko adostasun-maila % 75ekoa da, hau da, EBko batezbestekoa (% 73) baino bi puntu gehiago, eta, ondorioz, maila ertain-altuan dago Europako lurralde guztien artean. Azpimarratu behar da 14 ehuneko-puntura arteko aldea dagoela ijito-herriari buruzko edukiak sartzearen babesean eta Euskadin adostasun handiagoa duten beste gai batzuei ematen zaienaren artean (desgaitasuna % 89 edo arrazakeria % 87).

Datuen arabera, hezkuntza-eremuan alde adierazgarria ikusten da bi hauen artean: mendebaldeko eta iparraldeko European, aniztasunarekin lotutako edukien integrazio handia eta onarpen-maila altuak dira nagusi; ekialdeko eta hego-ekialdeko European, aldiz, babesa nabarmen txikiagoa da eta erresistentzia nabariagoak daude, sexu-eta genero-aniztasunarekin lotuta batez ere. Testuinguru horretan, LGTBI+ aniztasunaren arloaren hezkuntza-inklusioko sentsibiltate eta irekitasun handiena duten inguruneetako bat da Euskadi. Estatuko zein Europako batezbestekoa gaitzen ditu. Emtza horien arabera, hezkuntza-esparru inklusiboagoak eta genero-aniztasunaren eta -berdintasunaren arloko politika aktiboak dituzten lurraldeetatik hurbil dago Euskadi, Europako ipar-mendebaldeko lurraldeetatik hurbil, non eduki horiek eskola-curriculumean duten

presentzia elementu normalizatu eta beharrezko gisa ikusten den berdintasuna bultzatzeko nahiz diskriminazioa prebenitzeko.

4. taula. Hezkuntzan aniztasunaren arloko informazioa sartzearikiko adostasun-maila (%)¹³

	Desgaitasuna edo di- bertsitate funtzionala	Arrazakeria	Erlijioa edo erlijio- sinesmenak	Ijito-herriaren historia eta kultura	Sexu-orientazioa	Askotariko genero- identitateak egotea
Suedia	96	97	97	92	94	90
Finlandia	94	94	94	88	86	82
Danimarka	94	92	95	80	90	86
Herbehereak	94	96	89	79	88	83
Malta	98	89	92	79	78	77
Espainiar estatua	94	92	85	82	80	79
Luxenburgo	94	92	91	83	74	72
Grezia	97	95	94	76	71	67
Irlanda	93	91	88	82	75	71
Alemania	91	89	87	78	78	73
Italia	91	90	90	71	76	74
Euskadi	89	87	73	75	84	82
Portugal	92	88	77	83	73	72
EB batezbesteko	89	86	83	73	71	68
Frantzia	93	89	76	71	68	68
Zipre	93	92	89	57	69	64
Eslovenia	89	85	82	73	69	66
Belgika	86	83	79	67	71	68
Austria	88	81	84	70	65	60
Lituania	90	81	91	78	54	54
Kroazia	85	80	84	74	60	61
Polonia	82	80	77	72	64	66
Letonia	87	81	80	71	55	51
Txekia	83	77	74	61	66	51
Eslovakia	81	79	80	71	49	49
Estonia	80	78	81	63	52	48
Hungaria	73	65	74	65	47	47
Bulgaria	71	63	74	48	34	34
Errumania	60	55	65	51	31	30
	Desgaitasuna edo di- bertsitate funtzionala	Arrazakeria	Erlijioa edo erlijio- sinesmenak	Ijito-herriaren historia eta kultura	Sexu-orientazioa	Askotariko genero- identitateak egotea

-100

-80

-60

-40

-20

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (8.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB5) oinarri hartuta.

¹³ Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta adostasun-maila altua aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

Pertsonen arteko harremanekiko jarrerak

LAniztasunarekiko jarrerak ez dira espazio publiko edo politikoetan soilik adierazten, baita ingurune pertsonalenean ere —garrantzi eta intentsitate handiagorekin—, hala nola familia-harremanetan eta harreman sentimentaletan. Harreman-espazio intimoak funtsezko eremua dira aniztasunarekiko gizarte-onarpena eta erosotasun-maila ebaluatzeko, interakzioko beste esparru batzuek baino hurbiltasun eta lotura emozional handiagoa baitakarte. Ikuspegi honek bizitza politikoari edo hezkuntza-bizitzari eskainitako atalak osatzen ditu, eta irekitasuna eta onarpena hurbileneko ingurunera zenbateraino eramaten diren identifikatzen laguntzen du.

Hala, harreman intimoago baterako irekitasunaren adierazle gisa, Europako eta EAEko biztanleei galdetu zaie ea zer erosotasun-maila sentituko luketen inkestatutako pertsonaren semeak edo alabak zenbait ezaugarri edo egoeratako pertsonekin harreman sentimentala izango balu, 1etik (erabateko deserosotasuna) 10era arteko eskala baliatuz (erabateko erosotasuna). Emaitzek erakusten dutenez, EB osorik hartuta (3. grafikoa) irekitasun zabala ikusten da profil jakin batzuekin, hala nola pertsona zuriekin (% 89) eta kristauekin (% 86), eta irekitasun-mailakertainak dira beste kolektibo batzuen kasuan, gazteak (% 79), ateoak (% 77) edo juduak (% 71), adibidez. Profil horiek dira seme edo alaba batekin harreman intimoa izateko erosotasun handiena sortzen dutenak. Aldi berean, trans pertsonekin (% 48), ijitoekin (% 51) eta musulmanekin (% 55) erregistratu da eremu intimoko aniztasunarekiko irekitasun neurrizkoena.

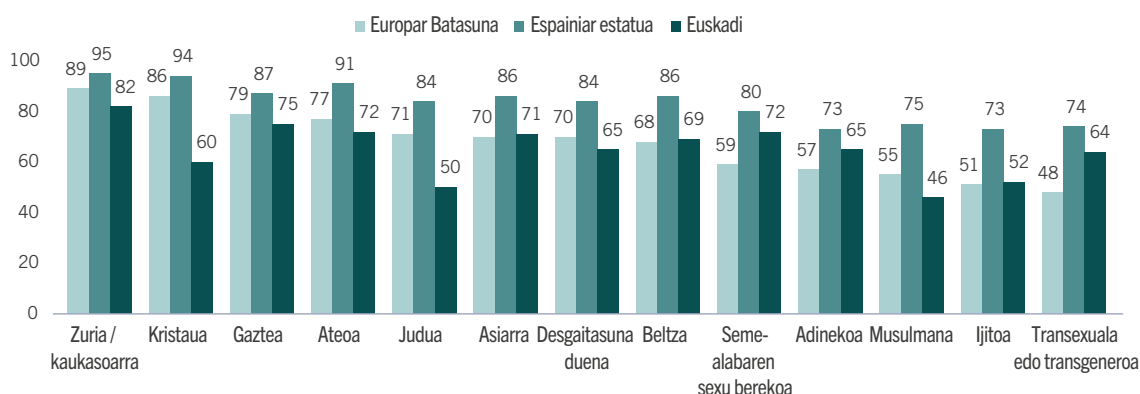
Illo horretatik, harreman- eta afektibitate-aniztasunerako aldekoenak diren testu-inguruen artean dago Espainiar estatua, aztertutako kolektibo eta gizarte-talde gehienetan erosotasun-maila altua adierazten duten pertsonen ehuneko handiekin. Balioak % 73 ingurukoak dira adinekoentzat eta ijitoentzat; kontrara, % 95ek adierazten dute oso eroso sentitzen direla pertsona zuriekin, % 94k kristauekin eta % 91k ateoeekin.

EAEen, emaitzek zabaltasun handiagoa erakusten dute erosotasun-maila altua adierazi zuten pertsonen ehunekoan: balio txikienetatik hasita, % 46 musulmanentzat, % 50 juduentzat eta % 52 ijitoentzat, balio handienetaraino, hau da, % 75 gazteentzat eta % 82 zurientzat. Sexu- eta genero-aniztasunean, Euskadi % 72ra iritsi da, Europako batezbestekoa (% 59) alde handiarekin gaindituz (13 puntu) eta Espainiar estatutik hurbil (% 80). Gainera, antzeko emaitzak ditu trans pertsonen dagokienez (% 64), Europako batezbestekoa (% 48) baino 16 puntu gorago, baina Espainiar estatukoa baino 10 puntu beherago (% 74).

Oro har, Europako batezbestekoaren antzeko balioak edo zertxobait handiagoak ikusten dira EAEen. Indargune nabarmenak daude zenbait kolektibotan, baina badago zer hobetu erlijio-aniztasunarekin eta desgaitasunarekin lotutako beste batzuetan. Illo horretatik, desgaitasuna duten pertsonen kasuan (% 65), EBko batezbestekoaren (% 70) zein Espainiar estatuko batezbestekoaren (% 84) azpitik dago, eta gazteen

kasuan (% 75), Europako batezbestekotik (% 79) behera eta Estatuko baliotik (% 87) 12 ehuneko-puntura. Musulmanentzat (% 46) eta juduentzat (% 50), erosotasun-mailak Espainiar estatukoak baino baxuagoak dira (% 75 eta % 84, hurrenez hurren), eta EBko batezbestekoak baino 10 puntutik gora baxuagoak (% 55 eta % 71). Halaber, EBko (% 86) edo Estatuko (% 94) batezbestekoaren azpitik dauden balioak ditu pertsona kristauekiko (% 60). Datu horiek, oro har, agerian uzten dute harremanen edo ingurune intimoaren eremuan EAEn beste lurralde batzuetan baino erosotasun txikiagoa dagoela erlijioekin lotutakoarekiko.

3. grafikoa. Seme/alaba batek zenbait gizarte-taldetako pertsona batekin harreman sentimentala izatearekiko erosotasuna (%)¹⁴

Fuente: Elaboración propia a partir de EPADE 2024 (P11) y Eurobarómetro 2023 (QB13).

Europar Batasuna osorik hartuta, gizarte-markatzaileen edota kolektibo edo gizarte-talde jakin batzuekiko identifikazioaren arabera seme/alaba batek pertsona batekin harreman sentimentala izatea onartzeko prestasuna aztertzean, gay, lesbiana edo bisexual eta trans pertsonen erositutasun-maila zertxobait moderatuagoak ikusten dira 5. taulan. Datuek erakusten dute eremu intimo eta afektiboan gizarte-normalizazio txikia dagoela genero-aniztasunarekiko.

Hala, lurralde batzuetan onarpen finkatua ikusten da, eta onarpen-ehuneko handien Europako rankingaren buruan daude —Suedia (% 77), Herbehereak (% 75) eta Espainiar estatua (% 74)—, baina Europako 28 lurraldeetatik 18 baino gehiagotan, erosotasun nabarmena % 50etik beherakoa da. Horrek erakusten du gizarte-erresistentzia handiak daudela. Ildo horretatik, mailak bereziki baxuak dira Bulgarian (% 10), Kroazian (% 19), Errumanian (% 20) eta Lituania (% 20).

¹⁴ EPADE 2024, 11.G. eta Eurobarometroa 2023, QB13. "Seme-alabarik duzun edo ez alde batera utzita, mesedez, esan, 1etik 10era bitarteko eskala erabiliz, zenbateraino sentituko zinatekeen eroso edo deseroso zure seme-alabak honako pertsona hauetako batekin maitasun-harremana izango balu. "1" zenbakia "batere eroso ez" litzateke, eta "10" zenbakia, "guztiz eroso". 7tik 10era arteko puntuazioak adierazi dira, 'nahiko' edo 'oso eroso' moduan ulertuta.

Herrialde horietan, trans pertsonetikiko harreman intimo eta afektiboek ez diete erosotasunik sortzen biztanle gehienek.

Testuinguru horretan, Euskadin pertsonen % 64k erosotasun handia adierazten dute, Europako batezbestekoa (% 48) baino 16 ehuneko-puntu gehiagorekin. Datu horiek inklusioaren aldeko ingurune moduan proiektatzen dute, tarte ertain-altuan kokatzen baitute EAE, nahiz eta eremu hurbilean oraindik ere gehiago indartu daitekeen trans pertsonetikiko gizarte-onarpen eta -aintzatespena. Aldi berean, gay, lesbiana eta bisexualekiko irekitasuna handienetakoa bat da, baina Espainiar estatuko datuaren azpitik (% 72 versus % 80).

Harreman-eremuan eta eremu intimoan onarpen txikiena duten gizarte-taldeetan artean, musulmanak (% 46), juduak (% 50) eta ijitoak (% 52) nabarmentzen dira. Talde horiek balio txikiak dituzte bai Euskadin, bai Europako batezbestekoan. Espainiar estatuko datuak, aldiz, oso gaitetik daude, eta, batzuetan, 30 ehuneko-puntura daude EAErekiko. Ikusten dugu, beraz, euskal gizartearen pertzepzioak aztertutako gainerako lurraldeetatik urrun daudela, eta erlijio-aniztasunarekiko eta ijito-herriarekiko erresistentzia handiagoa duela ezaugarri.

Europako beste lurralde batzuetan ijitoekiko dagoen irekitasuna aztertzen badugu, erosotasun-maila baxuak dituztela ikusiko dugu. Hala, 28 lurraldeetatik 18tan, erosotasun handia adierazten duten pertsonen ehunekoak ez da % 50 baino handiagoa, eta Bulgarian (% 22), Zipren (% 28) eta Kroazian (% 31) daude balio txikiak. EAE (% 52) EBko batezbestekoaren (% 51) gaitetik dago zertxobait, eta erosotasun-maila altuenak Herbehereetan (% 79), Suedian (% 77) eta Espainiar estatuan (% 73) ageri dira.

Aztertutako kolektiboetan, erosotasun-maila altueneko kategoriak pertsona zuria eta kristau praktikanteak dira, eta sendotasun handiz gaititzen dute herri-tarren onarpenaren % 90 Europako lurralde gehienetan. Pertsona zurien kasuan, ehunekoak tarte honetan dabilta: txikiena % 70, Errumanian, eta handiena, % 97, Herbehereetan eta Suedian. Lurralde gehienetan (28tik 19tan), kategoria horrek ditu baliorik handienak, eta kristau praktikanteek soilik gaititzen dituzte kasu batzuetan (adibidez, Kroazian, Lituania eta Zipren). Espainiar estatuan, % 95eko erosotasun handia dago pertsona zuriekiko, hau da, Europako batezbestekoa (% 89) baino 6 ehuneko-puntu gehiago; EAE (% 82), berriz, azken hori baino 7 ehuneko-puntu gutxiago da.

Seme/alaba batek kristau praktikante batekin harreman sentimentala izateko aukeraren aurrean herritarrek duten erosotasunari dagokionez, alderdi horretan nagusi dira, besteak beste, Grezia (% 96), Herbehereak (% 94), Suedia (% 94) edo Espainiar estatua (% 94) bera, guztiak ere aldekoenak diren inguruneetan artean kokatuta. Guztira, 28 lurraldeetatik 10ek % 90eko edo gehiagoko ehunekoak dituzte kategoria honetan, eta horrek erakusten du kristau-identitateak gizarte-legitimazio handia duela familia-eremuan. Alderaketa eginez, EBko batezbestekoa % 86koa da,

eta, beraz, berresten da kristau-erlijioa dela oraindik ere herritarren artean onarpen-maila altuena duten erlijio-aniztasunaren alderdietako bat, baita harreman-eremuan eta eremu intimoan ere. EAEk aztertutako lurralde guztietako baliorik txikiena erregistratu du pertsona kristauetikiko (% 60), eta, ondoren, Errumania dago (% 67).

5. taula. Seme/alaba batek zenbait gizarte-taldetako pertsona batekin harreman sentimentala izatearekiko erosotasuna, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)

	Zuria / kaukasoa- rra	Kristaua	Gaztea	Ateoa	Judua	Asiarra	Desgaita- sunen bat duena	Beltza	Seme-ala- baren sexu berekoa	Adinekoa	Musul- mana	Ijitoa	Transe- xuala edo transgene- roa
Herbehereak	97	94	88	91	93	94	88	92	91	80	74	79	75
Suedia	97	94	78	93	90	94	88	92	89	58	75	77	77
Espainiar estatua	95	94	87	91	84	86	84	86	80	73	75	73	74
Irlanda	93	92	86	86	86	88	82	85	80	70	79	70	65
Danimarka	94	92	80	87	84	87	86	85	83	64	67	67	71
Luxenburgo	91	89	78	88	86	87	79	86	72	63	71	69	60
Finlandia	94	94	80	85	83	86	79	84	74	61	65	66	63
Frantzia	93	89	82	87	80	86	84	84	72	66	70	59	55
Portugal	92	89	85	80	73	75	74	79	59	74	52	49	51
EB batezbesteko	89	86	79	77	71	70	70	68	59	57	55	51	48
Belgika	88	84	76	78	63	75	67	72	67	55	55	49	48
Italia	89	86	84	85	71	66	66	66	51	57	50	36	40
Euskadi	82	60	75	72	50	71	65	69	72	65	46	52	64
Alemania	87	84	72	72	68	69	66	63	62	49	51	50	49
Txekia	88	84	79	84	78	63	65	54	43	46	37	37	30
Eslovenia	86	82	71	68	58	58	62	56	43	51	53	40	36
Letonia	92	86	77	72	68	56	61	54	34	37	44	47	26
Polonia	76	77	74	62	58	55	63	54	44	59	41	47	36
Grezia	96	96	93	64	55	55	57	56	29	29	45	32	24
Lituania	93	94	77	73	63	49	56	44	25	33	35	34	20
Hungaria	89	84	79	67	67	49	44	37	31	49	37	36	24
Austria	82	74	69	60	54	49	54	44	47	48	36	36	32
Malta	91	91	51	52	45	49	53	46	50	39	36	39	37
Kroazia	86	87	76	67	56	47	58	45	23	33	50	31	19
Eslovakia	85	86	61	71	58	47	51	42	25	40	38	33	24
Estonia	87	77	75	72	56	49	45	43	28	33	36	36	21
Zipre	93	95	75	44	39	40	65	38	29	30	26	28	23
Errumania	70	67	65	46	44	44	48	47	23	42	36	38	20
Bulgaria	85	85	78	58	48	37	32	24	16	25	42	22	10
	Zuria / kaukasoa- rra	Kristaua	Gaztea	Ateoa	Judua	Asiarra	Desgaita- sunen bat duena	Beltza	Seme-ala- baren sexu berekoa	Adinekoa	Musul- mana	Ijitoa	Transe- xuala edo transgene- roa

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (11.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB13) oinarri hartuta.

Informazio hau modu agregatuan aztertzeko, konglomeratuen analisi hierarkikoa egin da (K-batezbestekoak). Analisi horrek aukera ematen du Europako

lurraldeen arteko aldeak batera ikusteko, seme/alaba batek zenbait kolektibotako pertsonekin harreman sentimentala izateko aukerarekiko herritarrek senti dezaketen erosotasunari dagokionez. 6. taulan, beren multzoaren eredu gisa jarduten duten kluster-zentroak erakusten dira, puntuen ezaugarriak laburbilduz multzo bakoitzean.

Hala, hiru multzo bereizi dira analisisian. Kolore berdearekin, lehen multzoa adierazi da. Erosotasun-ehuneko handiekin, baita beste lurralde batzuetan gizarte-distantzia handiagoa duten kolektiboekiko ere (trans pertsonak edo ijito-herria, adibidez). Aldiz, ez dago alde esanguratsurik gaztea kategorian, puntuazio altuak baititu hiru multzoetan. 7. taulan, lehen multzo honetan biltzen diren lurraldeak ageri dira, batez ere mendebaldeko eta iparraldeko Europako lurraldeak dira, hala nola Herbehereak, Suedia, Irlanda, Danimarka, Finlandia, Luxenburgo, Frantzia eta Espainiar estatua.

Kolore arrosarekin adierazita (6. eta 7. taulak), hirugarren multzo edo klusterra dago. Ehuneko txikiko profil prototipiko bat erakusten du eremu intimoeneko aniztasunarekiko erosotasunari dagokionez, bereziki transpertsonetikiko, ijitoekiko, musulmanekiko eta, kasu batzuetan, baita Europako gainerako lurraldeetan onarpen handiagoa duten kategoriekiko ere, nahiz eta batezbestekoaren inguruko puntuazioak izan pertsona zuriekin edo kristau praktikanteekin. Multzo honetan, ekialdeko eta hego-ekialdeko Europako lurraldeak daude, hala nola Austria, Bulgaria, Zipre, Estonia, Grezia, Kroazia, Hungaria, Lituania, Letonia, Malta, Errumania eta Eslovakia (7. taula).

Bigarren multzo edo klusterra kolore grisarekin adierazi da. Eremu intimoko aniztasunarekiko batezbesteko edo tarteko erosotasun-profilak dituzten lurraldeak biltzen dira hemen, kolektibo jakin batzuekiko irekitasun adierazgarriekin, baina beste batzuekiko erresistentzia nabariagoekin. Multzo honetan daude Euskadi eta beste lurralde batzuk: Belgika, Txekia, Alemania, Italia, Polonia, Portugal eta Eslovenia, esaterako. Euskadi multzo honetan ageri da, posizio altuan, Txekia eta Portugal atzetik dituela, klusterreko batez besteko puntuazioetatik distantzia handiena duena izanik. Profil honek babes- eta erosotasun-ehuneko handiak ditu sexu- eta genero-aniztasunarekiko, eta balio neurrizkoagoak, berriz, erlijio-niztasunarekin edo kristau praktikanteekin lotuta.

6. taula. Azken kluster-zentroak
(K-batezbestekoak): aniztasunarekiko
erosotasuna eremu intimoan

	1. taldea	2. taldea	3. taldea
Ijitoa	70	45	34
Beltza	87	64	43
Asiarra	89	67	48
Zuria/kaukasoarra	94	86	87
Judua	86	65	54
Musulmana	72	48	38
Kristaua	92	81	85
Ateoa	89	75	62
Sexu-orientazioa	80	55	30
Trans pertsona	68	44	23
Desgaitasuna	84	66	52
Gaztea	82	77	73
Adinekoa	67	57	37

7. taula. Kidetzaren eta distantzia
zentroideen klusterrak: aniztasunarekiko
erosotasuna eremu intimoan

1. taldea	2. taldea	3. taldea
Danimarka	EAE	Austria
Espainia	Belgika	Bulgaria
Finlandia	Txekia	Zipre
Frantzia	Alemania	Estonia
Irlanda	Italia	Grezia
Luxenburgo	Polonia	Kroazia
Herbehereak	Portugal	Hungaria
Suedia	Eslovenia	Lituania
		Letonia
		Malta
		Errumania
		Eslovakia

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (11.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB13) oinarri hartuta.

Diskriminazioarekiko jarrerak eta pertzepzioak: hautemandako diskriminazioa

Diskriminazioaren pertzepzioa funtsezko adierazlea da ulertzeko nola baloratzen duten herritarrek fenomeno horrek beren gizarteko zenbait kolektibotan duen hedapena. Neurri subjektibo bat da, eta, haren bidez, biztanleriak oro har beste pertsona batzuekiko diskriminazioarekin lotzen dituen arrazoi edo ezaugarriak identifika daitezke, baita desparekotasun ageriko eta iraunkorreneko eremuak ere. Bestela esanda, gizarteak bere lurraldean gertatzen direla hautematen duen tratu- eta aukera-despatekotasunekin lotuta egiten diren interpretazioak eta adierazpenak aztertzen dira.

Europako lurralde guztien arteko azterketa konparatu batetik abiatuta, eremuen arabera —lana, hezkuntza, etxebizitza, administrazioarekiko harremanak, espazio publikoak— eta diskriminazio-ardatzen arabera —etnia, erlijioa, generoa, sexu-orientazioa, adina edo beste faktore batzuk— bereizketa eginez, hauek aztertzen dira: herritarrek zenbateraino errekonozitzen duten diskriminazioaren hedapena, pertzepzio horrek zenbateraino islatzen dituen egiturazko ereduak, eta nola kokatzen den Euskadi Europako testuinguruan.

Horretarako, lehenik eta behin, diskriminazioarekiko pertzepzio orokorrak azalduko dira, hala nola diskriminazioa gizartean arazo moduan ikusten den edo diskriminazio-mota bakoitzaren hedapena. Bigarrenik, zehazki lan-testuinguruko diskriminazioaren pertzepzioa aztertuko da, baita kasuan kasuko gizarte-talde minoritarioaren edo estrukuraliki diskriminatuaren arabera diskriminazioa nola aldatzen den ere.

Herritarrek diskriminazioaren hedapenari buruz duten pertzepzioa¹⁵

Jarraian, herritarren pertzepzioaren arabera aukera-desparekotasunean eragiten duten eta eskubideen erabateko erabilera mugatzen duten faktore edo gizarte-atributuei buruzko datuak biltzen dira: adina, generoa, jatorri etnikoa, sexu-orientazioa, sexu- eta genero-identitatea, eta ideia politikoak, besteak beste.

Europan, hedatuentzat jotzen den diskriminazio-arrazoia ijitoa izatea da; izan ere, biztanleen % 65ek uste dute diskriminazio-mota hau oso edo nahiko hedatuta dagoela. Atzetik datoz larruazalaren kolorea (% 61) eta jatorri etnikoa (% 60), eta horrek agerian uzten du ezaugarri arrazializatuekin lotutako desparekotasunaren pertzepzio handia dagoela. Bigarren mailan daude, balio handiak dituzten arren, genero-identitatea eta sexu-orientazioa: Europako herritarren % 57k hautematen dute trans pertsonen diskriminazio orokorra jasaten dutela, eta % 54k uste dute gauza bera gertatzen dela sexu-orientazio ez-heterosexuala duten pertsonekin. % 50eko atalasearen azpitik daude honako diskriminazio-arrazoi hauek: desgaitasuna eta egoera ekonomikoa (% 49, biak), adina (% 45), erlijioa (% 42) eta, azkenik, generoa (% 38). Datu horiek aditzera ematen dutenez, diskriminazio-ardatz horiek gizarte-kontzientzian badauden arren, hedapen mugatuagoa dutela hautematen da (4. grafikoa).

Espainiar estatuan, diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa Europar Batasuneko batezbestekoaren oso antzekoa da. Bat-etortze nabarmenak ikusten dira hauen arabera balorazioan: jatorri etnikoa, larruazalaren kolorea, sexu-orientazioa, genero-identitatea, erlijioa eta trans pertsonak, 3 ehuneko-puntu baino gutxiagoko aldeekin. Bestalde, zenbait desberdintasun aipagarri ageri dira: ijito-herriarekiko diskriminazioa hedatuentzat jotzen da Espainiar estatuan (% 70, Europako % 65en aldean), eta gauza bera gertatzen da adinarekin (% 51, Europako % 45en aldean) eta egoera ekonomikoarekin (% 53, Europako % 49ren aldean). Aldiz, desgaitasuna duten pertsonen diskriminazioaren pertzepzioa zertxobait txikiagoa da (% 42) Europako batezbestekoarekin alderatuta (% 49).

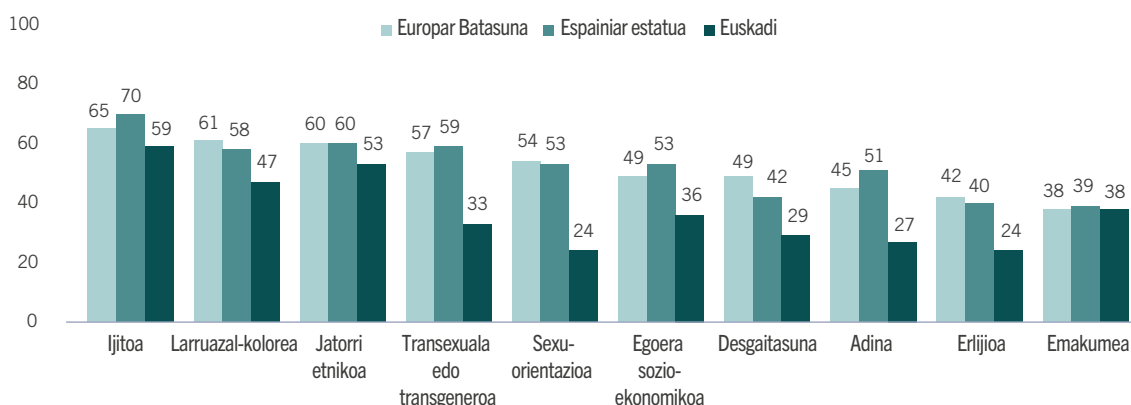
EAEn, diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa Espainiar estatuan eta EBn baino txikiagoa da aztertutako hamar kategorietatik bederatzitan, generoaren arabera izan ezik. Azken kategoria horretan, EBk eta Euskadik ehuneko bera dute (% 38). Desberdintasun handienak sexu-aniztasunarekin eta genero-identitatearekin lotutako arrazoiaren erregistratu dira: lehenbizikoaren kasuan, biztanleen % 24k uste dute diskriminazioa hedatuta dagoela, Espainiar estatuko % 53ren eta EBko % 54ren aldean; bigarrenaren kasuan, pertzepzioa % 33ra igotzen da, baina Estatuko % 59ren eta Europako % 57ren oso azpitik. Erlijioak ere ehuneko txikiagoa du Euskadin (% 42).

¹⁵ 2024ko EPADere 4.G. adierazlea eta 2023ko Eurobarometroaren QB1 adierazlea aztertu dira, diskriminazioaren pertzepzioari buruzkoak, egozten zaizkion arrazoen arabera banakatuta. Atal honetan, diskriminazio-arrazoi bakoitzerako "oso zabaldua" eta "nahiko zabaldua" erantzunen baturari dagozkio ehunekoak, inkestatutako pertsonen guztizkoaren gainean kalkulatuta. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean.

24), Espainiar estatuaren eta EBren aldean (% 43 eta % 42, hurrenez hurren). Gauza bera gertatzen da egoera ekonomikoarekiko (% 36), desgaitasunarekiko (% 29) eta adinarekiko (% 27) diskriminazioaren pertzepzioarekin, balio txikiak izaten jarraitzen baitute termino erlatibotan.

Illo horretatik, garrantzitsua da aipatzea gizartean diskriminazioa gutxi hautemateak ez duela esan nahi, nahitaez, benetan gutxi gertatzen denik. Zenbait faktore egon daitezke balorazio horren atzean, hala nola gizarte-sentsibilizazioa, diskriminazioa jasaten duten kolektiboen agerikotasuna edo agenda mediatiko, sozial eta politikoa gaiak duen esposizioa. Hala, pertzepzio-maila baxuek benetan diskriminazio txikia duten testuinguruak islatu ditzakete, baina baita desparekotasun horien eta benetan duten intzidentziaren gizarte-ezagutza eta -aintzatespen txikiko inguruneak ere, eta horrek eragina izan dezake aldaketa-eskaerak sortzeko ahalmenean eta politika publikoetan problematika horiei ematen zaien lehentasunean. Azkenik, kontuan izan behar da biztanleriaren osaerak eta lurralde bakoitzaren testuinguru historikoak eragin handia dutela diskriminazioaren pertzepzioan nahiz intzidentzian.

4. grafikoa. Diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa, arrazoien arabera (%)¹⁶

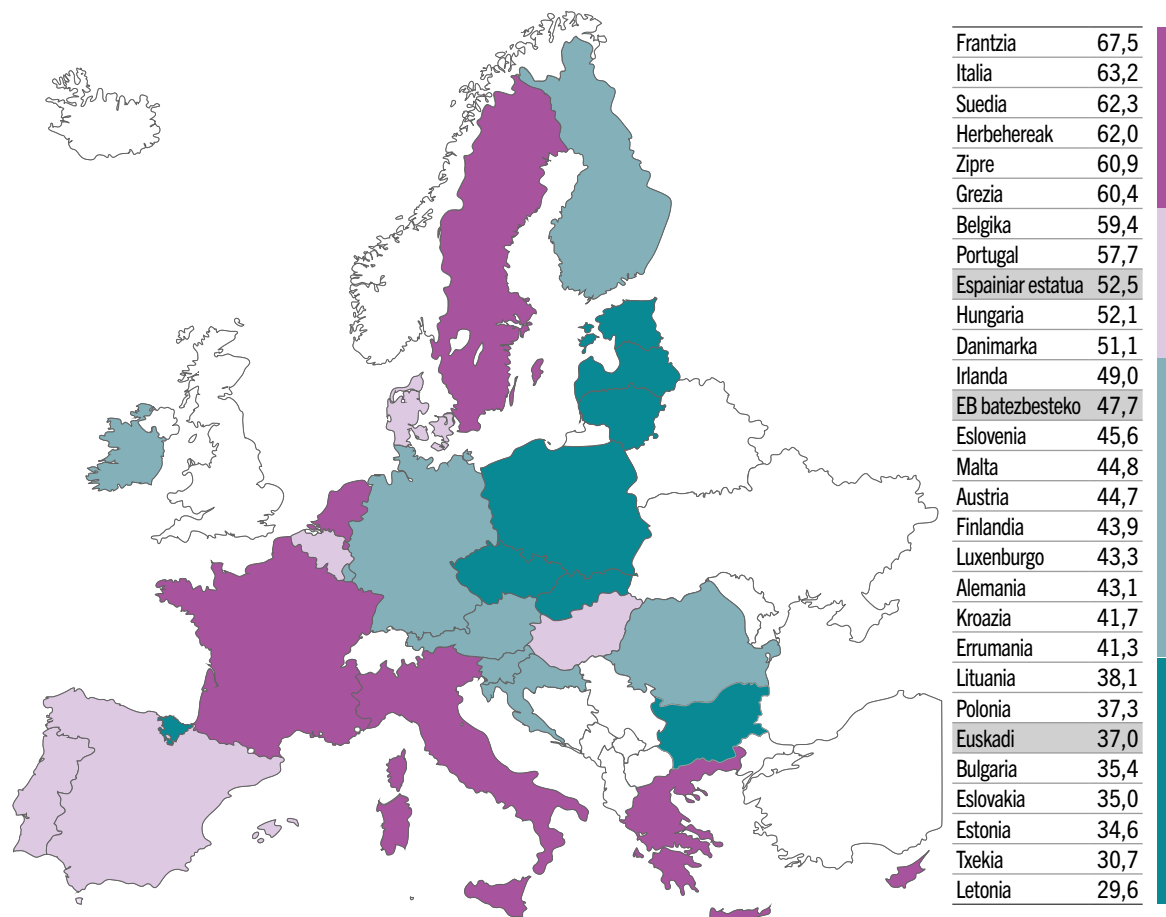
Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (4.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB1) oinarri hartuta.

2. mapan, baterako adierazlearen lurralde-banaketa ageri da (28 lurraldeetako bakoitzeko). Hor ikusten da diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio-tartea balio hauen artean dagoela: Frantzia (% 67,5), Italia (% 63,2), Suedia (% 62,3) eta Herbehereak (% 62,0) balio handienekin, eta Eslovakia (% 35,0), Estonia (% 34,6), Txekia (% 30,7) eta Letonia (% 29,6) balio txikienekin. Europako batezbestekoa % 47,7koa da, eta Espainiar estatukoa, berriz, % 52,5koa. Euskadin, ehuneko hori % 37ra jaisten da, EBko batezbestekoa baino 10 ehuneko-puntutik gora gutxiago, eta, horrenbestez, Europako testuinguruan

¹⁶ EPADE 2024, 4.G. "Esango al zenidake, zure ustez, ondorengo arrazoiengatik diskriminazio-mota bakoitza Euskadin oso hedatuta dagoen, nahiko hedatuta dagoen, nahiko arraroa den, oso arraroa den edo ez dagoen?". Eurobarometroa 2023, QB1. "Esango al zenidake, zure ustez, ondorengo arrazoiengatik diskriminazio-mota bakoitza oso hedatuta dagoen, nahiko hedatuta dagoen, nahiko arraroa den edo oso arraroa den (gure herrialdean)?" "Nahiko eta oso hedatuta" emaitzak jaso dira.

diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio txikiena dutenen artean kokatzen da euskal gizartea, Ekialdeko Europako lurraldeetatik hurbil ehunekotan.

2. mapa. Diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio orokorra, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)¹⁷

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (4.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB1) oinarri hartuta.

Arrazoi jakinengatik diskriminazioaren pertzepzioaren analisi konparatiboak aukera ematen du ereduak identifikatzeko nahiz Europako lurraldeak multzokatzeko, gizartetalde jakin batzuekiko desparekotasun horien gizarte-aintzatespenaren mailen arabera. Diskriminazio-ardatzen araberrako —jatorri etnikoa, larruazalaren kolorea, erlijioa, ijito-herriko kide izatea, sexu-orientazioa, genero-identitatea, desgaitasuna, egoera ekonomikoa, generoa eta adina— begirada bereizi honi esker, errazagoa da hautematea diskriminazioaren pertzepzio handiena zer alderditan biltzen den eta nola aldatzen den pertzepzio hori lurraldeen artean.

¹⁷ Los datos se presentan de forma agregada por territorio, en un rango de 0 % a 100 %, e indican el porcentaje de personas que han reportado alta extensión de discriminación.

8. taulan ikus daitekeenez, lurralde batzuk diskriminazioak duen hedapenaren pertzepzioaren goiko muturrean kokatzen dira sistematikoki, zenbait kategoriatan balio handiak izanik. Horien artean, Herbehereak, Frantzia, Italia, Suedia, Grezia, Portugal eta Belgika nabarmentzen dira, zenbait arrazoitan sailkapenetako lehenak izateagatik. Hala, jatorri etnikoari dagokionez, Herbehereak (% 82) eta Frantziak (% 77) dituzte baliorik handienak, eta atzetik datoz, alde handirik gabe, Italia (% 75) eta Suedia (% 73). Larruazalaren kolorean eredia errepikatzen da. Herbehereak eta Frantzia (% 78) dira buru, Italiaren (% 75) eta Belgikaren (% 73) aurretik. Erlijioaren kasuan, Frantzia (% 66) eta Belgika (% 60) daude lehenbiziko postuetan, eta alde handiarekin gainditzen dute EBko batezbestekoa (% 42). Ijito-herriarekiko diskriminazioan, Grezia eta Portugal dira sailkapeneko lehenak, % 86rekin bi kasuetan, eta atzetik datoz Italia (% 82) eta Suedia (% 78).

Askotariko sexu-orientazioari eta trans pertsonen eragiten dien desparekotasuna biltzen duen ardatzak ere maila altuak ditu Europako hegoaldeko eta mendebaldeko zenbait herrialdetan. Grezia (% 74 sexu-orientazioan eta % 62 trans pertsonetikiko), Italia (% 72 eta % 74, hurrenez hurren), Portugal (% 70 eta % 68) eta Frantzia (% 65 eta % 66) argi eta garbi kokatzen dira EBko batezbestekoaren gainetik (% 54 sexu-orientazioan eta % 57 trans pertsonetikiko). Herbehereak ere nabarmentzen dira: % 62 sexu-orientazioan eta % 69 trans pertsonetikiko. Generoaren kasuan, Frantziak (% 57) eta Suediak (% 50) erregistratu dituzte diskriminazioaren pertzepzio-ehunekorik handienak.

Desgaitasunarekin lotutako diskriminazioan, Frantzia (% 68) eta Portugal (% 67) dira diskriminazioaren pertzepzioaren buru; egoera ekonomikoan, berriz, Zipre (% 66), Grezia (% 63) eta Frantzia (% 62) nabarmentzen dira. Adinean, Frantzia (% 60) eta Suedia (% 57) buru dira berriz ere, eta, era horretan, aztertutako zenbait ardatzetan duten posizio nabarmena berresten da.

Jatorri etnikoagatik diskriminazioaren pertzepzioarekin lotuta, Lituaniak (% 27) eta Letoniak (% 33) erregistratu dituzte baliorik txikienak, eta haien atzetik datoz Polonia eta Eslovakia (% 36, biak). Diskriminazio-arrazoia larruazalaren kolorea denean, eredia errepikatzen da. Hemen, Letonia (% 22) eta Lituania (% 25) azken postuetan daude, Esloveniaren (% 38) eta Poloniaren (% 42) azpitik. Erlijioaren kasuan, antzeko eredia ikusten da, baina ez berdina. Taula osoko diskriminazio handiaren pertzepzio-ehunekorik txikienak ditu. Hamar pertsonatik batek baino zertxobait gehiagok adierazten dute aukera hori. Letoniak (% 11) eta Txekiak (% 13) dituzte ehunekorik txikienak, EBko batezbestekotik oso urrun (% 42), eta Lituaniaren (% 14) eta Esloveniaren (% 16) azpitik. Ijito-herriarekiko diskriminazioan, Estoniak (% 22) eta Letoniak (% 31) erakusten dituzte pertzepzio-maila baxuenak, eta atzetik datoz Malta (% 31) eta Bulgaria (% 47), EBko batezbestekotik 18 ehuneko-puntura (% 65).

Sexu-orientazioa eta askotariko genero-identitatea edo transexualitatea biltzen dituen ardatzak diskriminazioaren pertzepzioaren ehuneko txikiak erakusten

ditu, Ekialdeko Europako herrialde batzuetan batez ere. Sexu-orientazioan, Txekia (% 24) eta Euskadi (% 24) daude sailkapenaren amaieran; trans pertsonen kasuan, Txekiak (% 22) eta Letoniak (% 27) erregistratu dituzte baliorik txikienak, Estoniarekin (% 27) eta Eslovakiarekin (% 29) batera. Generoagatiko diskriminazioari dagokionez, Bulgariak (% 19) minimo absolutua du diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioan, eta atzetik datoz Polonia (% 21) eta Lituania (% 27).

Desgaitasuna duten pertsonen kasuan, Txekiak (% 29) eta Poloniak (% 34) dituzte baliorik txikienak; egoera ekonomikoarekin lotutako tratu-desparekotasunean, berriz, Txekiaren (% 26) eta Poloniaren (% 31) ehuneko txikiak nabarmentzen dira. Azkenik, adinarekin lotuta, Poloniak eta EAEk dute baliorik txikiena (% 27), eta, ondoren, Alemaniak (% 29).

Europako testuinguruan duen posizioari dagokionez, eta pertzepzio orokorra aintzat hartuta, EAE gehiago hurbiltzen da diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio txikia duten herrialdeen azken multzo horretara, aztertutako 10 kategorietatik 9tan balioak txikiagoak baitira Espainiar estatuko batezbestekoak eta EBko batezbestekoa baino. Txikiena erlijioan dago (% 24), Estatuko % 40ren eta Europako % 42ren aldean. Azpimarratzekoak dira, halaber, sexu-orientazioagatiko desparekotasunaren hedapenaren pertzepzioan (% 24, Espainiako % 53ren eta EBko % 54ren aldean) eta trans pertsonetikiko (% 33, Estatuko % 59ren eta Europako % 57ren aldean) erregistratutako zifra txikiak. Desgaitasunean (% 29), egoera ekonomikoan (% 36) eta adinean (% 27) ere, Euskadiko balioak alderatutako batezbestekoak baino txikiagoak dira. Gizarteak diskriminazioari buruz duen pertzepzioari dagokionez, EAEk arrazoi bakar batean, generoan (% 38), dauka Europako batezbestekoaren balio bera, nahiz eta balio horrek moderatua izaten jarraitzen duen termino erlatibotan¹⁸.

¹⁸ Garrantzitsua da aipatzea, beste atal batzuetan planteatutakoaren ildotik, diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio txikia ez dagoela nahitaez lotuta kasu guztietan haren intzidentzia objektibo txikiarekin, baizik eta, agian, gizarte-aintzatespen txikiari egotzi behar zaiola.

8. taula. Diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa, gizarte-taldeen arabera, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)¹⁹

	Ijitoa	Larruazal-kolorea	Jatorri-etnikoa	Transexuala edo transgeneroa	Sexu-orientazioa	Desgaitasuna	Egoera ekonomikoa	Adina	Erljioa	Emakumea
Herbehereak	57	78	82	69	62	62	54	54	54	48
Frantzia	76	78	77	66	65	68	62	60	66	57
Italia	82	75	75	74	72	58	54	55	42	45
Suedia	78	70	73	68	46	65	58	57	58	50
Belgika	64	73	69	63	56	55	56	54	60	44
Danimarka	56	63	67	56	43	46	46	47	51	36
Grezia	86	62	67	62	74	52	63	53	45	40
Zipre	70	71	65	62	67	52	66	57	53	46
Hungaria	74	60	62	47	53	50	54	50	33	38
Malta	31	70	62	49	37	48	58	35	28	30
Espainiar estatua	70	58	60	59	53	42	53	51	40	39
EB batezbesteko	65	61	60	57	54	49	49	45	42	38
Portugal	86	61	59	68	70	67	52	47	32	35
Finlandia	72	53	57	48	39	42	31	49	27	21
Irlanda	62	60	57	54	46	46	48	45	35	37
Euskadi	59	47	53	33	24	29	36	27	24	38
Alemania	53	55	53	48	44	39	42	29	40	28
Luxenburgo	56	55	52	42	38	36	52	36	33	33
Austria	47	55	50	46	43	46	42	42	37	39
Eslovenia	61	40	47	51	52	41	53	41	39	31
Estonia	22	34	43	27	31	40	41	51	24	33
Kroazia	59	39	41	49	56	36	40	34	33	30
Errumania	53	38	40	37	41	44	45	49	31	35
Bulgaria	47	36	38	37	40	40	40	35	22	19
Txekia	57	39	37	22	24	29	26	40	13	20
Polonia	49	42	36	54	54	34	31	27	25	21
Eslovakia	55	38	36	29	31	36	38	42	16	29
Letonia	31	22	33	27	33	37	36	44	11	22
Lituania	52	25	27	46	53	42	42	53	14	27
	Ijitoa	Larruazal-kolorea	Jatorri-etnikoa	Transexuala edo transgeneroa	Sexu-orientazioa	Desgaitasuna	Egoera ekonomikoa	Adina	Erljioa	Emakumea

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (4.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB1) oinarri hartuta.

Europako lurraldeen artean diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioan eredu komunak identifikatzeko eta Euskadi testuinguru konparatu horretan kokatzeko, aldagai anitzeko analisi estatistikoko teknikak aplikatu dira. Analisiaren emaitzak²⁰ hiru multzo bereizitan multzokatzen ditu 28 lurraldeak, antzeko pertzepzio-egiturekin

¹⁹ Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean, eta diskriminazioaren hedapen handia aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute (nahiko eta oso hedatuta).

²⁰ K-means konglomeratuen analisi ez-hierarkikoa eta konglomeratuen analisisa hierarkikoa.

eta antzeko jokabideekin aztertutako hamar diskriminazio-atributuetan (9. eta 10. taulak).

Lehen multzoan, Eslovakia, Errumania, Polonia, Letonia, Lituania, Kroazia, Estonia, Txekia, Bulgaria eta EAE daude. Aztertutako ardatz gehienetan diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio txikiagoa erregistratu dute denek, eta sailkapenen behealdean kokatzen dira sistematikoki. EAE multzo honetan sartzeak berretsi egiten du diskriminazioaren hedapenaren gizarte-aintzatespen txikiko eredu batekin duen lotura, eta, alde horretatik, ez dator bat Espainiar estatuko eta Europako batez besteko balioekin.

Bigarren multzoan Austria, Alemania, Danimarka, Espainiar estatua, Finlandia, Hungaria, Irlanda, Luxenburgo, Malta eta Eslovenia daude. Multzo hau tarteko posizioan dago, pertzepzio-maila moderatuekin arrazoi gehienetan, baina lehen multzoaren antzeko balioekin ijitoekiko jarreran, adinkerian, sexismoan eta sexu-orientazio ez-heterosexuala duten pertsonetikoko diskriminazioan. Profil mistoa dutela esan daiteke, diskriminazioaren nolabaiteko aintzatespena baitago zenbait eremutan, eta pertzepzio txikiagoa beste batzuetan.

Hirugarren multzoan, Belgika, Zipre, Grezia, Frantzia, Italia, Herbehereak, Portugal eta Suedia daude. Hauetan ageri dira baliorik handienak beren herrialdeetan alderdi guztiak hedatutzat jotzeko pertzepzioan, eta horrek egiturazko desparekotasunen eta diskriminazioaren aintzatespen eta agerikotasun handiagoa islatzen du. Lurralde hauek sailkapenen goiko muturrean kokatzen dira sistematikoki, eta zenbait ardatzetan nabarmentzen dira aldi berean.

9. taula. Diskriminazioaren hedapena, gizarte-taldearen arabera, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)

	1. taldea	2. taldea	3. taldea
Jatorri etnikoa	38	57	71
Larruazal-kolorea	36	57	71
Ijitoa	48	58	75
Sexu-orientazioa	39	45	64
Adinekoa	40	43	55
Erljioa	21	36	51
Desgaitasuna	37	44	60
Transgeneroa edo transexuala	36	50	67
Egoera ekonomikoa	38	48	58
Emakumea	27	33	46

10. taula. Kidetza-klusterra²¹

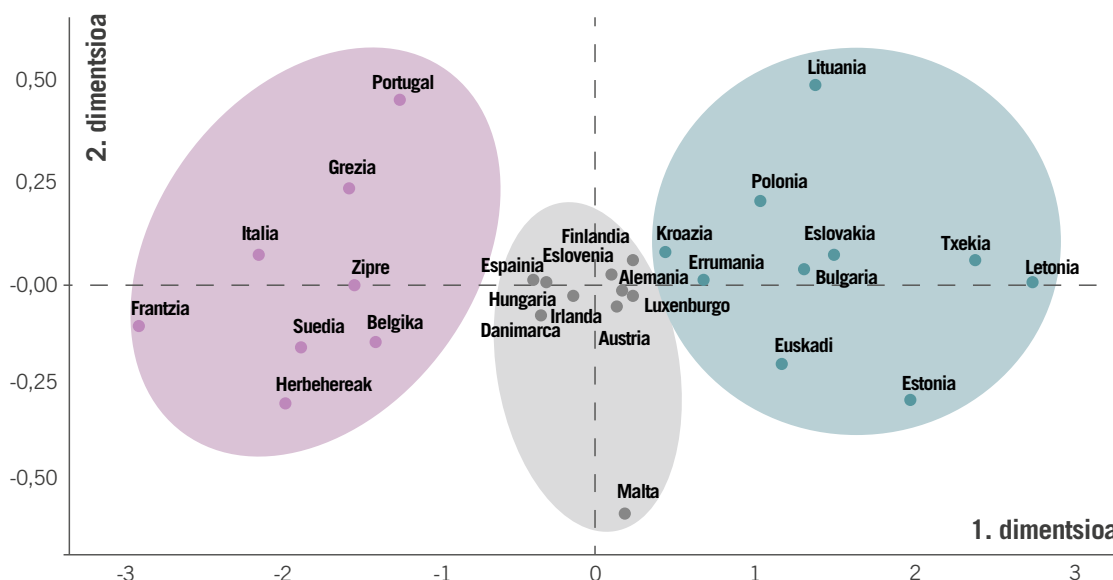
1. taldea	2. taldea	3. taldea
EAE	Austria	Belgika
Bulgaria	Alemania	Zipre
Txekia	Danimarka	Grezia
Estonia	Espainia	Frantzia
Kroazia	Finlandia	Italia
Lituania	Hungaria	Herbehereak
Letonia	Irlanda	Portugal
Polonia	Luxenburgo	Suedia
Errumania	Malta	
Eslovakia	Eslovenia	

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (4.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB1) oinarri hartuta.

²¹ K-means analisia. Bariantzaren analisiak (ANOVA) erakusten du multzoen desberdintasunak aldagai guztietan daudela.

Lortutako eta 5. grafikoan aurkeztutako bi dimentsioko irudikapenak²² identifikatutako segmentazioa berresten du. Lortutako planoan, hiru multzoak eremu bereizietan ageri dira, barne-distantzia txikiekin eta kluster edo multzoen arteko bereizketa argiarekin. 1. multzoa beheko ezkerreko aldean dago kokatuta, diskriminazioaren pertzepzio txikiko ereduak ezaugarri dituela, 2. multzoa erdiko posizioan dago, tarteko balioekin, eta 3. multzoa goian eskuinean dago, diskriminazioaren pertzepzio-maila altuenekin lotuta. Euskadiren posizioak, 1. multzoko herrialdeekin batera, Ekialdeko Europako zenbait lurraldetan nagusi diren pertzepzio txikiko ereduakiko hurbiltasuna berresten du. Kokapen hori koherentea da konglomeratuen analisi hierarkiko eta ez-hierarkikoen emaitzekin, ez du desadostasunik, eta lurraldeen arteko harreman-egitura ikuspegi bateratu batetik interpretatzeko aukera ematen du.

5. grafikoa. Diskriminazioak duen hedapenaren pertzepzioaren espazio-banaketa, EBko herrialdeetan eta Euskadin

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (4.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB1) oinarri hartuta.

Horrenbestez, ondoriozta daiteke zenbait ezaugarriengatiko diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioak Ekialdeko Europako herrialde batzuenaren antzeko egitura duela EAEn, eta haiekin batera dago lehen multzoan, beste bi multzoetan erregistratutakoak baino askoz diskriminazio-maila baxuagoekin.

Beste muturrean, Europako hegoaldeko herrialdeak daude, Herbehereak, Suedia, Belgika eta Zipre barne. Horiek osatzen dute multzoan, diskriminazioaren pertzepzioa handiagoa da, eta aztertutako arrazoiekiko zeharkakoa.

²² Mailaketa Multidimentsionaleko Analisia. Bi dimentsioko espazio metrikoa, non lurraldeen arteko distantziak adierazten diren.

Lehen esan den bezala, oso fenomeno konplexua da, eta, beraz, gerta daiteke pertzepzio horren azalpenaren atzean dauden faktoreak bat ez etortzea. Hala, diskriminazioaren pertzepzio moderatua benetako intzidentziarekin lotuta egon daiteke, edo baita diskriminazioaren gaineko sentsibilizazio eta kontzientzia txikiarekin ere.

Enplegura sarbidea izateko aukera-berdintasunari buruzko pertzepzioa²³

Gizartean bere osotasunean diskriminazioak duen hedapenaren pertzepzioaz gain, gai horren beraren pertzepzioa modu konparatuan aztertu nahi izan da, kasu honetan lan-eremuan zentratuz, eta, zehazki, lanpostu bat lortzeko aukera-berdintasunari dagokionez, alderdi horretan gizarte-taldearen eta lurralde-testuinguruaren arabera dauden aldeak ere identifikatuz. Jasotako informazioak erakusten du ezaugarri pertsonal edo sozial batzuk desperekotasun-iturri diren faktore moduan hautematen direla lanpostu bat lortzeko unean.

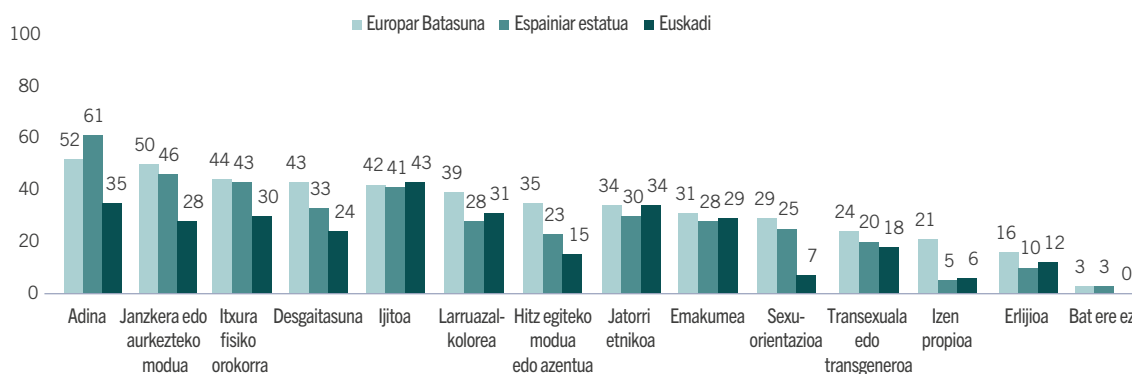
Europan, datuek diote lan-eremuko diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio handia dagoela, ageriko faktoreekin edo gizartean onartutako estereotipoei dagozkien faktoreekin lotuta batez ere. Hala, kaltegarri gisa gehien aipatzen diren arrazoiak adina (% 52), janzteko modua (% 50) eta itxura fisikoa (% 44) dira. Eta neurri txikiagoan izan arren, beste hauek ere nabarmentzen dira: desgaitasuna (% 43), ijitoa izatea (% 42) eta gehiengoarekin bat ez datorren larruazal-kolorea (% 39). Oro har, emaitza horiek agerian uzten dute itxurari edo aurreiritzi historikoei lotutako faktoreek funtsezko zeregina betetzen jarraitzen dutela enplegura sarbidea izateko hautemandako oztopoetan. Aipatu behar da Europar Batasuneko biztanleen % 3k soilik uste dutela ez dagoela lanpostu bat lortzeko unean pertsona bat diskriminatzen duen arrazoirik (6. grafikoa).

Espainiar estatuaren kasuan, adinagatiko diskriminazioaren pertzepzio bereziki handia ikusten da (% 61), Europako batezbestekoa alde handiarekin gaindituz. Janzteko moduak (% 46), itxura fisikoak (% 43) eta ijito-herriko kide izateak (% 41) ere balio handiak erregistratu dituzte. Beste ardatz batzuetan, hala nola desgaitasunean (% 33) eta larruazalaren kolorean (% 28), EBko batezbestekoaren azpitik daude mailak. Eta atzetik beste eremu batzuetako diskriminazio-faktoreak datoz, hala nola sexu-orientazioa (% 25) edo trans identitatea (% 20). EBn bezala, Estatuako biztanleen % 3k uste dute ez dagoela lanpostu bat lortzeko unean pertsona bat diskrimina dezakeen inolako arrazoirik.

²³ Atal honetan, 2024ko EPADere 7B.G. adierazlea eta 2023ko Eurobarometroaren QB8 adierazlea ikertu dira. Adierazle horietan jasotzen dira lan-eremuan, eta, zehazki, trebetasun eta kualifikazio berberak dituzten bi hautagaien arteko aukeraketan, desabantaila-faktore posible moduan hautemandako ezaugarriak. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean, eta ezaugarri bakoitza aipatu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

EAEEn, lan-eremuko diskriminazioaren hedapenaren pertzepzio-mailek Espainiar estatukoek edo Europakoek baino txikiagoak izateko joera dute, aurreko atalean azaldutakoarekin bat. Salbuespen bakarra ijito-herriko kide izatearen ardatzari dagokio. Izan ere, EAEko biztanleen % 43k diskriminazio handia hautematen dute hor, Espainiar estatuko (% 41) eta EBko (% 42) balioak pixka bat gaindituz. Aipatutako beste arrazoi batzuk, guztiak Europako batezbestekoaren azpitik, hauek dira: jatorri etnikoa (% 34), larruazalaren kolorea (% 31), generoa (% 29) eta jantzeko modua (% 28). Hala ere, beste arrazoi batzuen ehunekoak bereziki txikiak dira, hala nola hitz egiteko modua (% 15), sexu-orientazioa (% 7) eta izen propioa (% 6). Beste testuinguru batzuetan, gizartearen diskriminazio-pertzepzio handiarekin lotzen dira elementu horiek. Oro har, Euskadik lan-eremuko diskriminazioaren pertzepzio txikiagoa erakusten du ardatz gehienetan, ijito-herriko kide izatean izan ezik.

6. grafikoa. Lan-eremuko diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa, gizarte-taldearen arabera (%)²⁴

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (7B.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB4) oinarri hartuta.

Europako herrialdeen araberako analisi konparatuari dagokionez, lan-eremuko diskriminazioaren pertzepzioak desberdintasun adierazgarriak erakusten ditu. Lurralde batzuk enplegura sarbidea izateko dauden oztopoen gizarte-aintzatespenaren ehunekorik handienetan kokatzen dira sistematikoki, EBko batezbestekoaren oso gainera dauden balioekin.

Jatorri etnikoarekin lotuta, ehunekorik handienak Herbehereetan (% 66), Suedian (% 55) eta Finlandian (% 54) daude, denak ere Europako batezbestekoaren (% 34) oso gainera. Antzeko ereduak ikusten da larruazalaren kolorean. Hemen, Herbehereak (% 65), Malta (% 57) eta Frantzia (% 59) daude sailkapenaren lehenbiziko postuetan. Lan-eremuko diskriminazioaren arrazoi moduan, erlijioak Finlandian (% 26) eta Suedian (% 44) ditu ehuneko handienak; azken hori batezbestekoa (% 16) halako bi da. Ijito-herriko kide izateari dagokionez, Finlandiak

²⁴ EPADE 2024, 7B.G. "Zure ustez, zein ezaugarri gerta daiteke kaltegarria pertsona batentzat enpresa batek trebetasun eta kualifikazio berberak dituzten bi hautagaiaren artean aukeratu behar duenean?". Eurobarometroa 2023, QB4. "Enpresa batek norbait kontratatu nahi duenean eta trebetasun eta kualifikazio berberak dituzten bi hautagaiaren artean aukeratu dezakeenean, irizpide hauetako zeinek jar dezakete, zure ustez, hautagai bat desabantailan?". Ezaugarri bakoitza aipatu duten pertsonen ehunekoa adierazi da.

(% 69), Greziak (% 68) eta Hungariak (% 64) erregistratu dituzte diskriminazioaren pertzepzioaren maila altuenak (11. taula).

Sexu- eta genero-aniztasunean, Herbehereak (% 50 sexu-orientazioan eta % 37 trans pertsonetarako) eta Suedia (% 49 eta % 30, hurrenez hurren) nabarmentzen dira beren pertzepzio-mailengatik, Europako batezbestekoaren oso gainetik (% 29 eta % 24).

Desgaitasuna lan-eremuko diskriminazioaren arrazoi gisa hartuta, Suedia (% 71) eta Malta (% 65) dira diskriminazioaren pertzepzio handiena dutenak; generoaren kasuan, berriz, Herbehereak (% 50) eta Suedia (% 47) dira lehenak. Era berean, adina diskriminazio-faktore moduan hautematen da oso nabarmen Suedian (% 74) eta Herbehereetan (% 73). Azkenik, itxura fisikorekin eta janzteko moduarekin lotutako arrazoiak maximoak erregistratu dituzte berriz ere Herbehereetan (% 75 eta % 58, hurrenez hurren) eta Suedian (% 65 eta % 59), baita hitz egiteko moduak ere (% 65 lehenbiziko herrialdean eta % 72 bigarrenetan). Jasotako emaitzen arabera, bi estatu horiek dira aztertutako ia arrazoi guztietan lan-eremuko diskriminazioaren pertzepzio handiena dutenak

Banaketaen beste muturrean, enplegurako sarbidearekin lotuta diskriminazioaren pertzepzioaren balio txikiak sistematikoki erregistratzen dituzten lurraldeen multzoan, Errumania, Polonia, Lituania, Letonia, Kroazia eta Bulgaria nabarmentzen dira. Ehuneko txikiak izaten dituzte —% 30etik beherakoak normalean— aztertutako arrazoi gehienetan.

Errumania Europako minimoan dago lan-eremuko diskriminazioaren pertzepzioa neurtzeko hainbat adierazletan: erlijioa % 6, jatorri etnikoa eta larruazalaren kolorea % 13, sexu-orientazioa % 14, trans pertsonak % 18, eta ijitoak % 22. Poloniak ere balio txikiak ditu: erlijioa % 6, jatorri etnikoa % 12, trans pertsonak % 20, sexu-orientazioa % 21, larruazalaren kolorea % 23, eta ijitoak % 24. Lituaniak balio hauek ditu: erlijioa % 10, jatorri etnikoa % 15, larruazalaren kolorea % 19, sexu-orientazioa eta trans pertsonak % 25, eta ijitoak % 42; Letonian, berriz, ehuneko horiek behera egiten dute. Oro har, lanpostu bat lortzeko unean egon daitekeen diskriminazioaren pertzepzio txikia islatzen dute lurralde horiek, puntuaziorik txikiak izanik zenbait arrazoitan.

Euskadik, berriz ere, lanpostu bat lortzeko unean egon daitekeen diskriminazioaren pertzepzio erlatiboki txikia erakusten du, EBko batezbestekoarekin eta sailkapenaren buruan dauden herrialdeekin alderatuta, aztertutako arrazoi gehienetan. Alderik nabarmenenak hauek dira: sexu-orientazioa (% 7 EAEan, EBko batezbestekoa baino 22 puntu gutxiago), janzteko modua (% 28, -22 puntu), hitz egiteko modua (% 15, -20 puntu), desgaitasuna (% 24, -19 puntu), adina (% 35, -17), izen propioa (% 6, -15 puntu), itxura fisikoa (% 30, -14 puntu), larruazalaren kolorea (% 31, -8 puntu), genero-identitatea edo transexualitatea (% 18, -6 puntu) eta generoa (% 29, -2 puntu). EAE bi ardatzetan baino ez dago Erkidegoko batezbestekotik hurbil: jatorri etnikoan (% 34, bietan) eta ijito-herriko kide izatean (% 43, +1 puntu). Hala, Euskadik batezbestekoak baino askoz pertzepzio txikiagoa erakusten du enplegurako

sarbidearekin lotutako diskriminazioari dagokionez. Balio horiek ekialdeko zenbait herrialdetan —Estonian eta Eslovakian, esaterako— erregistratutakoetatik hurbil daude, eta mendebaldeko eta iparraldeko Europan behatutako maila altuetatik aldentzen dira.

11. taula. Ezaugarri pertsonal diskriminatzaileen pertzepzioa lanpostu bat lortzeko unean, EBko herrialdetan eta Euskadin (%)²⁵

	Adina	Janzkera edo aurkezteko modua	Itxura fisiko orokorra	Desgaitasuna	Ijitoa	Larruazal-kolorea	Hitz egiteko modua edo azentua	Jatorri etnikoa	Emakumea	Sexu-orientazioa	Transexuala edo transgeneroa	Izen propioa	Erlijioa	Bat ere ez
Suedia	74	65	59	71	61	55	72	55	47	49	30	59	44	2
Herbehereak	73	75	58	64	50	65	65	66	50	50	37	53	35	4
Frantzia	63	67	54	57	50	59	52	49	42	39	28	49	29	2
Danimarka	63	62	56	56	46	47	45	52	44	34	22	36	31	3
Finlandia	67	53	53	62	69	48	32	54	34	39	26	31	26	5
Zipre	64	57	54	54	50	49	41	44	35	33	40	21	26	2
Malta	58	65	51	65	31	57	36	50	37	34	30	5	16	1
Grezia	58	51	59	46	68	37	38	42	31	32	47	7	16	2
Austria	54	58	52	52	39	47	48	36	44	31	23	22	23	2
Luxenburgo	51	58	42	48	37	48	43	42	35	31	21	30	20	4
Belgika	55	56	39	48	38	50	37	42	29	31	22	32	26	2
Alemania	50	61	49	45	39	43	39	35	35	30	24	27	19	4
EB batezbesteko	52	50	44	43	42	39	35	34	31	29	24	21	16	3
Eslovenia	48	45	33	54	59	29	29	28	30	32	29	19	20	4
Hungaria	51	43	39	46	64	44	30	41	28	23	24	9	10	2
Portugal	56	58	55	49	45	31	16	22	24	28	22	4	3	4
Irlanda	41	42	35	37	41	36	35	31	29	26	16	16	12	5
Espainiar estatua	61	46	43	33	41	28	23	30	28	25	20	5	10	3
Estonia	54	40	37	39	19	24	32	27	34	22	16	12	17	6
Lituania	61	37	33	43	42	19	31	15	26	25	25	5	10	9
Eslovakia	50	35	35	31	51	32	22	23	28	19	19	8	7	4
Italia	40	37	33	35	42	31	29	26	21	26	22	4	5	3
Txekia	50	44	36	34	44	30	27	26	24	14	10	5	5	4
Kroazia	34	24	19	30	44	26	15	21	23	29	32	15	12	6
Euskadi	35	28	30	24	43	31	15	34	29	7	18	6	12	0
Letonia	52	34	22	43	28	17	22	18	19	15	15	3	5	8
Bulgaria	43	30	25	36	32	17	21	27	17	15	20	6	5	3
Polonia	30	30	36	31	24	23	18	12	20	21	20	3	6	3
Errumania	38	23	25	25	22	13	21	13	17	14	18	5	6	4

-80

-60

-40

-20

-0

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (7B.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB4) oinarri hartuta.

²⁵ Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean, eta ezaugarri bakoitza aipatu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

Zuzeneko diskriminazio-esperientziak

Zuzeneko diskriminazio aitortua pertsonen beren buruaren aurka zuzenean bizi izan dutela adierazten dutena da. Adierazle honek inkestatutako pertsonen aitortutako esperientzia zehatzak jasotzen ditu, eta, hala, benetako bizipenekin eta haien proportzioaren estimazioarekin lotutako hurbilketa bat ematen da —oroimena, bizipen horiek partekatzeko prestasuna eta haien onarpen edo aitortpena baldintzatu dezaketen kultura- eta testuinguru-faktoreak tartean sartzen diren arren—.

Txostenak Europar Batasuneko herrialdeetako, Espainiar estatuko eta Euskal Autonomia Erkidegoko datuak alderatzen ditu. Zuzeneko diskriminazioaren maila orokorrak zein eremu espezifikoetan —lana, hezkuntza, etxebizitza, administrazioarekiko harremanak edo espazio publikoak— duen agerpena behatzen ditu, zenbait arrazoren arabera, hala nola jatorri etnikoa, erlijioa, generoa, sexu-orientazioa, adina edo beste faktore batzuk. Horri esker, errazagoa da behatzea zer posizio duen Euskadik Europako testuinguruan, diskriminazioko bizipen pertsonalen aitortpenean oinarrituta intzidentzia handiago edo txikiagoko ereduakiko hurbiltasunari dagokionez.

Diskriminazioaren biktima izatearen aitortpena

Inkestatutako pertsonen azken 12 hilabeteetan lehen pertsona bizi izandako²⁶ diskriminazio-gertakariak zer maiztasunekin aitortzen dituzten ikusita, Belgika da diskriminazio-bizipenen ehuneko handiena erakutsi duen EBko herrialdea (% 38). Aitzitik, Portugalen adierazi da gutxien azken urtean diskriminazioa jasan izana (% 10). Lurralde bakoitzean jasotako datuen azterketa konparatuaren bidez, lau multzo bereizi daitezke Europako lurraldeen artean, desparekotasunezko tratuen bizipen pertsonalen arabera.

Lehenik eta behin, diskriminazio aitortu txikiena duten herrialdeak nabarmentzen dira (< % 15). Multzo honetan daude Portugal (% 10), Grezia (% 13), Hungaria (% 13), Eslovenia (% 13), Bulgaria (% 14) eta Polonia (% 14). Lurralde hauetan, hamar pertsonatik batek edo zazpi pertsonatik batek onartzen du diskriminazioaren biktima izan dela, eta horrek desparekotasunezko tratuen esperientzia pertsonalen oso maila baxua islatzen du (3. mapa).

Bigarren multzoa (% 15etik % 19ra) zuzeneko diskriminazio aitortuaren maila ertain-baxuko herrialdeek osatzen dute. Hemen daude Finlandia (% 19), Eslovakia (% 19), Italia (% 18), Letonia (% 18), Txekia (% 18), Irlanda (% 17) eta Lituania

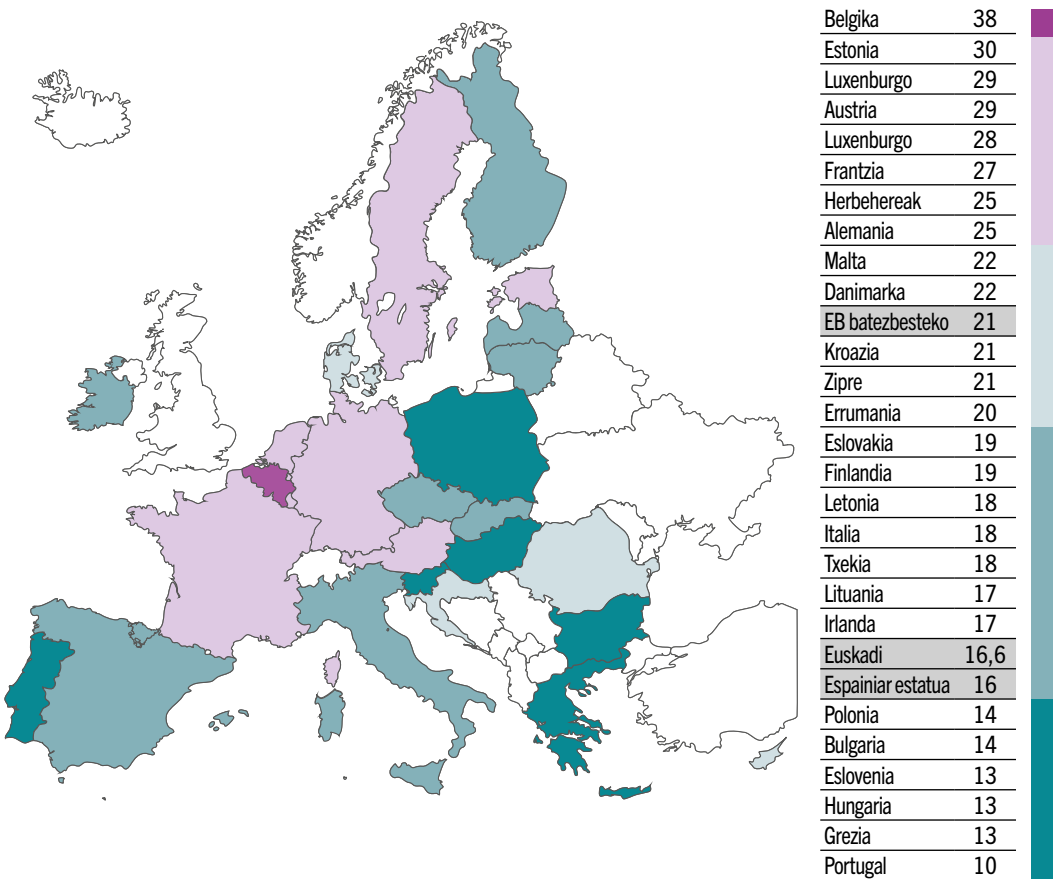
²⁶ Este apartado se basa en el ítem P18 de EPADE 2024 y QB2 de Eurobarómetro 2023 que recoge la experiencia directa de discriminación vivida en primera persona en los últimos 12 meses en función de distintos motivos. Los datos se presentan de forma agregada por territorio, en un rango de 0 % a 100 %, e indican el porcentaje de personas que declaran haber vivido discriminación en el último año.

(% 17). Tarte honetan bertan daude, halaber, Espainiar estatua (% 16) eta EAE (% 16,6), eta, horrenbestez, Europako batezbestekoaren azpitik eta multzo honetako herrialdeen artean dago Euskadi.

Hirugarren mailan, bizitako diskriminazioaren maila ertain-altuak dituzten herrialdeak daude (% 20tik % 25era). Horien artean daude Alemania (% 25), Herbehereak (% 25), Malta (% 22), Danimarka (% 22), Kroazia (% 21), Zipre (% 21) eta Errumania (% 20). Europar Batasuneko batezbestekoa ere tarte honetan dago. Izan ere, herritarren % 21ek aitortu dute lehen pertsonan diskriminazioa jasan izana. Datu hauek erakusten dutenez, lurralde hauetan lau pertsonatik batek baino gehiagok onartu dute duela gutxi diskriminazio-esperientziak bizi izana.

Azkenik, herrialde-multzo txiki batek zuzeneko diskriminazio aitortuaren balio handienak biltzen ditu, Europako batezbestekoa argi eta garbi gainditzen duten zifrekin, % 25etik gora. Bloke honetan daude Frantzia (% 27), Suedia (% 28), Austria (% 29), Luxenburgo (% 29) eta Estonia (% 30), Belgika buru dela (% 38). Azken honek lagin osoko baliorik handiena dauka, distantzia handiarekin. Lurralde hauetan, diskriminazio-esperientzia pertsonalak herritarren zati adierazgarri baten eguneroko bizitzaren parte dira, hamar pertsonatik hiruk aitortu baitute azken urtean tratatu diskriminatzailea jasan izana. Eraitza hauek aditzera ematen dutenez, honelako egoerak gehiago identifikatzen dira gizartean, eta jendaurrean horiek aitortzeko prestasun handiagoa dago, Europako gainerako lurraldeekin alderatuta.

3. mapa. Azken 12 hilabeteetan lehen pertsonan jasandako diskriminazioa, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)²⁷

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (18.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB2) oinarri hartuta.

Diskriminazioaren bizipenarekin lotutako ezaugarriak²⁸

Zuzeneko diskriminazio aitortuaren analisiak aukera ematen du azken urtean desparekotasunezko tratua gertakari bat bizi izana onartzen duten pertsonen proportziora hurbiltzeko eta, aldi berean, esperientzia horiei egotzitako diskriminazio-arrazoiak identifikatzeko ere bada. Kasu honetan, ez dira diskriminazioaren nagusitasunari buruzko pertzepzio orokorrak. Aitzitik, bizipen zehatzak aztertzen dira, eta agerian uzten dute gizarte-markatzaile jakin batzuek

²⁷ EPADE 2024, 18.G. "Azken 12 hilabeteetan, diskriminatuta sentitu al zara arrazoi hauetakoren baten-gatik?" Eurobarometroa 2023, QB2. "Azken 12 hilabeteetan, diskriminatuta sentitu zara edo jazarpe-na jasan duzu arrazoi hauetako batengatik edo gehiagorengatik?". Baiezko erantzunak jaso dira.

²⁸ Atal honek 2024ko EPADEren 18.G. eta 2023ko Eurobarometroaren QB2 itemetatik abiatuta sor-tutako adierazlea du oinarri. Zenbait arrazoiaren edo faktorearen arabera, azken 12 hilabeteetan le-hen pertsonan zuzenean bizi izandako diskriminazio-esperientzia jasotzen da hor. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % Otik % 100era arteko tartean, eta azken urtean diskriminazioa bizi izana aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

—adina, generoa, jatorri etnikoa, sexu-orientazioa, genero-identitatea eta ideia politikoak, besteak beste— aukera-berdintasunari eta eskubideen erabateko erabilerari zuzenean eragiten dieten bazterketa-dinamikak aktiba ditzaketela.

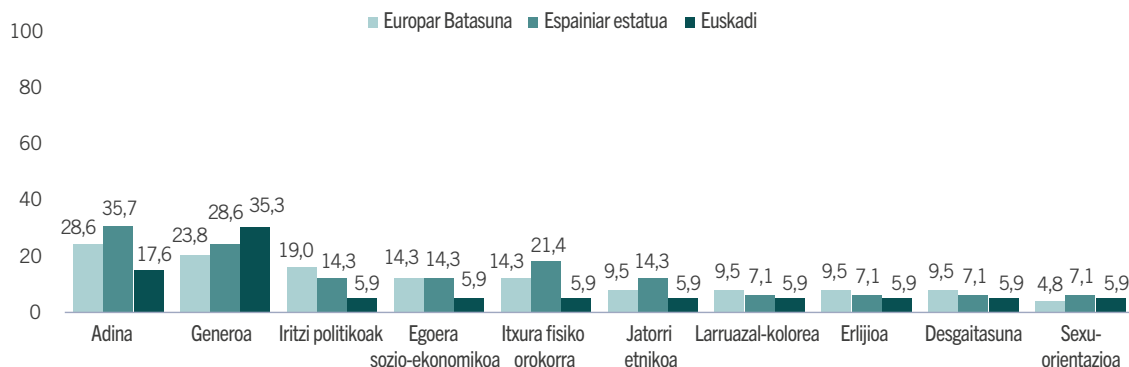
Europar Batasuna osorik hartuta, diskriminazioarekin lotutako faktoreen artean, adina (% 28,6) eta generoa (% 23,8) dira sarrien aipatzen direnak (7. grafikoa). Espainiar estatuan, bat datoz kategoriak, eta are handiagoak dira balioak: adinak kasuen % 35,7 biltzen ditu, eta generoak, % 28,6. Euskadin ere bi ezaugarri horiek dira nabarmenenak, baina berezitasun batekin: adinak pisu txikiagoa du (% 17,6), eta generoa da diskriminazio-gertakarietan adierazitako ezaugarri nagusia (% 35,5).

EBn pisu adierazgarria duten beste faktore batzuk iritzi politikoak (% 19), itxura fisikoa (% 14,3) eta egoera ekonomikoa (% 14,3) dira. Espainiar estatuan, itxura fisikoaren balioa handiagoa da (% 21,4), baina iritzi politikoak eta egoera ekonomikoa % 14,3n daude. EAEn, aldiz, generoak eta adinak izan ezik, gainerako arrazoiek pisu txikia dute, % 6tik beherakoa kasu guztietan, eta horrek desparekotasunaren beste alderdi batzuen agerikotasun txikiagoa islatzen du.

Kultura-aniztasunarekin lotutako beste faktoreak —jatorri etnikoa, larruazalaren kolorea eta erlijioa— % 9,5 dira EBko batezbestekoan, % 5,9 Euskadin eta ehuneko handixeagoak Espainiar estatuan (% 14,3 jatorri etnikoa eta % 7,1 larruazalaren kolorea eta erlijioa). Azkenik, gutxien aipatutako faktoreak desgaitasunari eta sexu-orientazioari dagozkie: desgaitasuna kasuen % 9,5ean ageri da EBn, % 7,1ean Espainian eta % 5,9an Euskadin; sexu-orientazioa kasuen % 4,8an aipatzen da EBn, eta zertxobait handiagoa da Espainiar estatuan (% 7,1) eta Euskadin (% 5,9).

Laburbilduz, emaitzek argi uzten dute Euskadin diskriminazio-esperientzia pertsonalak generoaren —zehazki, emakumea izatea— eta adinaren inguruan biltzen direla batez ere, aitortutako hamar gertakaritatik zazpi baino gehiagotan ageri baitira arrazoi moduan. Beste faktore batzuk, hala nola sexu-orientazioa, desgaitasuna edo jatorri etnikoa askoz gutxiago ageri dira (> % 6, bakoitza) jasotako aitortpenetan. Espainiar estatuan, adina da ezaugarri nagusia, eta generoa eta itxura fisikoa datoz atzetik. Bestalde, Europar Batasuna osorik hartuta, adina eta generoa dira, halaber, diskriminazio-esperientziekin lotutako gizarte-atributu nagusiak, baina iritzi politikoek garrantzi erlatibo handiagoa dute, eta horrekin ikusten da desparekotasunak ez direla modu berean onartu eta aitortzen lurralde guztietan. Azkenik, ezin dugu ahaztu gizarteak aniztasun aldetik duen osaerak zuzeneko lotura duela bizitako diskriminazioaren nagusitasunarekin. Izan ere, diskriminazio-mota batzuen biktima potentzialek ordezkaritza txikia izan dezakete edo gutxiengo bat izan daitezke laginean, eta horrek berekin dakar diskriminazio-mota jakin batzuen ehunekoek pisu txikiagoa izatea emaitzetan.

7. grafikoa. Azken 12 hilabeteetan lehen pertsonan jasandako diskriminazioa, ezaugarrien arabera (%)²⁹

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (18.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB2) oinarri hartuta.

Biktimek Europako lurraldeetan desparekotasunezko tratuaeren esperientziekin lotzen dituzten gizarte-atribuzio gisa onarpen handiagoa edo txikiagoa duten ezaugarrien analisi konparatuak Europa mailako eredu komunak erakusten ditu, bai eta testuinguru sozial, kultural eta politiko bereziak islatzen dituzten lurralde-berezitasunak ere.

Datuek berresten dute adina eta generoa direla Europako herrialde gehienetan sarrien aitortzen diren bi diskriminazio-ardatzak. Zenbait lurraldetan, Finlandian (% 47,4), Lituania (% 52,9) eta Txekian (% 47,1) adibidez, adina da, argi eta garbi, diskriminazio-esperientziekin lotutako faktore nagusia, EBko batezbestekoaren (% 28,6) oso gainetik (12. taula). Hala, adina 21 lurraldetan ageri da arrazoi nagusi moduan, eta horrek berresten du faktore hedatuena dela Baltikoko eta Ekialdeko Europan, baita hegoaldeko Europan ere; horien artean dago Espainiar estatua (% 35,7), ekialdeko eta hegoaldeko Europako beste herrialde batzuekin batera.

Diskriminazio-arrazoi gisa generoa hartuta, Suedia (% 46,4), Herbehereak (% 44,0) eta Alemania (% 36,0) nabarmentzen dira bereziki, Erkidegoko batezbestekoa (% 23,8) baino balio nabarmen handiagoekin. Generoa diskriminazio-arrazoi nagusi gisa ageri da Europako 28 lurraldeetatik seitan, batez ere Mendebaldeko Europan eta EAEn (% 35,3).

Bigarren mailan, beste faktore batzuk daude, hala nola iritzi politikoak, itxura fisikoa eta egoera ekonomikoa. Ehuneko adierazgarriak dituzte zenbait lurraldetan. Estonian (% 26,7), Txekian (% 35,3) eta Alemanian (% 28,0) aipatzen da gehien diskriminazioak iritzi politikoekin duen lotura; Austria (% 17,2), Malta (% 18,2) eta Eslovenia (% 23,1), berriz, itxura fisikoan nabarmentzen dira. Egoera

²⁹ Diskriminazio-arrazoi bakoitzaren pisua (%) birkalkulatu egin da arrazoiaren batengatik diskriminazioa jasan izana aitortu duten pertsonen guztizkoaren gainean, lurralde bakoitzerako.

ekonomikoak pisu erlatibo bereziki handia du Portugalen (% 20,0), Bulgarian (% 18,8) eta Lituanian (% 17,6).

Kultura-aniztasunaren eremuan, ehunekoak moderatuagoak dira, nahiz eta herrialde jakin batzuetan goren-puntuak egon. Estoniak % 23,3 erregistratu du bai jatorri etnikoan, bai erlijioan; Luxenburgon, berriz, % 27,6 da ehunekoa jatorri etnikoan, eta % 20,7 larruazalaren kolorean. Aitzitik, EBko batezbestekoa % 9,5 ingurukoa da hiru arrazoi horietan, eta balio are txikiagoak ditu zenbait lurraldetan, Euskadin adibidez (% 5,9, hiru kasuetan).

Azkenik, herrialde gehienetan gutxien aipatutako ezaugarriak desgaitasuna eta sexu-orientazioa dira, gutxitan gainditu baitute aipamenen % 10. Dena den, salbuespen nabariak ikusten dira: Danimarkak (% 22,7), Frantziak (% 18,5) eta Maltak (% 18,2) balio handiagoak erakusten dituzte desgaitasunari dagokionez, eta Italia (% 11,1), berriz, sexu-orientazioarekin lotuta bizitako diskriminazio-kasuen tarte altuan kokatzen da.

Testuinguru konparatibo honetan, EAEk profil atipikoa du ezaugarri: generoa (% 35,3) da gehien aipatutako arrazoia, Mendebaldeko Europako balio handiekin bat, baina gainerako kategoriek oso ehuneko txikiak dituzte (% 5,9 ingurukoak jatorri etnikoan, larruazalaren kolorean, erlijioan, desgaitasunean edo sexu-orientazioan). Egoera honek urrundu egiten du Erkidegoko batezbestekotik nahiz Espainiar estatukotik, eta, hala, diskriminazio-esperientzia pertsonalak ia guztiz generoaren eta adinaren inguruan biltzeko joera dago, inplikaturako ezaugarrien dibertsifikazio txikiagoarekin.

12. taula. Azken 12 hilabeteetan lehen pertsonan jasandako diskriminazioa, ezaugarrien arabera (%)³⁰

	Adina	Emakumea	Iritzi politikoak	Egoera sozioekonomikoa	Itxura fisiko orokorra	Jatorri etnikoa	Erlajioa	Larruazal-kolorea	Desgaitasuna	Sexu-orientazioa	Beste bat	
Belgika	34,2	28,9	10,5	15,8	13,2	15,8	15,8	13,2	7,9	7,9	15,8	-55
Estonia	40,0	23,3	26,7	16,7	20,0	23,3	23,3	3,3	13,3	3,3	30,0	-50
Austria	31,0	31,0	20,7	10,3	17,2	13,8	13,8	10,3	13,8	10,3	17,2	-45
Luxenburgo	17,2	24,1	10,3	13,8	20,7	27,6	13,8	20,7	10,3	10,3	17,2	-40
Suedia	35,7	46,4	21,4	10,7	17,9	17,9	14,3	7,1	14,3	7,1	10,7	-35
Frantzia	33,3	22,2	11,1	11,1	14,8	11,1	14,8	18,5	18,5	3,7	14,8	-30
Herbehereak	36,0	44,0	16,0	8,0	16,0	12,0	8,0	12,0	12,0	8,0	16,0	-25
Alemania	28,0	36,0	28,0	12,0	16,0	12,0	8,0	4,0	8,0	4,0	24,0	-20
Danimarka	31,8	31,8	9,1	4,5	18,2	9,1	13,6	13,6	22,7	9,1	13,6	-15
Malta	13,6	27,3	22,7	13,6	18,2	9,1	13,6	4,5	18,2	9,1	36,4	-10
Zipre	14,3	14,3	28,6	14,3	14,3	14,3	9,5	4,8	4,8	0,0	28,6	-5
EB batezbesteko	28,6	23,8	19,0	14,3	14,3	9,5	9,5	9,5	9,5	4,8	19,0	0
Kroazia	23,8	14,3	19,0	14,3	14,3	9,5	14,3	4,8	9,5	4,8	14,3	
Errumania	30,0	15,0	10,0	15,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	5,0	15,0	
Eslovakia	36,8	21,1	21,1	10,5	15,8	10,5	5,3	15,8	10,5	5,3	10,5	
Finlandia	47,4	36,8	10,5	5,3	21,1	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	15,8	
Letonia	38,9	16,7	11,1	11,1	11,1	22,2	5,6	0,0	11,1	5,6	16,7	
Irlanda	22,2	22,2	11,1	11,1	5,6	16,7	5,6	16,7	11,1	5,6	11,1	
Italia	33,3	16,7	11,1	16,7	16,7	11,1	5,6	11,1	11,1	11,1	16,7	
Txekia	47,1	17,6	35,3	11,8	11,8	5,9	5,9	5,9	5,9	0,0	11,8	
Lituania	52,9	17,6	5,9	17,6	11,8	5,9	5,9	0,0	11,8	0,0	17,6	
Euskadi	17,6	35,3	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	23,5	
Bulgaria	31,3	6,3	6,3	18,8	18,8	18,8	6,3	12,5	6,3	6,3	6,3	
Espainiar estatua	35,7	28,6	14,3	14,3	21,4	14,3	7,1	7,1	7,1	7,1	21,4	
Polonia	14,3	14,3	14,3	7,1	21,4	7,1	7,1	7,1	14,3	7,1	21,4	
Eslovenia	30,8	23,1	15,4	15,4	23,1	7,7	15,4	7,7	15,4	0,0	15,4	
Hungaria	38,5	15,4	15,4	15,4	23,1	15,4	0,0	15,4	7,7	0,0	7,7	
Grezia	30,8	23,1	7,7	15,4	15,4	7,7	0,0	0,0	0,0	7,7	23,1	
Portugal	30,0	10,0	10,0	20,0	10,0	10,0	0,0	20,0	10,0	0,0	10,0	
	Adina	Emakumea	Iritzi politikoak	Egoera sozioekonomikoa	Itxura fisiko orokorra	Jatorri etnikoa	Erlajioa	Larruazal-kolorea	Desgaitasuna	Sexu-orientazioa	Beste bat	

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (18.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB2) oinarri hartuta.

³⁰ Baiezeko erantzunak adierazi dira. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta diskriminazioa bizi izana aitortu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

Diskriminazio aitortuaren inguruabarrak edo testuingurua

Desparekotasunezko tratua esperientziekin lotutako ezaugarri pertsonalez gain, garrantzitsua da, halaber, egoera horiek gertatzen diren espazioak eta testuinguruak³¹ identifikatzea, horrek aukera ematen baitu dinamika diskriminatzaileen eragin handiena izan dezaketen sozializazio-eremuak hobeto ulertzeko. Datu horien analisiak ikuspegi osagarri bat ematen du pertsonen eguneroko bizitzan diskriminazio-bizipenak banatzeko moduari buruz eta mota horretako jokabideen agertoki ohikoenak edo zaurgarrienak zein diren azaltzeko.

Hala, espazio publikoa da alderatutako hiru geografietan gehien aipatutako eremua: Euskadin, diskriminazioa bizi izana aitortu duten pertsonen % 42k testuinguru hori aipatu dute. Espainiar estatuan erregistratutako ehunekoa (% 30) eta EBko batezbestekoa (% 32) baino askoz balio handiagoa da (8. grafikoa).

Bigarrenik, lan-eremuarekin lotutako inguruneak daude —lantokia bera nahiz enplegua bilatzeko prozesua—, aisialdiarekin batera (kafetegiak, tabernak edo diskotekak). EBko batezbestekoan, diskriminazioa jasan izana aitortu duten pertsonen % 25ek lantokia aipatu dute, eta % 17k enplegua bilatzea, bizitako esperientzia horren testuinguru moduan. Espainiar estatuan, intzidentzia zertxobait handiagoa da enplegua bilatzearen kasuan (% 27), Europako batezbestekoaren eta EAEn erregistratutako balioaren gainetik (% 13). Kontrara, Euskadin lantokian bizitako diskriminazioak (% 25) enplegu-bilaketan baino pisu handiagoa du (% 13), azken hori hierarkiaren bigarren mailan dagoelarik; baina, azkenean, batek zein besteak lan-eremuari eta han diskriminazioari bide ematen dioten baldintzei egiten diete erreferentzia.

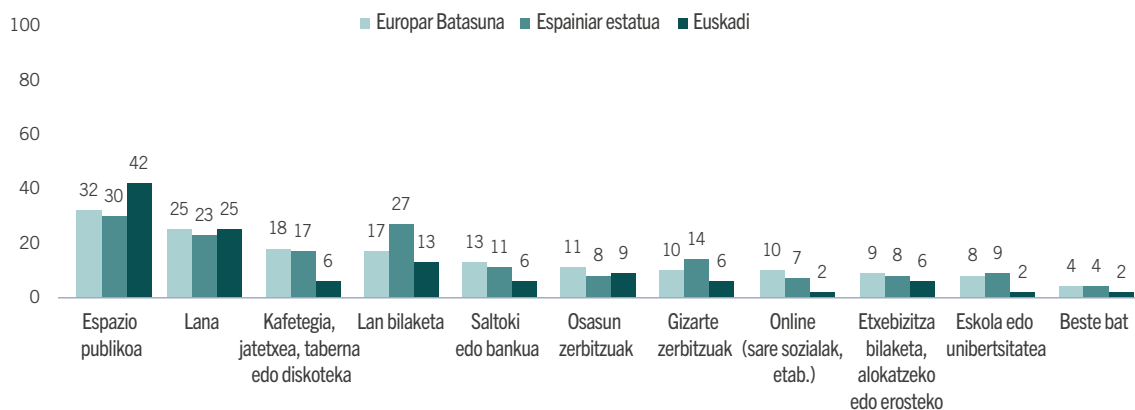
Beste testuinguru batzuk, % 20tik beherako ehunekoein, honako hauek dira: kafetegiak, jatetxeak, tabernak edo diskotekak (% 18 EBn, % 17 Estatuan, eta % 6 soilik Euskadin); enplegu-bilaketa, bereziki nabarmena estatu-mailan (% 17, % 27 eta % 13, hurrenez hurren); saltokiak edo bankuak (% 13, % 11 eta % 6); eta zerbitzu publikoak, bereziki osasuna (% 11 EBn, % 8 Estatuan, eta % 9 EAEn) eta gizarte-zerbitzuak (% 10, % 14 eta % 6, hurrenez hurren). Gutxien aipatutako inguruneak online espazioak, etxebizitza-bilaketa eta hezkuntza-eremua dira, % 10eko edo hortik beherako balioekin eskualde guztietan.

Laburbilduz, datuek erakusten dute Euskadin diskriminazio-esperientziak batez ere espazio publikoan eta lanean biltzen direla, Europako batezbestekoaren

³¹ Atal honek 2024ko EPADEn 19.G. eta 2023ko Eurobarometroaren QB3 itemetatik abiatuta sortutako adierazlearen datuak aztertzen ditu. Elkarriketatutako pertsonak aitortutako diskriminazio-edo jazarpen-esperientzia berrienaren inguruabarrak jasotzen dira hor. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta eremu bakoitza beren diskriminazio-bizipen berrienaren agertoki moduan identifikatzen duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

antzer, baina intentsitate bereziki nabarmenarekin espazio publikoan. Espainiar estatuan, espazio publikoaz gain, lan-merkatuak sarbideak pisu bereizgarria hartzen du, eta horrek diskriminazioaren eta testuinguru zehatz horren arteko lotura estuagoa islatzen du. EB osorik hartuta, eredu orekatuago ageri da, sakabanatuago beste eremu batzuetarantz, hala nola saltokietara edo zerbitzu publikoetara.

8. grafikoa. Aitortutako diskriminazio-gertakariaren inguruabarrak (%)³²

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (19.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB3) oinarri hartuta..

Diskriminazio-gertakariak sarrien gertatzen diren testuinguruarekin lotuta EBko herrialdeak aztertzean, estatu gehienetan espazio publikoa da diskriminazio-testuinguru ohikoena. Irlanda dago adierazle honen buruan (% 45), Euskadirekin (% 42), Alemaniarekin (% 39), Estoniarekin (% 38) eta Frantziarekin (% 37) batera, EBko batezbestekoaren gainetik (% 32). Guztira, aztertutako 28 lurraldeetatik 13tan (12 herrialde eta EAE) espazio publikoa da zuzeneko diskriminazioaren testuinguru moduan gehien aipatzen dena (13. taula).

Lan-eremua besteak beste Luxenburgon (% 42), Suedian (% 41) eta Maltan (% 40) aipatu da lehen pertsonen bizitako diskriminazio-gertakariaren testuinguru moduan; herrialde horietako mailak Europako batezbestekoaren (% 25) oso gainetik daude, eta agerian uzten dute desparekotasun-espazio kritikoa izaten jarraitzen duela enpleguak. Bestalde, enplegua bilatzeko prozesuetako diskriminazioa nabarmena da Espainian (% 27) eta Grezian (% 31), eta zifra handiak ditu baita Finlandian (% 26) eta Bulgarian (% 29) ere; EBko batezbestekoa, berriz, % 17koa da, eta EAEkoa, % 13koa.

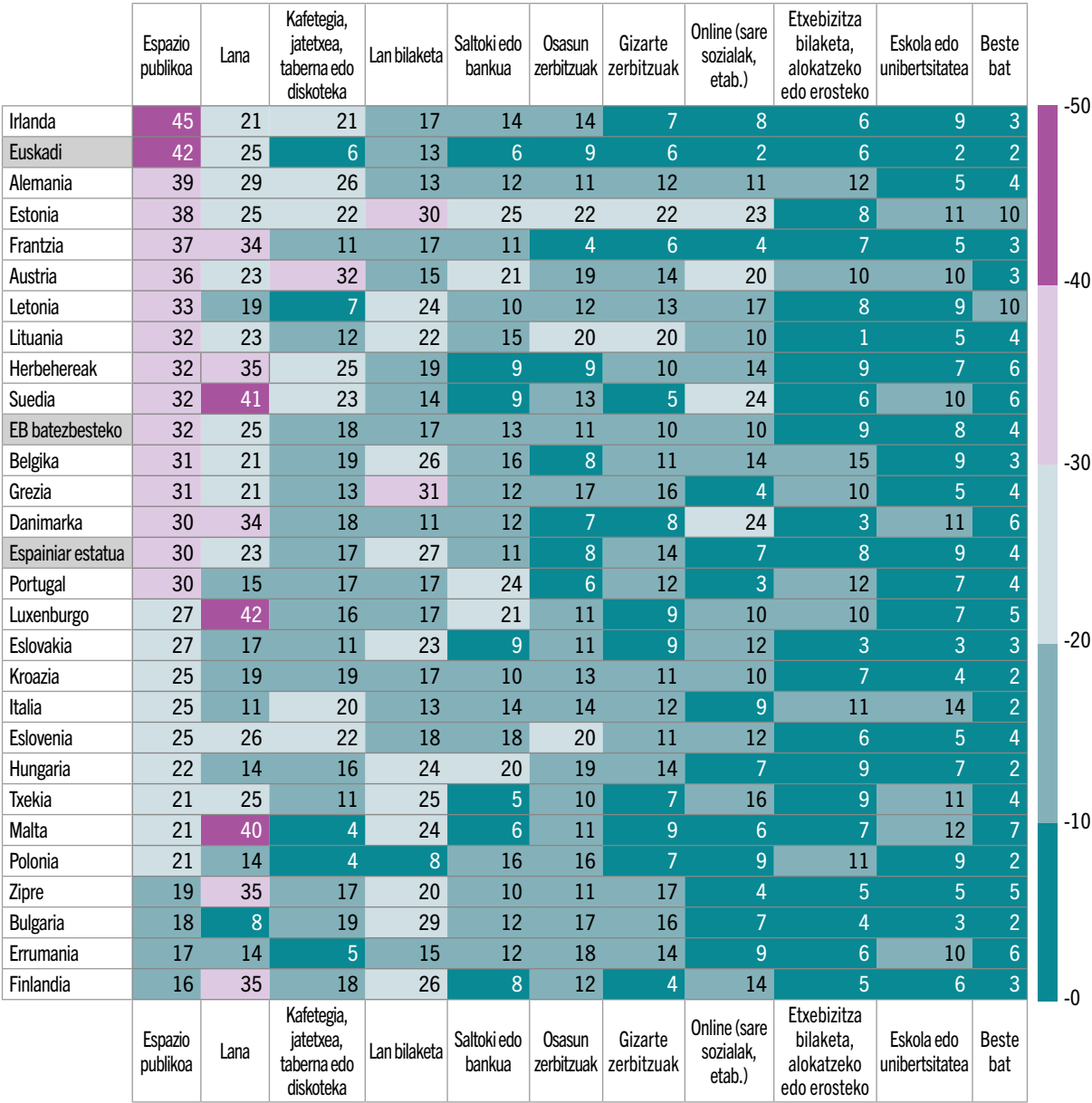
Gizarte-interakzioen beste espazio batzuetan, hala nola ostalaritzan eta gaueko aisialdian, balio handienak Austrian (% 32), Alemanian (% 26) eta Herbehereetan (% 25) erregistratu dira. Europako batezbestekoa % 18koa da, Espainiar estatuan

³² EPADE 2024, P19. "Pensando en la ocasión más reciente en la que se sintió discriminado/a o sufrió acoso, ¿bajo qué circunstancias se produjo?". Eurobarómetro 2023, QB3. "Pensando en las ocasiones más recientes en las que usted se sintió discriminado/a o sufrió acoso, ¿bajo qué circunstancias ocurrió?"

% 17koa, eta EAEn % 6koa. Horrek espektroaren muturrik baxuenean kokatzen du EAE. Saltokiek, dende edo bankuek % 13 biltzen dute EBn, eta askoz balio handiagoak dituzte Estonian (% 25) eta Portugalen (% 24). Osasun-zerbitzuak eta gizarte-zerbitzuak Europako herritarren % 10 inguruk aipatzen dituzte, eta Estonian eta Lituanian daude (% 20 edo gehiago) zifrarik handienak. Euskadin, zerbitzu horiek % 9ko eta % 6ko balioak erregistratu dituzte (osasun-zerbitzuak eta gizarte-zerbitzuak, hurrenez hurren).

Gutxien aipatutako testuinguruek, hau da, online espazioek, etxebizitzabilaketak eta hezkuntza-eremuak, hala ere, nahiko zifra handiak dituzte herrialde batzuetan (Europako batezbestekoa % 10 ingurukoa da kasu bakoitzean): Suedia (% 24 *online*), Estonia (% 23 *online*), Malta (% 12 hezkuntza) eta Italia (% 14 hezkuntza). Euskadin, eremu horien aipamen-kopurua askoz txikiagoa da, % 2 hezkuntzan, % 6 etxebizitzan eta % 2 *online* espazioetan, etxebizitzaren pisua beste testuinguru batzuetan biltzen baita.

13. taula. Aitortutako diskriminazio-gertakariaren inguruabarrak, EBko herrialdeetan eta Euskadin (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (19.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB3) oinarri hartuta.

Diskriminazio-egoeren aurrean emandako babesak eta norberak gauzatutako diskriminazioa

Herritarren konpromisoa³³

Bestalde, diskriminazio-egoerekin lotuta azken 12 hilabeteetan biztanleek egin dituzten ekintzei buruz galdetu da. Lehenik eta behin, diskriminazioaren biktimak bat jendaurrean defendatzea da herritarren konpromisoaren modurik hedatuena, baina balio moderatuak ditu oraindik ere. Iparraldeko eta mendebaldeko Europako herrialdeak nabarmen dira, bereziki Suedia (% 23) eta Danimarka (% 22); Euskadi (% 16) eta Espainiar estatua (% 16), berriz, tarteko mailan daude, Europako batezbestekoa (% 13) baino hiru puntu gorago. Aldiz, Ekialdeko Europan eta hegoaldearen zati batean balioak nabarmen txikiagoak dira, hala nola Hungarian (% 4), Portugalen (% 5) edo Polonian (% 5). Egoera horietan jendaurrean babesak emateko prestasuna oso txikia da hor, ia ez dago (9. grafikoa).

Lantokian diskriminazioaren gaia jendaurrean planteatzeari dagokionez, inplikazio-mailak, oro har, ere txikiagoak dira. Suediak (% 34) baino ez du argi eta garbi nabarmen den balio bat, eta atzetik datoz, aldearekin, Herbehereak (% 18) eta Luxenburgo (% 19). Lurralde gehienetan, EAE (% 12) eta Espainiar estatua (% 9) barne, zifrak ez dira % 15etik gorakoak, eta EBko batezbestekotik hurbil daude (% 10). Eredu honek lan-ingurunearen pertzepzioa islatzen du, diskriminazioa agerian jarri eta salatzeko oso segurua ez den espazio moduan, nahiz eta, lehen esan bezala, hori izan desparekotasunezko tratua egoerak gehien adierazten ziren bigarren eremua.

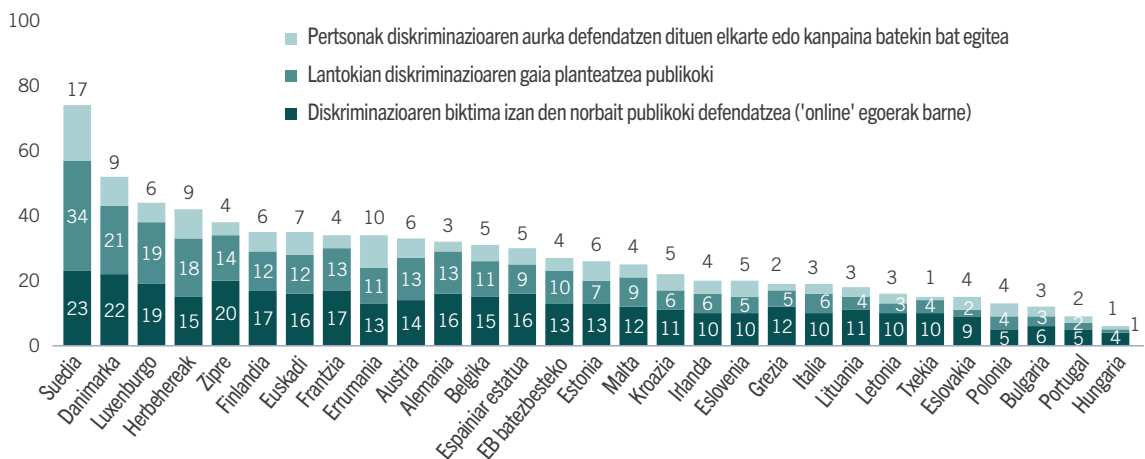
Azkenik, diskriminazioaren aurkako elkarte edo kanpainetan parte hartzea ere esanguratsua da, diskriminazioa desagerrarazteko eta aniztasuna babesteko gizarte-konpromisoa ebaluatzen baitu. Datuen arabera, hau da gutxien hedatutako konpromiso-modua, Europako batezbestekoa oso txikia izanik (% 4). Suediak (% 17) eta Errumaniak (% 10) soilik dituzte balio nabarmen samarrak; Euskadik (% 7) eta Herbehereak (% 9), berriz, tarteko posizio erlatiboak dituzte (hamar pertsonatik bat baino gutxiago). Hegoaldeko eta ekialdeko Europako zatirik handiengan, hala nola Grezian (% 2), Portugalen (% 2) edo Hungarian (% 1), ehunekoak ia anekdotikoak dira, eta horrek agerian uzten du diskriminazioaren aurkako elkarte-egiturak egiturazko ahuleziak dituela.

Diskriminazioaren aurrean herritarrek aktibatzeari dagokionez, Euskadi tarte ertain-altuan dago, EBko batezbestekoaren gainetik aztertutako hiru alderdietan:

³³ Atal hau 2024ko EPADEn 24.G. adierazlea eta 2023ko Eurobarometroaren QB5 adierazlea oinarri hartuta landu da. Diskriminazio-gertakarien aurrean izandako jokabide aktiboak jasotzen dira hor. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta biktimak bat jendaurrean defendatu izana, gaia beren lantokian planteatu izana edo diskriminazioaren aurkako elkarte edo kanpainetan parte hartu izana aitortu duten pertsonen ehunekoak adierazten dute.

diskriminazioaren biktimen jendaurreko defentsan, biztanleen % 16k aitortu dute horrelako ekintzetan inplikatu izana (EBn, aldiz, % 13k). Lan-ingurunean, herritarren % 12k adierazi dute beren lantokian jendaurrean planteatu dutela diskriminazioaren gaia, eta Europako batezbestekoa % 10ekoa da. Azkenik, asoziazionismoaren eremuan, % 7k parte hartu dute diskriminazioaren aurkako elkarte edo kanpainetan, eta zifra hori EBko batezbestekoa baino hiru puntu handiagoa da (% 4). Datuek iradokitzen dutenez, laguntzarako eta ekintza publikorako prestasun esanguratsua dago Euskadin, baina badago zer hobetu oraindik ere, bereziki lan-eremuan eta diskriminazioaren aurkako elkarte-egiturarekiko inplikazioan. Izan ere, azken hori mugatua da iparraldeko Europako herrialdeetakoekin alderatuta, haietan balio horiek maila altuagoak baitituzte.

9. grafikoa. Diskriminazioaren aurrean egindako defentsa-ekintzak (%)³⁴

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (24.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB5) oinarri hartuta.

Diskriminazioa gauzatu izanaren aitortpena³⁵

Jokabide diskriminatzaileen autodeklarazioari esker, besteei nahita edo oharkabean emandako desparekotasunezko tratua onartzeko herritarrek duten prestasunera hurbildu gaitezke. Dena den, esan behar da adierazle honetan eragina izan dezakeela sozialki onargarriak diren erantzunak emateko pertsonen joerak, eta, zer izaera duen ikusita, beste adierazle batzuetan baino neurri handiagoan gerta daiteke hori. Ildo horretatik, espero daiteke horrelako jokabideak gutxiegi adieraztea, bai eta “ez

³⁴ EPADE 2024, 24.G. eta Eurobarometroa 2023, QB5. “Azken 12 hilabeteetan, honelako ekintzarik egin duzu?”. Baiezko erantzunak adierazi dira.

³⁵ Atal honek 2024ko EPADEren 25.G. eta 2023ko Eurobarometroaren QB6 itemetatik abiatuta sortutako adierazlea du aztergai. Beste pertsona batzuekiko gauzatutako desparekotasunezko tratua onartzeko herritarrek duten prestasuna jasotzen da hor. Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta azken urtean jokabide diskriminatzaileak gauzatu izana onartu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

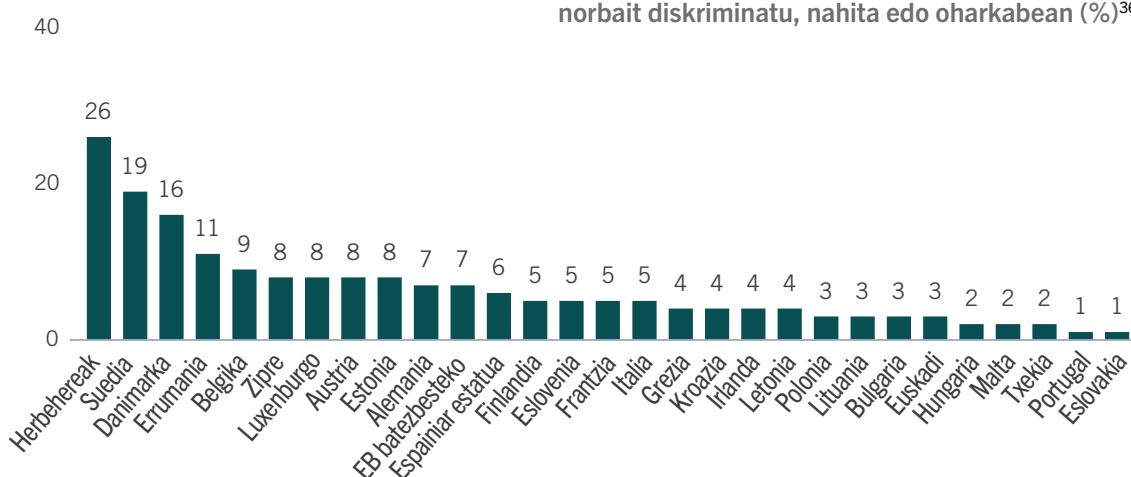
daki edo ez du erantzun” erantzun-kategoria gehiago agertzea ere, alternatiba gisa, jardunbide arbuigarriak onartzeko erresistentziak aktibatzen direnean edo horiek identifikatzeko edo esplizituki izendatzeko zailtasunak daudenean.

EB osorik hartuta, inkestatutako pertsonen % 7k adierazi dute diskriminazioa gauzatu dutela azken urtean, eta beste % 2 “ez daki edo ez du erantzun” kategorian daude. Babiliorik txikiak Portugalen eta Eslovakian erregistratu dira (% 1), eta atzetik datoz Hungaria eta Malta (% 2). Beste muturrean, ehunekorik handienak Herbehereetan (% 26), Suedian (% 19) eta Danimarkan (% 16) daude. Herrialde horietan, horrelako jokabideen onarpena nabarmen handiagoa da Europako batezbestekoan baino (10. grafikoa).

EAEn, biztanleen % 3k aitortu dute diskriminazioa gauzatu dutela (Europako batezbestekoa baino 4 puntu gutxiago), eta % 7k ez dakite edo ez dute erantzun. Emaizta horiek autodeklarazio-maila baxuko lurraldeen multzoan kokatzen dute Euskadi, Ekialdeko Europako herrialdeen balioetatik hurbil. Aitzitik, Espainiar estatuak % 5eko balioa erregistra du, Euskadikoa baino pixka bat handiagoa, eta Frantzia edota Italiaren pareko herrialdeen ildotik (% 5, biek).

Eredu honek hauxe uzten du agerian: Europako zenbait testuingurutan, nahita edo oharkabean gauzatutako jardunbide diskriminatzaileak onartzeko prestasun handiagoa ikusten da, baina beste batzuetan, besteak beste, Euskadin, autodeklarazio txikiagoa da nagusi. Horrek zerikusia izan dezake diskriminazioaren gizarte-onarpenean dauden desberdintasun kulturekin, bai eta zenbait jokabide diskriminazio-ekintza moduan identifikatzeko sentsibilitatearekin ere. Alderdi horiek kontuan izan behar dira datuak interpretatzean.

10. grafikoa. Aitortutako jokabide diskriminatzaileak, EBko herrialdeetan eta Euskadin: norbait diskriminatu, nahita edo oharkabean (%)³⁶

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (24.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB5) oinarri hartuta

³⁶ EPADE 2024, 24.G. eta Eurobarometroa 2023, QB5. “Azken 12 hilabeteetan, honelako ekintzarik egin duzu? Norbait diskriminatu, nahita edo oharkabean.” Baiezko erantzunak adierazi dira. Datuak modu agregatuan aurkeztzen dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta azken urtean jokabide diskriminatzaileak gauzatu izana onartu duten pertsonen ehunekoa adierazten dute.

Berdintasunaren alde erakundeek egindako ahaleginekiko gogobetetzea³⁷

Atal honetan, berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioari aurre egiteko erakundeek egindako ahaleginen eraginkortasunaren pertzepzioa jorratzen da, eta ekintza horiek nola ikusten diren ebaluatzen da, hau da, arrakastatsutzat eta nahikotzat jotzen diren ala, alderantziz, haiekiko jarrera kritikoa erakusten den. 11. grafikoko datuek erakusten dutenez, alderatutako hiru lurraldeetako biztanleak, hots, Euskadiko, Espainiar estatuko eta Europar Batasuneko herritarrek nahiko modu homogeneoan banatzen dira diskriminazioaren aurka erakundeek egindako ahaleginak eraginkortzat edo ez-eraginkortzat jotzean. Alabaina, zenbait desberdintasun ikus daitezke, galdetu den testuinguruaren arabera.

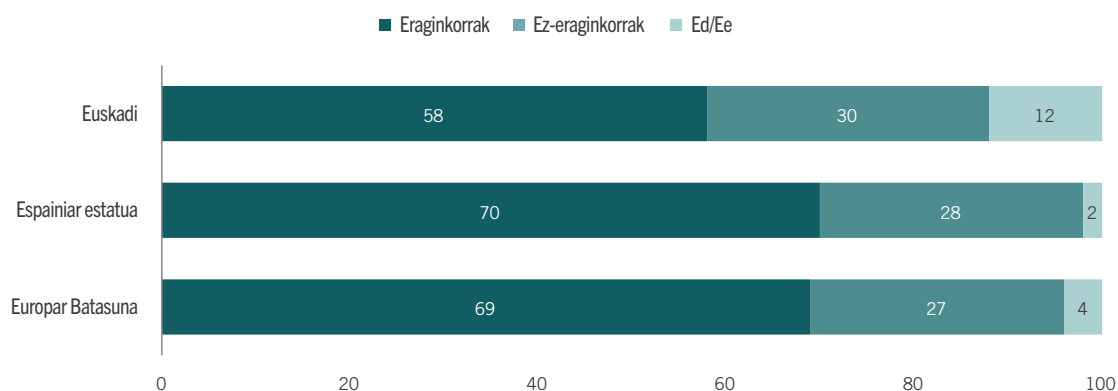
Europako testuinguruan, biztanle gehienek (% 70ek, hamar pertsonatik zazpik) uste dute galdetutako herrialde bakoitzean diskriminazioa murrizten jarduten duten erakundeek egindako ahaleginak eraginkorrak direla, eta % 27k, berriz, adierazi dute ez direla eraginkorrak. Espainiar estatuko biztanleria ia Europakoaren berdina da horretan; izan ere, % 69k uste dute hain justu Estatuko bertako erakundeek egindako ahaleginak eraginkorrak direla, eta % 28k adierazi dute ahalegin horiek ez direla eraginkorrak. Bestalde, Euskadin, biztanleriaren ehuneko handiago batek (% 58) uste du diskriminazioari aurre egiteko euskal erakundeek egindako lana eraginkorra dela, eta % 30ek (hamarretik hiruk) ez-eraginkortzat jotzen dute lan hori. Aipatu behar da Euskadin pertsonen % 12k “ez daki edo ez du erantzun” aukera markatu zutela galdera horretan; EBn % 2k, eta Espainiar estatuan, % 4k. Horrenbestez, balio handia da, eta administrazioak egiten duen lanaren gaineko ezjakintasun-maila azpimarragarria dela adierazten du alde horretatik.

Laburbilduz, aurkeztutako balioen arabera, EB eta Espainiar estatua dira diskriminazioaren aurka egindako lanean biztanleen aldetik babes handiena duten lurraldeak, balioespen-maila nabarmen altuekin. Euskadi da diskriminazioaren aurka bere erakundeek egindako lanaren eraginkortasunaren balorazioan zertxobait babes txikiagoa duen lurraldea. Emaidza horiek, neurri batean, diskriminazioari aurre egiteko erakundeek egindako lanaren eraginaren pertzepzioa islatu dezakete. Edo, beste alde batetik, puntuazio txikiagoak emanez, erakundeekiko jarrera kritikoagoa adieraz dezakete, bai eta haiek egindako ahaleginekiko adostasun txikiagoa ere. Oro har, gaitasun kritiko horren oinarrian hauek daude: diskriminazioaren pertzepzio handiagoa gizartean, eta kontzientzia handiagoa, diskriminazioaren garrantziaren

³⁷ Atal hau 2024ko EPADeren 26.G. eta 2023ko Eurobarometroaren QB8 itemetatik abiatuta landu da. Berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioari aurre egiteko erakundeek egindako ahaleginen eraginkortasunaren pertzepzioa jasotzen da hor, 1etik 10erako eskalaren bidez neurtuta. Datuak modu agregatuan aurkeztzen dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta bereizi egin dira ahalegin horiek eraginkortzat jotzen dituzten erantzunak (5etik 10era arteko puntuazioak) eta ez-eraginkortzat jotzen dituztenak (1etik 4ra arteko puntuazioak).

inguruan, gizarte-arazo horri aurre egiteko beharrezko neurriei buruz zein arazoa desagerrarazteko erakunde publikoek duten erantzukizunaz.

11. grafikoa. Diskriminazioaren aurka erakundeek egindako ahaleginekiko eraginkortasunaren pertzepzioa (%)³⁸

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (26.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB8) oinarri hartuta.

Diskriminazioaren aurkako neurrien eraginkortasunari buruzko balorazioak desberdintasunak erakusten ditu Europako lurraldeen artean. Balorazio positiboena duten lurraldeei dagokienez, Luxenburgo (% 87), Finlandia (% 84) eta Irlandaren (% 83) multzoan, hamar pertsonatik zortzik baino gehiagok konfiantza dute beren herrialdean hartutako neurrien eraginkortasunean. Danimarka (% 79), Belgika (% 78) eta Errumania (% 77) ere Europako batezbestekoaren gainetik daude argi eta garbi, erakundeengan konfiantza handia duten herrialdeen bloke bat sendotuz (12. grafikoa).

Tarteko posizioetan Austria eta Polonia (% 73), Herbehereak (% 71) eta Espainia (% 70) daude, Alemaniarekin eta Portugalekin batera (% 69), eta Erkidegoko batezbestekotik hurbil (% 69). Hamar pertsonatik zazpi baino onarpen txikiagoarekin, Txekia (% 68), Eslovenia eta Suedia (% 67), Grezia eta Italia (% 66) eta Letonia (% 65) daude, eta atzetik datoz Frantzia eta Eslovakia (% 64). Multzo honetan, herritarren heren bat inguruk gogobetetze txikiagoa adierazten du diskriminazioaren aurkako neurrien eraginkortasunarekiko.

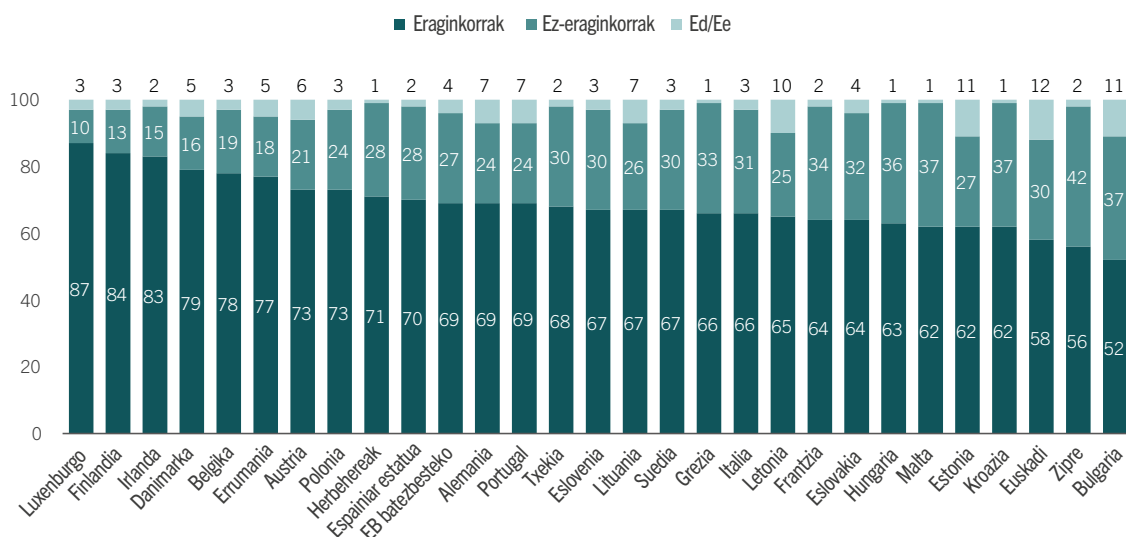
Beheko tartean, Hungaria (% 63), Malta eta Kroazia (% 62), Estonia (% 62) eta Euskadi (% 58) daude. Azken honen gogobetetze-mailak batezbestekoa baino 11 puntu gutxiago dira, eta, hala, berdintasunaren alde erakundeek egindako lanari eraginkortasun txikiena hautematen dion multzoan kokatzen da, hirugarren postuan

³⁸ EPADE 2024, 26.G. "Zure ustez, Euskadin diskriminazio-mota guztiei aurre egiteko egiten diren ahaleginak eraginkorrak al dira? Adierazi 1etik 10erako eskala batean. Eskala horretan, "1" zenbakiak esan nahi du ahalegin horiek "ez direla batere eraginkorrak" eta "10" zenbakiak esan nahi du ahalegin horiek "oso eraginkorrak" direla". Eurobarometroa 2023, QB8. "1etik 10erako eskala erabiliz, esan, zure ustez, diskriminazio-mota guztiei aurre egiteko (gure herrialdean) egiten diren ahaleginak eraginkorrak diren. "1" zenbakiak esan nahi du ahalegin horiek "ez direla batere eraginkorrak" eta "10" zenbakiak esan nahi du ahalegin horiek "oso eraginkorrak" direla".

atzetik hasita. Azken postuetan, Zipre (% 56) eta Bulgaria (% 52) daude, lagin osoko baliorik txikienekin.

Kategoria honetan ere, argi bereizten dira iparraldeko eta erdialdeko Europako herrialdeen multzoa batetik, diskriminazioaren aurkako neurrien eraginkortasunean konfiantza handiagoa nagusi izanik, eta, beste testuinguru batzuk bestetik —hegoaldeko eta ekialdeko Europakoa bereziki, eta EAEkoa—. Bigarrenaren kasuan, eraginkortasunaren pertzepzioa mugatuagoa da, horren arrazoia askotarikoak izan daitezke lehen azalduetakoarekin lotuta, eta zalantza-maila edo jarrerarik ezaren maila altuagoekin konbinatzen da. Dena den, ezin dugu ahaztu hain justu lurralde hauetan dagoela diskriminazioaren aurka erakundeek egindako ahaleginen berri ez duen biztanle gehien.

12. grafikoa. Diskriminazioaren aurka erakundeek egindako ahaleginekiko eraginkortasunaren pertzepzioa (%)³⁹

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 (26.G.) eta Eurobarometroa 2023 (QB8) oinarri hartuta.

³⁹ Datuak modu agregatuan aurkezten dira lurraldearen arabera, % 0tik % 100era arteko tartean, eta bereizi egin dira ahalegin horiek eraginkortzat jotzen dituzten erantzunak (5etik 10era arteko puntuazioak) eta ez-eraginkortzat jotzen dituztenak (1etik 4ra arteko puntuazioak).

Diskriminazio anizkoitza Euskadin

Mª Ángeles Cea D'Ancona
Madrilgo Unibertsitate
Konplutentseko katedraduna

Gizarte batean hautematen den diskriminazioak ez du agortzen diskriminazioaren inguruko errealitate sozial zabalago eta poliedrikoaren azterketa. Beste errealitate diskriminatzaileekin osatu behar da: lehen pertsonan edo hirugarrenek jasandako diskriminazioa; eta erregistratu, modu objektiboan (diskriminazio-salaketak) edo subjektiboan (diskriminazioari buruzko inkestetan, elkarrizketa kualitatiboetan edo ikerketa sozialeko beste estrategia batzuetan adierazitakoa). Diskriminazioa ezagutzeko hainbat bide daude, baina horiek gutxitan erakusten dute errealitate bera, eta, zenbaitetan, errealitate hori desitxuratu ere egin dezakete, hartatik urruntzen diren datuak eta ondorioak emanez. Inkestaren metodologia ezinbestekoa da autodeklaraturako diskriminazioa, sentitzen edo bizitzen den diskriminazioa, bai eta hautematen den diskriminazioa eta horiek guztiak azaltzen edo oinarritzen dituzten jarrera diskriminatzaileak ezagutzeko eta neurtzeko.

Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruz Ikuspegik 2024an egindako inkestan (EPADE) sentitu eta aitortutako diskriminazio subjektiboa aztertzen da kapitulu honetan. Autodeklaraturako diskriminazioa neurtzeko ezinbesteko bideetako bat da, eta hura osatzen duten elementuak (pertzepzioak, esperientziak, aurreiritziak, estereotipoak, profil soziodemografikoak) aztertzeko aukera ematen du. Hala, estatistika ofizialek diskriminazioari buruz erregistratzen dituzten datu objektiboak osatzen dira, jakinik batzuek zein besteek baliozkotasun- eta fidagarritasun-mugak dituztela, neurketa-akatsen eta behaketarik ezaren ondorioz (Biemer eta Lyberg, 2003; Cea D'Ancona, 2004b, 2012). Inkestaren kasuan, ematen duen informazioa zenbait aldagairen

mende egongo da: nori galdetzen zaion, nork erantzuten duen, zer galdetzen den, zer ordenatan, nola eta noiz. Has gaitzen zuzenean edo zeharka jasandako diskriminazioaren eta gizartean hautematen denaren arteko kontrastearekin, eta, ondoren, inkestari erantzun dion pertsonak duela gutxi sentitutako diskriminazio-esperientzien bat-egitean sakonduko dugu, hau da, diskriminazio anizkoitzean.

Hautematen den diskriminazioaren eta zuzenean edo zeharka jasaten denaren arteko kontrastea

Diskriminazio-ekintzak gerta daitezke eta hauteman ez (edo ez dira aintzat hartzen), eta, alderantziz, gertatu ez eta hauteman bai. Diskriminazioaren pertzepzioek ez dute nahitaez haren benetako jazoera islatzen, pertsonok norberak edo hirugarrenek jasandako diskriminazioa gehiagotzat edo gutxiagotzat hartu dezakegulako (Cea D'Ancona, 2020b; Kaiser eta Major, 2006; Pager eta Shepherd, 2008; Quillian, 2006). Beraz, diskriminazioan zehar egingo dugun ibilbidea diskriminazio-esperientzietan oinarrituko da: sentitutako edo bizitako diskriminazioan, eta ez dauka nahitaez bat etorri beharrik hautematen denarekin. Horri dagokionez, Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruz 2024an egindako inkestan, 2020koan bezala, galdera bat sartu da, zuzeneko diskriminazio-esperientzia ondorioztatzea ekar dezakeena (“Azken 12 hilabeteetan, diskriminatuta sentitu al zara arrazoi hauetakoren batengatik?”)⁴⁰, eta zeharkako esperientziarekin lotutako beste bat (“Zure egoera pertsonala edozein dela ere, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek ondorengo arrazoietakoren batengatik jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko (ikusiedoentzun duzu) izan al zara?”). Bi kasuetan diskriminazio-arrazoi zehatzak zehazten dira, eta “Beste arrazoi bat” aukera ireki eta generiko bat ageri da (galderan bereizi gabeko esperientzien kasuetarako). Bi galderen erantzunak alderatzean, diskriminazioari buruz Estatuan eta Europan egindako inkestetan (Cea D'Ancona eta Valles, 2018) erakutsitakoa ikusten da lehenik: diskriminazio-esperientzia pertsonalen aitorpen txikia (eta are gehiago galdera azken 12 hilabeteetara mugatzen denean), eta, horren osagarri, besteak protagonista dituzten esperientzien aitorpen handia, hots, beste batzuek bizitako diskriminazioaren lekuko izatea azken 12 hilabeteetan.

Diskriminazioaren pertzepzioa beste kapitulu batzuetan aztertzen bada ere, diskriminazioaren pertzepzioaren eta zuzeneko nahiz zeharkako esperientzien arteko disonantziak hobeto ikusi ahal izateko, 2024ko inkestan hiru galderak jaso dituzten baiezkotako erantzunen ehunekoak ageri dira 15. grafikoan. Hala galderen nola diskriminazio-arrazoiaren ordena galdetegiko bera da. Grafikoan ez da ageri “ijitoa

⁴⁰ Galdera horren aurretik, “noizbait” terminoa ageri zen 2020ko EPADE inkestan (“Eta zu zeu noizbait sentitu al zara diskriminatuta... dela eta?”).

izateagatik” jasandako diskriminazioa, baina hori aipatu zen gehien hautemandako diskriminazioari buruzko galderan: “Esango zenidake, zure iritziz, arrazoi hauetan oinarritutako diskriminazioak zenbateraino dauden zabaldua Euskadin? Hauek dira aukerak: oso zabaldua, nahiko zabaldua, ezohikoa, oso ezohikoa eta ez da gertatzen” (4.G.). Zehazki, inkestatutako 1.200 pertsonen % 19k uste dute diskriminazio hori “oso zabaldua” dagoela, eta % 40k uste dute “nahiko zabaldua” dagoela. Hala bada, Euskadin gehien hautematen den diskriminazioa izango litzateke (inkestatutako biztanleen % 59 biltzen ditu), alde handia dago honen eta galdetutako 16 diskriminazioetatik gutxien aipatzen diren bi diskriminazioen artean, eta, hala ere, horiek bai badaude jasota 15. grafikoan. “Gaztea izateagatik” (% 13, “oso” eta “nahiko zabaldua” erantzunekin) eta “erlijioagatik eta erlijio-sinesmenengatik” (% 24) jasandako diskriminazioaren pertzepzioaz ari gara.

15. grafikoan ez da ageri “ijitoa izateagatik” jasandako diskriminazioa, eta hori horrela da diskriminazio-arrazoi hori ez delako sartu alderatzen diren bi galderetako erantzunen 15 aukeren artean. Lehen pertsonan jasandako diskriminazioari buruzko galderak dira (18.G.: “Azken 12 hilabeteetan, diskriminatuta sentitu al zara arrazoi hauetakoren batengatik?”), eta hirugarrenek jasandakoari buruzkoak (23.G.: “Zure egoera pertsonala edozein dela ere, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek ondorengo arrazoietakoren batengatik jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko (ikusi edo entzun duzu) izan al zara?”). Horrek eragotzi egiten du “ijitoa izateagatik” jasandako diskriminazioaren pertzepzioaren eta zuzeneko nahiz zeharkako esperientzien arteko desberdintasuna alderatzea. Aitzitik, “auzo edo udalerri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzeagatik” jasandako diskriminazioa ere ez da ageri grafikoan, eta hori horrela da diskriminazio-arrazoi hori ez dagoelako sartuta, kasu honetan, Euskadiko diskriminazioaren hedadurari buruzko pertzepzioaren galderan, baina baita diskriminazio-esperientziei buruzko bi galderetako batean ere ez zuelako lortu gutxieneko % 1eko baiezkotik erantzuna.

Bestalde, berriki egindako 2024ko inkestak ematen duen informaziora mugatzen da 15. grafikoa, ulermena ez oztopatzeko, galdetegiko hiru galderaren bidez jasotako erantzunak alderatzen baitira. Biztanleriari orokorrean zuzendutako inkesta bat izanik, eta ez diskriminazioa jasan dezaketen kolektibo espezifiko eta zaurgarri zuzendutakoa, diskriminazioa sentitu al den galdetxean % 1eko baiezkotik erantzuna gainditu duen diskriminazio-arrazoi bakarra “emakumea izatea” izan da (% 6), eta, proportzio txikiagoan, “gaztea izatea” (% 2). Galdetu diren gainerako hamabi diskriminazio-arrazoiak ia ez dira % 1eko baiezkotik erantzunera iritsi zuzeneko diskriminazio-esperientzien kasuan, eta zertxobait gehiago zeharkakoetan (“lekuko izatea...”). Aldiz, diskriminazio-egoeraren bat ikusi edo entzun izana agerikotasun handieneko hiru diskriminazioetan ardaizten da oraindik ere: “etorkina edo atzeritar-jatorrikoa izatea” (% 10), “etnia- edo arraza-jatorria” (% 7) eta “larruazalaren kolorea” (% 7). Bat dator gure inguruan gehien hautematen diren hiru diskriminazio-arrazoiarekin, Euskadin (% 52 eta % 47, 15. grafikoan ikusten den moduan) zein Espainia osoan (Cea D’Ancona eta Valles, 2018).

15. grafikoa. Diskriminazioaren pertzepzioak eta zuzeneko nahiz zeharkako esperientziak, hainbat arrazoiengatik (%)⁴¹

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 oinarri hartuta.

Dena den, azpimarratu behar da galdera horiek aukera ematen dutela azken urtean sentitu, ikusi eta hauteman den diskriminazioaren berri izateko. Diskriminazio subjektiboa da; eta diskriminazio objektiboak baino garrantzi handiagoa ere hartzen du hura jasaten duten pertsonentzat, aurreko azterlanek erakusten duten moduan (Cea D'Ancona, 2020b; Foley et al., 2005; Motti-Stefanidi eta Asendorpf, 2012). Era berean, azpimarratu behar da inkestari erantzun dioten pertsona ia guztiak Euskadin edo Espainiar estatuan jaio direla (% 88: 1.051 pertsona) eta % 1 besterik ez dira Saharaz hegoaldeko Afrikan jaiotakoak (11 pertsona), eta beste hainbeste Magrebekoak (15) edota Asiakoak (9). Latinoamerikako herrialdeetan jaiotakoak laginaren % 7 dira (87 pertsona), eta % 2, berriz, Ekialdeko Europakoak (22). Horrek eragina du etorkina edo atzeritar-jatorrikoa izateagatik, etnia- edo arraza-jatorriagatik edo larrazalaren koloreagatik diskriminatuta sentitu direla adierazi dutenen proportzioa txikian, 15. grafikoa ikus daitekeenez.

Inkesta ez dago ardaztuta oro har diskriminazioaren biktimatzat hartzen diren kolektibo horietan edo beste batzuetan, eta arrazoi horrek azaltzen du zergatik ikusten diren halako desberdintasunak azken 12 hilabeteetan diskriminatuta sentitu direla dioten pertsonen (zuzeneko diskriminazioa) eta horren lekuko izan direnen (zeharkako diskriminazioa) ehunekoen artean. Bi kasuetan laginaren guztizkoaren gainean kalkulatu dira ehunekoak. Gainera, hautematen den diskriminazioari buruz galdetzean lehen jasotako ehunekoekin bi ehuneko horiek alderatzen baditugu, are handiagoa da distantzia, eta 51 ehuneko-puntu aldea izatera ere iristen da

⁴¹ Diskriminazioaren *pertzepzioari* dagokion ehunekoak "oso zabaldua" eta "nahiko zabaldua" erantzunak biltzen ditu; *zuzeneko* nahiz *zeharkako esperientzien* ehunekoak, berriz, "bai" erantzunari dagokio..

diskriminazioaren pertzepzioaren eta zuzeneko esperientziaren artean, pertzepzioak errealitatea gainditzen duela erakutsiz, diskriminazioaz ari garela behintzat. Horrez gain, diskriminazio-esperientziei buruzko bi galderak “azken 12 hilabeteetara” mugatzeak diskriminazio-esperientzien proportzio txikiagoa jasotzea dakar. “Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruzko inkesta: EPADE 2020” (Shershneva, Fernández et al., 2021) lanean jada ikusi zen sexuagatik (emakumea edo gizona izan) diskriminatuta sentitu zirenen ehunekoa % 11tik % 3ra jaitsi zela “noizbait” galdetu beharrean “azken 12 hilabeteetan” galdetuta, eta, berdin, % 6tik % 2ra “nazionalitate edo jatorriagatik” edo % 4tik % 1era “etnia- edo arraza-jatorriagatik”. Edozein modutan, baiezko erantzunaren ehunekoak murriztu egiten ziren sentitutako edo jasandako diskriminazioari buruzko galdera azken 12 hilabeteetara mugatzen zenean.

2024an Euskadin inkestatutako biztanle-taldeei erreparatuz gero, galdetutako 623 emakumeen % 12k (lagin osoaren % 52) adierazi dute azken 12 hilabeteetan diskriminatuta sentitu direla “emakumeak izateagatik”. Hori da, berriz ere, inkesta horrek jasotzen duen diskriminazio-arrazoi nagusia, eta berdin gertatzen da biztanleriari orokorrean zuzendutako beste inkesta batzuetan ere. Gehien aipatzen den bigarren arrazoa “gaztea izatea” da, lagin osoaren % 2 baino ez, baina % 8ra iristen da baldin eta 18 eta 29 urte artean galdetutako gazte guztiak kontuan hartuta kalkulatzen bada ehunekoa (177 pertsona, lagin osoaren % 15). Aldiz, 65 urte edota gehiago izanik inkestatu diren 335 pertsonen % 3k baino ez dute aipatu “adineko pertsona izatea” (lagin osoaren % 28). Oro har, 65 urtetik gorako pertsonen taldea da, oraindik ere, diskriminatuta sentitu izana gutxien adierazten duen biztanle-taldea (galderaren arrazoa edozein dela ere), eta talde hori da, halaber, Euskadiko diskriminazioa gutxien hautematen duena, diskriminazioaren pertzepzioari buruz Espainian eta Europar Batasun osoan egindako inkestetan ikusten den ildo beretik (Cea D’Ancona eta Valles, 2018). Aurkikuntza hori bat dator beste herrialde batzuetan diskriminazioari buruz egindako hainbat azterlanetan erakutsitakoarekin. Azterlan horietan nabarmentzen da hezkuntza-maila altueneko pertsonen sentitzen eta hautematen dituztela gehien diskriminazio-esperientziak (Gee et al., 2007; Harnois, 2015), eta sozioekonomikoki okerrean dauden eta historikoki diskriminazio-maila altuagoak izan dituzten taldeek, berriz, diskriminazioa txikiagotzeko joera dutela, hura salatzeak gizartearen eragin ditzakeen ondorio negatiboak saihesteko.

“Etorkina edo atzerritar-jatorrikoa izateagatik” jasandako diskriminazioari dagokionez, arrazoi horrengatik zuzeneko diskriminazio-esperientzien aipamenei ehunekoak % 15era iristen dira jatorriz Latinoamerikako herrialdeetakoak diren 87 inkestatuen artean, eta % 13ra, Magrebetik etorritako 15 pertsonen artean. Azken horien % 14k adierazi dute “jatorri etnikoagatik” ere diskriminatuta sentitu direla, eta % 7k “larruazalaren koloreagatik”, baina “itxura fisikoagatik” ere (% 7). Espero zitekeen bezala, “larruazalaren kolorea” da Saharaz hegoaldeko Afrikatik etorri eta inkestatutako 11 pertsonen gehien aipatutako diskriminazio-arrazoa (% 18), eta % 3 baino ez Latinoamerikako herrialdeetan jaiotakoen artean. Dena dela, proportzio horiek ez dira altuak eta ohikoak dira biztanleria osoari zuzendutako diskriminazio-

inkestetan, nahiz eta jatorri etnikoagatik, nazionalitateagatik edo larruazalaren koloreagatik egindako diskriminazioek jarraitzen duten izaten gehien hautematen direnak Euskadin, eta beste hainbeste Espainian eta Europar Batasunean. Carlsson-en hitzetan (2010: 272), “Badirudi per se jatorri etnikoa dela diskriminazioa bultzatzen duen faktorea”, eta ez dirudi hurrengo belaunaldietan aldatuko denik. Zschirnt eta Ruedin-ek (2016) egindako metaanalisian ere era berean azpimarratzen da azken 25 urteetan etnia- eta arraza-gutxiengoaren aurkako diskriminazioak jarraitzen duela izaten zabalduena ELGAko herrialdeetan.

Laburbilduz, inkestari erantzuten dioten pertsonen profil soziodemografikoak azaltzen du, neurri handi batean, zuzeneko nahiz zeharkako diskriminazio-esperientzien eta horien pertzepzioaren arteko desberdintasuna. Pertsona horiek oro har gizarte maioritariokoak izateak murriztu egiten du “etnia- edo arraza-jatorriagatik”, “etorkina edo atzerritar-jatorrikoak izateagatik” edo “larruazalaren koloreagatik” diskriminatuta sentitu direla esateko probabilitatea. Arrazoi horiek, ordea, gailendu egiten dira beste batzuek jasandako diskriminazioari buruz galdetzean, diskriminazio horren zuzeneko lekuko izan (ikusita edo entzunda) edo ez (hautemandako diskriminazioa). Agerikoaren osagaia funtsezkoa da: gainerako biztanleengandik bereizten duen itxura fisikoa izatea, atzerritar moduan identifikatzen duena, izatez edo eskubidez hala ez bada ere, bertan jaio delako edo nazionalitatea lortu duelako, diskriminazio anizkoitza neurtzeki buruzko MEDIM I proiektuko ikerketa kualitatiboak erakusten duen bezala (Cea D’Ancona eta Valles, 2017), bigarren belaunaldiko etorkinei zein nazioarteko adopzioen bidez eta jatorrizko herrialdearekiko loturarik gabe iritsi ziren pertsoneri eraginez. Pertsona horiek beren etnia-ezaugarriengatik jasaten dute diskriminazioa, ez nazionalitateagatik, kulturagatik edo hitz egiteko moduagatik: “bereizten zaituen itxura fisikoagatik”, eta horrek zure jarrerari eta besteen portaerari eragiten die (38.-39. or.).

Diskriminazio-esperientzien bat-egitea

Diskriminazioari buruzko ikerketa honetan beste urrats bat ematen da, diskriminazio-esperientzien bat-egiteari erreparatzeko. Diskriminazioa kontzeptualizatzeko hainbat modu daude diskriminazio horrek arrazoi bat baino gehiago dituenean. Diskriminazioarekin lotutako termino asko, hala nola diskriminazio anizkoitza, metagarria, konposatua, konbinatua eta interseksionala bata bestearen ordeztu erabiltzen dira, nahiz eta horien esanahiak ez datozen guztiz bat. Esparru juridiko eta politikoetan gailentzen den diskriminazioaren kontzeptualizazioak arrazoi bat baino gehiago ditu, denboran bat etor daitezkeenak, eta anizkoitza da⁴² (Bericat et al., 2018; Burri eta Schiek, 2008; Carles eta Jubany-Baucells, 2010; Catalá, 2010; ENAR, 2007; Giménez, 2013; Grollman, 2014; Harnois, 2015; Rey, 2008; Sargeant, 2011; Valles, Cea D'Ancona eta Domínguez, 2017), eta esparru akademikoetan, berriro, interseksional gisa hedatzen da haren kontzeptualizazioa (Baca eta Thornton, 1996; McCall, 2005; Berger eta Guidroz, 2009; Choo eta Ferree, 2010; Best et al., 2011), nahiz eta beti ez den modu berean ulertzen eta erabiltzen.

Hain justu, generoaren (emakumea) eta arrazaren (afro-amerikarra) bat-egitea da diskriminazio-kontzeptuari forma ematen hasten dena interseksionalitatearen zentzuan, literatura anglo-saxoian, artikulua giltzarrietan, besteak beste argitaratzaile hauekin: Beal (1970), King (1988)⁴³ edo Crenshaw (1991). Argi izan behar da beti ez dela erraza izaten diskriminazioa (objektiboa nahiz subjektiboa edo hautemandakoa) eragiten duten arrazoiak bereizi eta neurtzea. Kimberlé W. Crenshaw akademiko afro-amerikarrak esan zuen bezala, ezinezkoa da arrazakeriaren eta sexismoaren arteko interseksioa guztiz hautematea emakume beltzen bizitzan, arraza eta generoa bakoitza bere aldetik aztertzen badira; bi alderdien baterako azterketa da hori modu interaktibo edo batutzailean azaltzen lagundu dezakeena. Beste egile batzuek ez dute berdintasunaren pentsatzen; horren adibide da Spelman (1988: 122). Haren iritziz, “nahiko engainagarria da esatea, beste azalpenik gabe, emakume beltzek arrazakeria eta sexismoa jasaten dituztela”. Edo Conaghan (2009: 28-29). Azken honek “konplexutasuna kontuan izateko aholku” moduan defendatzen du

⁴² *Anizkoitza* terminoa esplizituki ageri da Europar Batasunaren (EB) diskriminazioaren aurkako hainbat zuzentarautan. Bi adibide: 2000/43/EC Zuzentaraua (*Racial Equality Directive*), ekainaren 29koa, etnia- edo arraza-jatorria edozein dela ere pertsonen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa ezartzen duena, eta 2000/78/EC Zuzentaraua (*Employment Equality Directive*), azaroaren 27koa, enpleguan tratu-berdintasunerako esparru orokor bat ezartzen duena. Horien hitzaurreetan jasotako adierazpenetan, emakumeak askotan diskriminazio anizkoitzaren biktima direla esaten zen, eta diskriminazioari aurre egiteko politika berriek barne hartu beharko luketela diskriminazio *anizkoitza*. Diskriminazio *anizkoitzaren* garrantzia nabarmendu zuen, halaber, 2007. urtea honela izendatzea erabaki izanak: Guztion Aukera Berdintasunerako Europako Urtea, “Gizarte justu baterantz” (771/2006/EE Erabakia). Diskriminazio *anizkoitzari* (EEko 13. artikuluan zerrendatutako arrazoietakoa biren edo gehiagoren ondoriozko diskriminazioa) helduko zitzaioala berresten zen. Esparru akademiko, juridiko eta politikoetan haren kontzeptualizazioari egindako ekarpen hauei eta beste batzuei buruz, ikus Cea D'Ancona eta Valles (2021a).

⁴³ Haren ustez, emakume afro-amerikarren bizitzan *arrazakeriak*, *klasismoak* eta *sexismoak* egiten dituzten ekarpen bereizitako isolatzeko ahaleginek gaizki interpretatzen dute bai nola jarduten duen desperekotasunak, bai nola bizitzen den hori, eta “arriku anizkoitza” kontzeptua sartzen du, desperekotasunaren eredu *gehigarrien* gainean eraikia.

interseksionalitatea, diskriminazioari buruz teorizatzen duenean. Halaber, egile batzuek baztertu egiten dute diskriminazioaren hurbilketa gehigarri edo konposatua, diskriminazio-esperientziak esperientzia bereizi, aske eta batutzaile moduan kontzeptualizatzen dituela uste dutelako, eta graduatu egin daitezkeela (Collins, 1991; Cuadraz eta Uttal, 1999; Weber eta Parra-Medina, 2003).

Lege-definizioek diskriminazio anizkoitza eta diskriminazio interseksionala modu desberdinean kategorizatzen dituzten arren, lege-politiketan eta -dokumentuetan ez dira bereizten. Crenshaw (1991), Makkonen (2002) edota Harnois (2015) egileen arabera, multidiskriminazioa edo diskriminazio interseksionala gertatzen denean, zaila da aztertzea zer arrazoiengatik diskriminatzen duten pertsona bat zenbait gizarte-ezaugarriren interseksio errepikariek, eta zaila da bereizketa egitea. Horrenbestez, Makkonen-ek (2002) honela definitzen du diskriminazio anizkoitza: “pertsona batek zenbait arrazoiengatik jasaten duen diskriminazio-egoera, non diskriminazioa arrazoi batengatik gertatzen den denbora batean” (9.-10. or.). Gainera, errazagoa dirudi ikerketa kualitatiboaren bidez neurtzea, eta hor hartzen du zentzu gehien hura “anizkoitz” moduan kontzeptualizatzek, besteak beste Burri eta Schiek (2008) edo Sargeant (2011) egileek erakusten duten bezala. Bericat et al.-en hitzetan (2018: 42), “Hurbilketa kualitatiboak aukera ematen du diskriminazio anizkoitzari aurre egiten dioten taldeen esperientziak sakonago ulertzeko eta ezkutuan dauden biztanle zaurgarrienengana iristeko”.

libilitako bideari begiratura egin da “anizkoitza” terminoaren alde, diskriminazioaren kontzeptualizazio holistiko eta estrukturalistago batetik. Termino orokor bat da, egoera guztietarako, non diskriminazioa arrazoi batengatik baino gehiagorengatik gertatzen den. Gainera, termino horixe aukeratu da Europako Batzordearen enkarguz orain arte diskriminazioari buruz egin diren eurobarometroetan, edo EU-MIDIS inkestan (European Union Minorities and Discrimination Survey). Horietan, edozein egoeratan edo unetan arrazoi batengatik baino gehiagorengatik (arrazoiaren konbinazioa) gertatzen den diskriminazio moduan ulertzen da diskriminazio anizkoitza. Diskriminazioari buruzko beste inkesta batzuetan bezala, izaera anizkoitza diskriminazio gehigarri moduan neurtzen da, eta ez interseksionalitateetik. Bowleg-ek honela dio (2008: 314): “Birtualki ezinezkoa da, ikerketa kuantitatiboan bereziki, berez gehigarriak ez diren galderak egitea interseksionalitateari buruz”. Beste egile batzuek ere aipatu dute ikerketa kuantitatiboan hori enpirikoki aplikatzearen zailtasuna (Cho et al., 2013; Choo eta Ferree, 2010; McCall, 2005). Harnois-en hitzetan (2015: 21), “Nik dakidanez, Estatu Batuetan ez dago esplizituki diskriminazio anizkoitza aztertzerazuzentzen den eskala handiko inkestarik”. Horrelako inkesta gehiago behar dira diskriminazio anizkoitzaren nagusitasuna, korrelazioak eta ondorioak dokumentatzeko. Halaber, ikertzaileei dei egiten die “dagokion guztia” hautatu dezaten, hemen aztertzen ari garen “Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruzko inkesta 2024” lanean egiten den bezala. Bertan, diskriminatuta sentiarazi duten arrazoi guztiak hautatzeko eskatzen zaio inkestatutako pertsonari, eta ez da galdetzen bi arrazoi edo gehiago dauden.

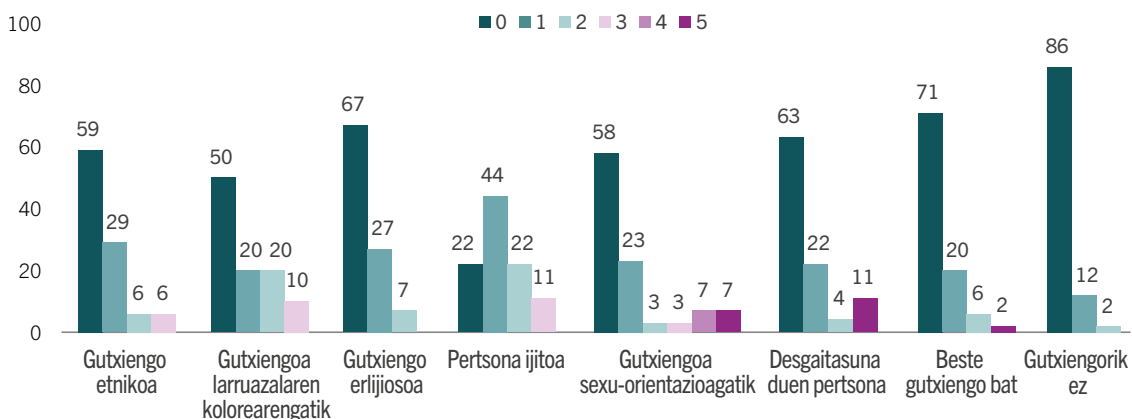
Jatorrizko kontzeptualizaziotik, diskriminazio anizkoitza, diskriminazio interseksionala bezala, “generoa” eta “etnia- edo arraza-jatorria” aldagaien konbinazioari lotu izan zaio, eta/edo etorkina izateari, diskriminazio-egoera jakin batean beste faktore edo arrazoi batzuk ere izan daitezkeela alde batera utzita. Díez Nicolás-ek hala esan zuen (2005: 189): “Gehienetan, oso errotuta dagoen klasismo baten adierazgarri dira arrazakeria eta xenofobia”. Klasismo hori ez da mugatzen atzeritar-jatorriko biztanleriara, Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruz 2020an egindako inkestak erakusten zuen bezala, non baliabide ekonomikorik ezak bat-egiten zuen generoarekin, nazionalitatearekin edota adinarekin lotutako diskriminazioekin.

Ikus dezagun zer adierazten digun 2024ko inkestak, honako galdera honen bidez lortutako erantzunetatik abiatuta: “Azken 12 hilabeteetan, diskriminatuta sentitu al zara arrazoi hauetakoren batengatik?” (Emakumea izateagatik, jatorri etnikoagatik, etorkina izateagatik edo atzeritar-jatorriagatik, larruazalaren koloreagatik, sexu-orientazioagatik (gaya, lesbiana edo bisexuala), transgeneroa edo transexuala izateagatik, gaztea izateagatik, adinekoa izateagatik, desgaitasunen bat izateagatik, erlijioagatik edo erlijio-sinesmenengatik, egoera sozioekonomikoagatik, auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzeagatik, gehiegizko pisua edo obesitatea izateagatik, iritzi politikoengatik, itxura fisikoagatik oro har, edo beste arrazoi batengatik). Gogoratu inkestatutako 1.200 pertsonen % 83k erantzun zutela azken urtean ez zirela diskriminatuta sentitu, baina % 13k erantzun zuten diskriminatuta sentitu zirela arrazoi batengatik, % 3k bi arrazoiengatik eta % 1ek baino ez hiru arrazoiengatik. Dena dela, laginaren guztizkoaren gainean kalkulaturako ehunekoak dira, eta, lehen adierazi den moduan, gehiengoan ez ditu ordezkatzeko diskriminazioa jasateko arrisku handiena duten kolektiboak (oso presentzia txikia izanik biztanleriari orokorrean zuzendutako inkesta batean). Hortaz, azter dezagun zer erakusten diguten inkestan parte hartu zuten kolektiboetatik bildutako datuek.

16. grafikoan, inkestan adierazitako diskriminazio-kopurua ageri da, galdetegiaren P galderan barne hartutako kolektibo batzuetakoak direla dioten pertsonen arabera: “Bizilekuan (Euskadi) pentsatuz, talde/kolektibo hauetako baten kide modura identifikatzen al zara?”. Kolektibo hauek bereizten dira: Gutxiengo etnikoa, Larruazalaren kolorearen arabera gutxiengoa, Gutxiengo erlijiosoa, Ijitoa, Gutxiengo bat sexu-orientazioagatik edo genero-identitateagatik (gaya, lesbiana, bisexuala, transgeneroa edo intersexuala izateagatik), Desgaitasuna duen pertsona, Bestelako gutxiengo-mota bat eta Gutxiengorik ez. Grafikoan jasotzen denez, “Ez, ez naiz diskriminatuta sentitu” erantzuna gehiengoa izan zen bereizitako kolektiboetako batekin ere identifikatzen ez diren pertsonen artean: “Gutxiengorik ez” gisa sailkatzen diren 1.032 pertsonen % 83. Aitzitik, proportzioa % 22ra jaisten da “ijito” gisa identifikatzen diren pertsonen artean, edo % 50era, “Larruazalaren kolorearen arabera gutxiengoa” kolektibokotzat jotzen diren pertsonen artean. Bi kolektibo horiek dira bi edo hiru arrazoiengatik diskriminatuta sentitu direla gehien adierazi dutenak. Aldiz, lau edo bost diskriminazio-arrazoi hautatzea ohikoagoa izan zen beren burua “Gutxiengo bat sexu-orientazioagatik edo genero-identitateagatik” (gaya,

lesbiana, bisexuala, transgeneroa edo intersexuala izateagatik) gisa identifikatzen duten pertsonen artean. MEDIM (Cea D’Ancona eta Valles, 2021a) proiektuetako ikerketa kualitatiboan lortutakoarekin bat etorritik, kolektibo horiek izango lirateke diskriminazio anizkoitzaren eragin handiena izango luketenak. Izan ere, “sexu-orientazioagatik” edo “larrazalaren koloreagatik” diskriminazioei “generoa” (emakumea izatea), “adina” (adinekoa izatea) eta “itxura fisikoa edo itxura orokorra” aldagaiei dagozkienak gehitzen zitzaizkien kasu horietan: “Orain, denok ederrak, gazteak eta argalak izan behar dugu” (LGTBI elkarteko kide batek esana).

16. grafikoa. Inkestatutako pertsonak bere identifikatzen duen kolektiboaren arabera aitortutako zuzeneko diskriminazio-esperientzien kopurua (%)⁴⁴

Iturria: geuk eginga, EPADE 2024 oinarri hartuta..

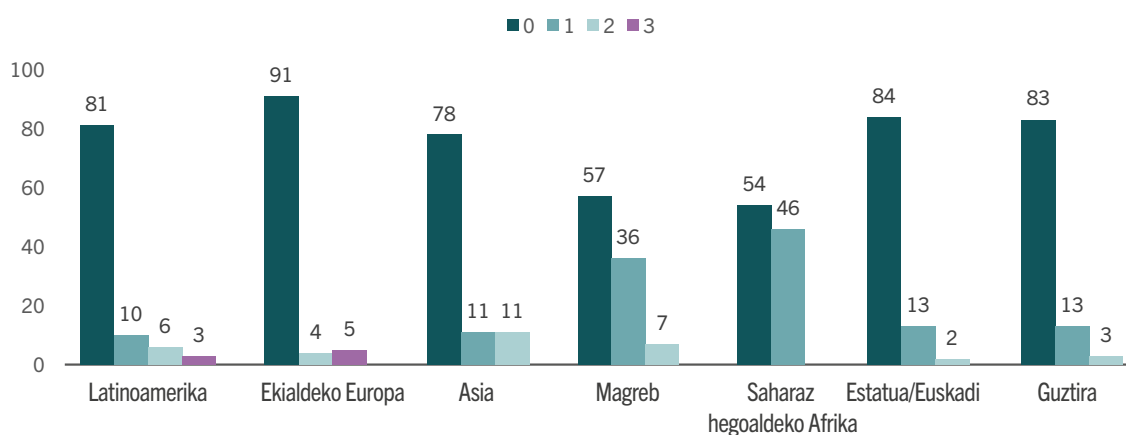
Jatorriz etorkina den biztanleriara mugatzen bagara, diskriminazio anizkoitzarekin lotutako esperientziak nabarmen areagotzen dira; etnia- edo arraza-jatorri desberdineko pertsonen artean, bereziki. Jatorri etnikoari beste batzuk erantsi behar zaizkio, generoagatik bereizkeria (emakumeen aurkakoa) eta adinagatikoa, kasu, baliabide ekonomikoei dagokienaz gain. Lehen esan bezala, xenofobia, arrazakeria, matxismoa, adinkeria eta aporofobia (edo klasismoa) elkarrekin nahastuta ageri dira diskriminazioan eta intolerantzien beste adierazpide batzuetan. Beraz, ez da harritzekoa Estatuko eta nazioarteko instantzia akademiko, politiko eta juridikoek, bai eta gizarte zibilak ere, diskriminazioaren aurkako lege orokor bat eskatzea, askotariko arrazoiak multzo batean bildu eta bateratuko dituen, eta, horrez gain, diskriminazioaren aurkako beste neurri batzuk ere hartu nahi izatea (Cea D’Ancona eta Valles, 2021a).

Jatorrizko herrialdearekin lotuta, azken 12 hilabeteetan diskriminazio-kopuru handiena jasan dutela dioten kolektiboak ageri dira 17. grafikoa. Zehazki, Saharaz hegoaldeko Afrikatik eta Magrebetik etorritako pertsonak dira diskriminatuta sentitu direla gutxien adierazi dutenak: % 54 eta % 57, hurrenez hurren, Ekialdeko Europako herrialdeetatik etorritakoen % 91ren, Latinoamerikatik etorritakoen % 81en eta Euskadin edo

⁴⁴ Bereizitako kolektibo bakoitzean beren burua sailkatzen duten pertsonen guztizkoaren gainean kalkulaturako ehunekoak. Zehazki, hauek dira: 17, 10, 15, 9, 31, 27, 50 eta 1.032 kasu.

Espainiako gainerako lurraldeetan jaiotakoen % 84ren aldean. Eta Saharaz hegoaldeko Afrikatik etorritako pertsonen adierazi dute gutxien bi arrazoiengatik edo gehiagorengatik diskriminatuta sentitu izana, beste herrialde batzuetatik etorritako pertsonen ez bezala. Ziur asko, Euskadiko diskriminazioaren argazkia desberdina izango zen inkesta biztanleria osoari zuzendu beharrean diskriminazioa jasateko arrisku handiagoa duten kolektiboek zuzendu izan bazitzairen, kasu honetan beste herrialde batzuetatik datozenei, eta, batez ere, ezaugarri etnikoengatik edota kultura-eta erlijio-tradizioengatik desberdin ikusten ditugunei galdetu izan bazitzairen; hala erakusten dute diskriminazio anizkoitza neurtzeko MEDIM proiektuek (Cea D'Ancona eta Valles, 2020 eta 2021a) edo Espainian bizi diren afrikar-jatorriko ondorengoen artean egindakoak (Cea D'Ancona eta Valles, 2021b). 17. grafikoaren amaieran ohar moduan zehaztutako lagin-oinarri baxuek ez dute laguntzen jatorrizko herrialdearen arabera izandako diskriminazioaz gain beste ondorio batzuk ateratzen.

17. grafikoa. Inkestatutako pertsonen jaioterriaren edo jatorriaren arabera aitortutako zuzeneko diskriminazio-esperientzien kopurua (%)⁴⁵

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 oinarri hartuta.

Azkenik, 2024ko inkestan aitortzen diren zuzeneko diskriminazio-esperientzien kopurua zehazten duten aldagai soziodemografikoak aztertuko ditugu. 18. grafikoan, inkestan ageri diren aldagai soziodemografikoak sartu eta birkodetu ondoren (neurgarri moduan tratatzeko) lortutako erregresio lineal anizkoitzaren eredua erakusten da, “Gutxiengo etnikoa”, “Gutxiengo bat sexu-orientazioagatik” eta “Gutxiengoa ez izatea” aldagaiak barne. Nahiz eta horietan lehena (“Gutxiengo etnikoa”) ez den txertatu amaierako ereduan, hasieran aurreikusitakoaren kontrara. Ereduaren irudikapen grafikoak inkestan adierazitako diskriminazio-esperientzien kopurua iragartzeko estatistikoki eragin esanguratsuak dituzten aldagai askeak soilik barne hartzen ditu.

⁴⁵ Jaioterri edo jatorri horietako inkestatutako pertsonen guztizkoaren gainean kalkulaturako ehunekak. Zehazki, hauek dira: 88, 22, 9, 14, 11, 1.051 eta 1.200 kasu.

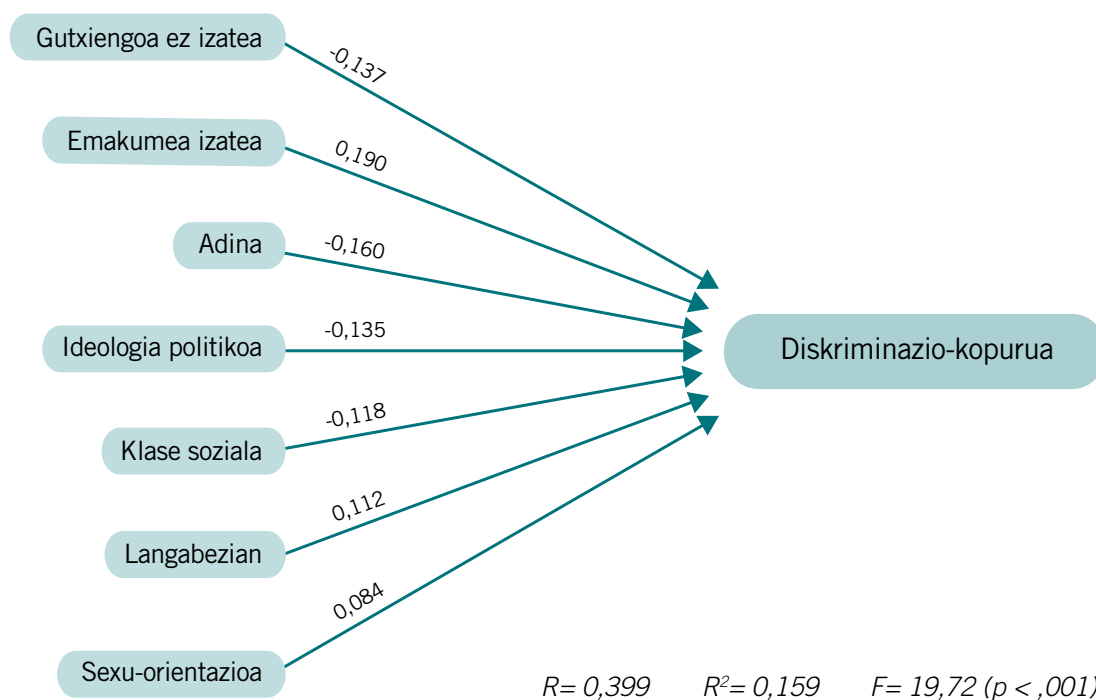
Ondorioak alderatu ahal izateko, lortutako erregresio-koefiziente estandarizatuaren (beta) arabera ordenatuta ageri dira aldagaiak 18. grafikoan. Koefiziente horri esker, unitate desberdinetan (kasu honetan, esaterako) neurtutako aldagaiek dituzten eragin iragarleak alderatu daitezke. Haien irakurketarako, kontuan izan “-1,0” eta “+1,0” artean kokatzen dela balioa (desbideratze tipikoko unitateak). Balioa zenbat eta gehiago hurbildu “1,0”-ra (zeinua alde batera utzita), orduan eta handiagoa izango da aldagaiaren eragin iragarlea. Zeinuak aldagaien arteko erlazioaren norabidea adierazten du: positiboa bada, norabide berean egingo dute aurrera bi aldagaiek; negatiboa bada, alderantzizko norabideetan joango dira (bat handitu egingo da, eta txikiagotu bestea, edo alderantziz).

Aurreikusten zenaren kontrara, azken 12 hilabeteetan diskriminazio-esperientzien kopuruan eragin handiena duen aldagai askea ez da “Gutxiengoa ez izatea”. Espero zitekeenez, eta hori horrela delako, jasandako diskriminazioen batezbestekoa txikiagotu egin da, desbideratze tipikoko 0,137 unitate, beren burua gutxiengoren bateko kide gisa identifikatzen dutenekin alderatuta. “Emakumea izatea” aldagaia datorondoren, eta eragin positiboarekin. Horrekesan nahidusentitutako diskriminazio-kopurua handitu egin dela, desbideratze tipikoko 0,190 unitate, gizonekin alderatuta. Estatistikoki esanguratsua den eragin iragarle handieneko laugarren aldagaia “Adina” da, zeinu negatiboarekin (-0,160). Horrek esan nahi du pertsonaren adinak gora egin ahala txikiagotu egiten dela inkestan aitortutako diskriminazio-esperientzien batezbestekoa. Gauza bera gertatzen da “Ideologia politikoa” aldagaiekin (-0,135); izan ere, Oitik (ezker-muturra) 10eraino (eskuin-muturra) doanez, zenbat eta eskuinerago egin orduan eta diskriminazio-esperientzien aitorten txikiagoa dago. Halaber, espero zitekeen bezala, jasandako diskriminazio-kopuruak behera egiten du inkestatutako pertsonak bere burua klase sozialeko eskalan zenbat eta gorago ikusi (-0,118). Azkenik, “Langabezian” egoteak adierazitako batez besteko diskriminazio-kopurua handitzen du, 0,112 unitate, langabezian ez daudenekin alderatuta. Berdin gertatzen da beren burua “Gutxiengo bat sexu-orientazioagatik edo genero-identitateagatik” gisa identifikatzen duten pertsonen artean, nahiz eta beta koefizientea oso baxua izan (0,084); horrek erakusten du oso eragin iragarle txikia duela, eta beste sei aldagaiek emandakoaren desberdina, horiek ere iragarpenak egiteko balio izanik. Hortik ondorioztatzen da diskriminazio anizkoitza (bi edo gehiago) jasatea txikiagotu egiten dela beren burua gutxiengoren bateko kide gisa identifikatzen ez duten pertsonen artean (hala identifikatzen direnekin alderatuta), haien adinak gora egin ahala, ideologia politikoen eskalan zenbat eta eskuinerago egon eta klase sozialaren arabera. Aitzitik, emakumea izateak areagotu egiten du sentitutako diskriminazio-esperientzien batez besteko kopurua, langabezian egoteak eta sexu-orientazioagatik edo genero-identitateagatik gutxiengotzat jotzeak bezala; gutxiengo hori, 16. grafikoan ikusten den moduan, gailendu egiten zen azken 12 hilabeteetan 4 eta 5 diskriminazio-arrazoientzat diskriminatuta sentitu zelako.

Lortutako erregresio linealaren eredua esanguratsua da estatistikoki ($F = 19,72$; $p < ,001$ izanik), nahiz eta ahalmen iragarle txikia izan, azaldutako bariantzaren

ehunekoari dagokionez ($R^2 = \% 15,9$). Horretan laguntzen du inkestatutako 1.200 pertsonen $\% 83$ k azken urtean diskriminatuta sentitu ez direla adierazi izanak; eta horrek isla du, halaber, estatistikoki esanguratsua den eragin iragarlea duten zazpi aldagaiei dagozkien beta koefiziente baxuetan, sentitutako diskriminazio-kopuruaren azalpenean, 18. grafikoa jasotzen den moduan. Diskriminatuta sentitu ez direla adierazi duten inkestatutako pertsonen proportzioa oso handia da, eta hori erregresio-koefiziente estandarizatu baxuetan eta 0tik hurbileko batezbestekoetan islatzen da. Laburbilduz, eredu estatistiko iragarle bat lortzen da, baina ez da erabakigarria azken urtean zuzenean jasandako diskriminazioen batez besteko kopurua azaltzeko.

18. grafikoa. Azken 12 hilabeteetan izandako diskriminazio-kopurua azaltzen duen erregresio lineal anizkoitzaren eredua.

Iturria: geuk egina.

Ondorioak

EAEn eta Europan aniztasunarekiko dauden pertzepzio eta jarreraren alderaketak zein zuzeneko diskriminazio aitortuaren azterketak aukera ematen dute Euskadi Europako mapan kokatzeko eta beste lurralde batzuetan nagusi diren eredueta zer alderditan hurbiltzen edo urruntzen den ulertzeko.

Euskadiko diskriminazio anizkoitzaren analisiari dagokionez, Euskadin duela gutxi bildu diren datu demoskopikoek bertan bizi diren herritarrek azken urte honetan sentitutako diskriminazio anizkoitzaren argazki berri bat ematen digute. Argazki adiskidetsu bat da, eta harekin batera doa diskriminazioaren arloan jada egindako aurrerapena, baina kontuan izan behar da oraindik ere inkestan presentzia minimoa dutela beren burua diskriminazioa jasateko arrisku handiena duten gutxiengo batzuetako kide moduan identifikatzen duten pertsonak. Hemen emandako datuek diskriminazio subjektiboa, hau da, euskal gizartean autodeklaratzeko, sentitzen eta hautematen dena, ezagutzen eta neurtzen laguntzen dute, eta, beraz, gerta daiteke diskriminazio erreal edo objektiboarekin guztiz bat ez etortzea. Edozein modutan, diskriminazio subjektiboak diskriminazio objektiboak baino garrantzi handiagoa ere hartzen du hura jasaten duten pertsonentzat (Foley et al., 2005; Motti-Stefanidi eta Asendorpf, 2012). Horregatik neurtu behar da inkesta bidez. Hala, diskriminazio anizkoitza neurtzeko inkesta-metodoen egokitzeari buruzko aurreko ikerketa batean (Cea D'Ancona, 2017) egiaztatu zen aurrez aurreko inkesta edo elkarrizketa direla egokienak diskriminazioa neurtzeko. Batez ere, herritar guztiei zuzentzen zaizkielako da, haien adina eta prestakuntza-maila edozein direla ere; kontrara, gizarte-desiragarritasunaren alborapenak eragina izan dezake, eta gizartean gaitzetsitako jarrera diskriminatzaileak nahiz diskriminazio-esperientzia pertsonalak gutxiago agertzearekin lotzen da hori. Horrenbestez, kontuz ibili behar da inkestako datuek erakusten dituzten diskriminazio-zifrak interpretatzean. Datuak hauen mende egongo dira: nori galdetzen zaion, nola erantzuten duen, noiz eta non. Litekeena da hemen jasotako argazkiak ikerketa kualitatiboaren bidez jasoko liratekeenek baino zifra hobeak ematea, ikerketa horrek diskriminazioan esku hartzen duten eragileen

esperientzietan, jarreretan eta diskurtsoetan sakontzen laguntzen baitu, baina kasu gutxi batzuetan zentratuta, eta, hala, inkestaren beharra dauka adierazgarria izango bada.

Lehenik eta behin, aniztasunarekiko irekitasunarekin edo erosotasunarekin lotuta, goi-mailako esparru politikoan aniztasunaren normalizazio handiena duten lurraldeen blokean kokatzen da EAE, Irlandatik, Herbehereetatik edota Espainiar estatutik hurbil. Euskadik irekitasuna erakutsi du botere politikoko postuetan emakumeak, gazteak eta askotariko sexu-orientaziooko pertsonak egotearekiko. Aitzitik, zenbait erresistentzia daude oraindik ere ijitoen eta askotariko jatorri etnikoko pertsonen inguruan. Gizarte-talde horiek Europako batezbestekotik gorako balioak dituzte Euskadin, baina, dena den, erantzukizun politikoko karguetan onarpen txikiena izaten jarraitzen dute. Antzeko zerbait gertatzen da harreman-eremu intimoan. Hemen ere musulmanekin, juduekin eta ijitoekin dago erosotasun txikiena. Askotariko sexu-orientaziooko eta genero-identitateko pertsonekin lotuta, eremu intimoan ere irekitasun handiena duen multzoaren barruan dago EAE, Europako batezbestekoa nabarmen gaindituta.

Oro har, Europako biztanleek erlatiboki hedatutzat jotzen dute diskriminazioa, erreferentziazko kolektiboa zein, neurri handiagoan edo txikiagoan hautematen baita. Hala, biztanleen ustez, ijitoak, gehiengoarekin bat ez datorren larruazal-kolorea duten pertsonak eta transexualak dira diskriminazioa gehien jasaten dutenak. Diskriminazioaren pertzepzioa osorik hartuta, haren hedapenaren aintzatespen-maila baxuenak dituzten lurraldeen artean dago Euskadi, gizarte-talde minoritario edo estrukturalki diskriminatuetao pertsonetikiko desparekotasunezko tratuaen maila ez oso altuak erregistratu baititu, herrialde hauetatik hurbil, besteak beste: Eslovakia, Errumania, Polonia, Letonia, Lituania, Kroazia, Estonia, Txekia eta Bulgaria. Zerbaitegatik dira balioak, aniztasunarekin lotuta aztertutako hamar ezaugarrietatik bederatzitan, EBko batezbestekoa baino txikiagoak. Distantzia handiena hauetan dago: askotariko sexu-orientazioa eta genero-identitatea, erlijioa, desgaitasuna, egoera ekonomikoa eta adina. Askotariko alderdietan diskriminazioak gizarte-aintzatespen txikia izatea problematika horiekiko sentsibilitate sozial, instituzional eta mediatiko txikiaren isla moduan interpreta daiteke alde batetik, eta horrek kolektibo jakin batzuekiko diskriminazioa eta diskriminazio-ardatzak ikusezin bihurtzea edo ukatzea dakar; bestetik, aniztasuna kudeatzen duten eta desparekotasunezko tratuaen gizarte-pertzepzioa murrizten laguntzen duten mekanismoak daudela ere adieraz lezake. Bi aukeren artean bereizketa egiteko, ezinbestez kontrastatu egin behar da beste informazio-iturri batzuekin: adierazle subjektiboak (irekitasun-, erosotasun- edo tolerantzia-jarrerak, etab.) eta datu objektiboak (erregistratutako salaketak, desparekotasun-adierazleak enpleguan, etxebizitzan, hezkuntzan, osasunean edo ordezkartza politikoan), bai eta diskriminazioa jasateko arriskua duten gizarte-taldeetako pertsonen bizitako diskriminazio-esperientziak ere.

Zuzeneko diskriminazio-esperientziari dagokionez, Euskadiko biztanleen % 16,6k adierazi dute azken urtean halako gertakariren bat bizi izan dutela lehen pertsonan;

Europako batezbestekoa baino datu txikiagoa da, diskriminazio-bizipenaren adierazpen txikiagoa duten estatuen balioetatik hurbil (zehazki, Ekialdeko Europakoetatik). Beren emaitzen arabera, Euskadi zein Espainiar estatua puntuazio txikiagoak dituzten lurraldeen —Bulgaria eta Polonia, adibidez— eta puntuazio handiagoak erregistratu dituzten lurraldeen —Irlanda eta Lituania, besteak beste— artean kokatzen dira. Generoa, zehazki emakumea izatea, eta adina dira zuzeneko diskriminazio-esperientzien hamarretik zazpitan oinarrian dagoen arrazoia, eta biztanleria osoaren artean minoritarioagoak diren beste ezaugarri batzuek, berriz, hala nola jatorri etnikoak, erlijioak, desgaitasunak edo sexu-orientazioak, agerpen txikiagoa dute adierazitako diskriminazio-gertakarietan. Espazio publikoa eta lantokia dira dinamika diskriminatzaileak gehien ageri diren eremuak. Diskriminazio-ekintzetan tartean dauden ezaugarri edo arrazoiak eta testuinguruak biltzeak lagundu egingo luke esku-hartzeak ardazten, eta, aldi berean, agerian jartzen da kasuak hauteman eta bideratu behar direla baita ikusten edo hautematen zailenak diren eremuetan ere.

Azken 12 hilabeteetan diskriminazioaren aurka biztanleek izandako jokabide aktiboak behatuta, oro har, Europako herritarrek diskriminazioaren aurrean erakutsitako konpromiso aktiboa txikia da, nahiz eta ez den modu berean adierazten lurralde guztietan. Euskadik EBko batezbestekoa baino emaitza hobeak ditu, zehazki kasu hauetan: lantokian diskriminazioa salatzean, diskriminazioaren biktima bat jendaurrean defendatzean eta diskriminazioaren aurkako elkarte edo kanpainetan parte hartzean. Eta hori Europako batezbestekoa baino handiagoa den diskriminazioaren aurkako ekintzarekin lotzen da. Aldi berean, euskal biztanleen herritar-eskakizuna erakundeek egindako lanaren eraginkortasunaren balorazio txarragoan islatzen da; izan ere, nahiko altu bat lortu arren, diskriminazioaren aurkako politikak eta estrategiak zeharkatzeko gizarte-oinarria dagoela adierazten du. Ildo horretatik, euskal erakundeen eraginkortasunarekiko konfiantza txikiak ekintza instituzionalarekiko jarrera kritikoa islatzen du, eta diskriminazioaren aurkako eta tratu-berdintasunaren aldeko politika publiko anbiziotsu eta eraginkorragoen eskaera inplizitua ere bai.

Beraz, analisi honek agerian uzten du lurralde-arrakala argia dagoela Europan aniztasunarekiko eta diskriminazioarekiko jarretetan: iparraldeko eta mendebaldeko herrialdeek biltzen dituzte herritarren irekitasun-, erosotasun- eta aktibazio-maila altuenak diskriminazioaren aurrean; Ekialdeko Europan eta hegoaldearen zati batean, berriz, aintzatespen eta prestasun txikiagoa ikusten da horrekin lotuta. Esparru honetan, Euskadi hurbilago dago bigarrenengandik, bai diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioari dagokionez, bai aitortutako esperientzietan, baina sentsibiltate handiagoa du arrazoi espezifiko batzuetan, hala nola generoan, sexu-orientazioan eta genero-identitatean.

Euskadiko diskriminazio anizkoitzaren analisiari dagokionez, Euskadin duela gutxi bildu diren datu demoskopikoek bertan bizi diren herritarrek azken urte honetan sentitutako diskriminazio anizkoitzaren argazki berri bat ematen digute. Argazki

adiskidetsu bat da, eta harekin batera doa diskriminazioaren arloan jada egindako aurrerapena, baina kontuan izan behar da oraindik ere inkestan presentzia minimoa dutela beren burua diskriminazioa jasateko arrisku handiena duten gutxiengo batzuetako kide moduan identifikatzen duten pertsonak. Hemen emandako datuek diskriminazio subjektiboa, hau da, euskal gizartean autodeklaratzeko, sentitzen eta hautematen dena, ezagutzen eta neurtzen laguntzen dute, eta, beraz, gerta daiteke diskriminazio erreal edo objektiboarekin guztiz bat ez etortzea. Edozein modutan, diskriminazio subjektiboak diskriminazio objektiboak baino garrantzi handiagoa ere hartzen du hura jasaten duten pertsonentzat (Foley et al., 2005; Motti-Stefanidi eta Asendorpf, 2012). Horregatik neurtu behar da, eta inkesta bidez. Diskriminazio anizkoitza neurtzeko inkesta-metodoen egokitzeari buruzko aurreko ikerketa batean (Cea D'Ancona, 2017) egiaztatu zen aurrez aurreko inkesta edo elkarriketa direla egokienak diskriminazioa neurtzeko. Batez ere, herritar guztiei zuzentzen zaizkielako da, haien adina eta prestakuntza-maila edozein direla ere; kontrara, gizarte-desiragarritasunaren alborapenak eragina izan dezake, eta gizartean gaitzetsitako jarrera diskriminatzaileak nahiz diskriminazio-esperientzia pertsonalak gutxiago agertzearekin lotzen da hori. Horrenbestez, kontuz ibili behar da inkestako datuek erakusten dituzten diskriminazio-zifrak interpretatzean. Datuak hauen mende egongo dira: nori galdetzen zaion, nola erantzuten duen, noiz eta non. Litekeena da hemen jasotako argazkiak ikerketa kualitatiboaren bidez jasoko liratekeenek baino zifra hobeak ematea, ikerketa horrek diskriminazioan esku hartzen duten eragileen esperientzietan, jarreretan eta diskurtsoetan sakontzen laguntzen baitu, baina kasu gutxi batzuetan zentratuta, eta, hala, inkestaren beharra dauka adierazgarria izango bada.

Bibliografía

Allport, Gordon W. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Álvarez del Cuvillo, Antonio (2022). El problema de la discriminación inversa: ¿es posible discriminar a quienes pertenecen a los grupos sociales dominantes? *Trabajo, Persona, Derecho, Mercado* 5, 187-209. <https://doi.org/10.12795/TPDM.2022.i5.08>

Baca Zinn, Maxine y Thornton Dill, Bonnie (1996). Theorizing difference from multiracial feminism. *Feminist Studies* 22(2), 321-333. <http://www.jstor.org/stable/3178416?origin=JSTOR-pdf>

Barrère, Mª Ángeles eta Morondo, Dolores (2011). Subordiscriminación y discriminación interseccional: Elementos para una teoría del derecho antidiscriminatorio. *Anales de la Cátedra Francisco Suárez* 45, 15-42. <https://revistaseug.ugr.es/index.php/acfs/article/view/523/613>

Beal, Frances M. (1970). Double jeopardy: To be black and female. In Robin Morgan (argit.), *Sisterhood is powerful* (340-352. or.). New York: Random House.

Berger, Michele T. eta Guidroz, Kathleen (2009). *The intersectional approach: Transforming the academy through race, class, and gender*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Bericat, Eduardo; Camarero-Rioja, Mercedes eta Jiménez-Rodrigo, M.ª Luisa (2018). Multiple discrimination from a social science approach: Theory, research, and policies. In Dionysis Balourdos eta Nikos Sarris N (argit.), *Tackling multiple discrimination in Greece* (25-60. or.). Atenas: ION Publishing Group.

- Best, Rachel K.; Edelman, Lauren B.; Krieger, Linda H. eta Eliason, Scott R. (2011). Multiple disadvantages: An empirical test of intersectionality theory in EEO litigation. *Law & Society Review* 45(4), 991-1025.
- Biemer, Paul P. eta Lyberg, Lars E. (2003). *Introduction to survey quality*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Bowleg, Lisa (2008). When black + lesbian + woman $\neq$ black lesbian woman. *Sex Roles*, 59: 312-325.
- Brah, Avtar eta Phoenix, Ann (2004). Ain't I A Woman? Revisiting Intersectionality. *Journal of International Women's Studies*, 5(3), 75-86. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol5/iss3/8>
- Burri, Susanne eta Schiek, Dagmar (2008). *Multiple discrimination in EU Law*. Belgika: European Commission.
- Cachón Rodríguez, Lorenzo (2006). Discriminación étnica en el mercado laboral. *Puntos de Vista*, 5, 7-26. https://cidalia.es/wp-content/uploads/2023/02/pvista_5.pdf
- Capecchi, Stefania eta Simone, Rosaria (2019). A Proposal for a Model-Based Composite Indicator: Experience on Perceived Discrimination in Europe. *Soc Indic Res*, 141, 95–110. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1848-9>
- Carles, Isabelle eta Jubany-Baucells, Olga (argit.) (2010). *Genderace. The use of racial antidiscrimination laws. Gender and citizenship in a multicultural context*. (<http://genderace.ulb.ac.be/>)
- Carlsson, Magnus (2010). Experimental evidence of discrimination in hiring in the first- and second-generation immigrants. *Labour*, 24(3), 263-278.
- Catalá Pellón, Alicia (2010). Discriminación múltiple por razón de género y pertenencia a minoría étnica. *Aequalitas*, 26, 6-15.
- Cea D'Ancona, Mª Ángeles (2002). La medición de las actitudes ante la inmigración: Evaluación de los indicadores tradicionales de "racismo". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 99, 87–111.
- (2004a). *La activación de la xenofobia en España*. CIS.
- (2004b). *Métodos de encuesta. Teoría y práctica, errores y mejora*. Madrid: Síntesis.
- (2005). La exteriorización de la xenofobia. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 112, 197-230.

- (2009). La compleja detección del racismo y la xenofobia a través de encuesta. Un paso adelante en su medición. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 125, 13-45.
- (2012). *Fundamentos y aplicaciones en metodología cuantitativa*. Madrid: Síntesis.
- (2017). Measuring multiple discrimination through survey methodology. *Social Science Research*, 67, 239-251.
- (2020a). De la conceptualización y medición de la discriminación múltiple a las propuestas políticas antidiscriminación. In Mª Ángeles Cea D'Ancona y Miguel S. Vallés (argit.), *Discriminación múltiple. Medición y acciones antidiscriminatorias* (17-52. or.). Dextra Editorial.
- (2020b). Perceptions of not equally tolerable discriminations: Is personal experience so decisive? *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 20(1), 481-507.
- Cea D'Ancona, M.ª Ángeles eta Valles Martínez, Miguel S. (argit.) (2017). *Discriminación múltiple: Materiales teóricos, metodológicos y empíricos*. Madrid: Dextra.
- (2018). *Evolución de la discriminación en España. Informe de las encuestas IMIO-CIS de 2013 y 2016*. Madrid: Osasun, Gizarte Zerbitzu eta Berdintasun Ministerioa.
- (2020). *Discriminación múltiple: Medición y acciones antidiscriminatorias*. Madrid: Dextra.
- (2021a). Multiple discrimination: From perceptions and experiences to proposals for anti-discrimination policies. *Social & Legal Studies*, 30(6), 937-958.
- (2021b). *Aproximación a la población africana y afrodescendiente en España. Identidad y acceso a derechos*. Madrid: Berdintasun Ministerioa.
- Cho, Sumi; Crenshaw, Kimberlé W. eta McCall, Leslie (2013). Toward a field of intersectionality studies. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 785-810.
- Choo, Hae Y. eta Ferree, Myra M. (2010). Practicing intersectionality in sociological research. *Sociological Theory*, 28(2), 129-149.
- Collins, Patricia Hill (1991). *Black feminist thought: knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Nueva York: Routledge.
- Collins, Patricia Hill eta Bilge, Sirma (2019). *Interseccionalidad*. Morata.

Combahee River Collective (2012). Un manifiesto feminista Negro. En Raquel Lucas Platero (Ed.), *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada* (75-86. or.). Bellaterra.

Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad (CERMI) (2019). *Informe anual sobre derechos humanos y discapacidad en España 2018*. https://www.aeesme.org/wp-content/uploads/2019/05/Informe-2018_ONU_0.pdf

Conaghan, Joanne (2009). Intersectionality and the feminist project in Law. En Emily Grabham, Davina Cooper, Jane Krishnadas y Didi Herman (Eds.), *Intersectionality and beyond: Law, power and the politics of location* (21-49. or.). New York: Routledge Cavendish.

Consejo para la eliminación de la discriminación racial o étnica (2014). *Percepción de la discriminación por el origen racial o étnico por parte de las potenciales víctimas en 2013*. Osasun, Gizarte Zerbitzu eta Berdintasun Ministerioa. https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/2013_Panel_v_f.pdf

Consejo para la eliminación de la discriminación racial o étnica (2020). *Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2020*. Berdintasun Ministerioa. https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/08-PERCEPCION_DISCRIMINACION_RACIAL_NAV.pdf

Consejo para la eliminación de la discriminación racial o étnica (2025). El impacto del racismo en España: *Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2024*. Berdintasun Ministerioa. https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/2025/03/El_impacto_del_racismo_en_Espana_Accesible.pdf

Consejo para la promoción de la igualdad de trato y no discriminación de las personas por origen racial o étnico (2011). *Panel sobre discriminación por origen racial o étnico (2010): la percepción de las potenciales víctimas*. Osasun, Gizarte Politika eta Berdintasun Ministerioa.

Consejo para la promoción de la igualdad de trato y no discriminación de las personas por origen racial o étnico (2012). *Estudio anual sobre la discriminación por el origen racial o étnico: la percepción de las potenciales víctimas 2011*. Osasun, Gizarte Politika eta Berdintasun Ministerioa. https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/2024/06/estudio_Panel_CnoD_2011_acc_VF.pdf

- Cuadraz, Gloria H. eta Uttal, Lynet (1999). Intersectionality and in-depth interviews: Methodological strategies for analyzing race, class, and gender. *Race, Gender & Class*, 6, 156-186.
- Davis, Ángela Y. (2005). *Mujeres, raza y clase*. Akal.
- Díez Nicolás, Juan (1998). *Actitudes hacia los inmigrantes*. Lan eta Gizarte Gaietako Ministerioa.
- Díez Nicolás, Juan (2005). *Las dos caras de la inmigración*. Madril: Lan eta Gizarte Gaietako Ministerioa. *Documentos del Observatorio Permanente de la Inmigración*, n.º 3.
- Dunn, Kevin eta Nelson, Jacqueline K. (2011). Challenging the public denial of racism for a deeper multiculturalism. *Journal of Intercultural Studies*, 32(6), 587-602.
- European Commission (2007). *Special barometer 263. Discrimination in the European Union*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/525>
- European Commission (2008). *Special Eurobarometer 296. Discrimination in the European Union: Perceptions, Experiences and Attitudes*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/656>
- European Commission (2009). *Special Eurobarometer 773. Discrimination in the EU in 2009*. Report. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/773>
- European Commission (2012). *Special Eurobarometer 393. Discrimination in the EU in 2012*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1043>
- European Commission (2015). *Special Eurobarometer 437, Discrimination in the EU in 2015*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2077>
- European Commission (2019). *Special Eurobarometer 493. Discrimination in the EU (including LGBTI)*. https://data.europa.eu/data/datasets/s2251_91_4_493_eng?locale=en
- European Commission (2023). *Special Eurobarometer 535. Discrimination in the European Union*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>
- European Network Against Discrimination (ENAR) (2007) *Tackling multiple discrimination: Practices, policies and laws*. Luxemburgo: Europako Batzordea, Office for Official Publications of the European Communities.

- FELGTB y COGAM (2013). *Estudio 2013 sobre discriminación por orientación sexual y/o identidad de género en España*. <https://www.xarxanet.org/sites/default/files/assets/docs/library/2013-12/estudio-2013-sobre-discriminacion-por-orientacion-sexual-y-o-identidad-de-genero-en-espana.pdf>
- FRA (2009). *EU-MIDIS technical report: Methodology, sampling and fieldwork*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/eu-midis-technical-report-methodology-sampling-and-fieldwork>
- FRA (2014). *Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. Spain. January 2014 Update*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/country-study-lgbt-legal-update-2014-es.pdf
- FRA (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results>
- FRA (2020a). *What do fundamental rights mean for people in the EU?* doi:10.2811/606553
- FRA (2020b). *Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2020 Spain*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/spain-frr2020_en.pdf
- Foley, Sharon; Hang-Yue, Ngo eta Wong, Angela (2005). Perception of discrimination and justice. *Group & Organization Management*, 30(4), 421-450.
- Gee, Gilbert C.; Pavalko, Eliza K. eta Long, J. Scott (2007). Age, cohort, and perceived discrimination: Using the life course to assess self-reported age discrimination. *Social Forces*, 86(1), 265-290.
- Giménez Gluck, David (2013). La discriminación múltiple en el Derecho de la Unión. *Civitas. Revista Española de Derecho Europeo*, 45, 113-136.
- Eusko Jaurlaritza (2019). *Migraziorako Euskal Itun Soziala*. Eusko Jaurlaritza. https://https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/migrazioituna/es_def/adjuntos/ITUNA.pdf
- Harnois, Catherine E. (2015). Jeopardy, consciousness, and multiple discrimination. *Sociological Forum*, 30(4), 971-994.
- Herranz de Rafael, Gonzalo; Fernández, Juan Sebastian; Rodríguez, Pilar; Checa, Juan Carlos; Ainz, Alexandra; Fernández, Isabel eta González, María José (2012). *Xenofobia en Andalucía. Análisis en municipios y ciudades con alta densidad de inmigrantes*. Centro de Estudios Andaluces. https://www.centrodeestudiosandaluces.es/datos/factoriaideas/IFO01_13.pdf

- Hooks, Bell (2020). *Teoría feminista: de los márgenes al centro*. Traficantes de Sueños. https://traficantes.net/sites/default/files/TDS_map61_Hooks_web_baja.pdf
- Hooks, Bell; Brah, Avtar; Sandoval, Chela; Anzaldúa, Gloria; Bhavnani, Kum-Kum; Coulson, Margaret; Levins Morales, Aurora; Alexander, M. Jacqui eta Talpade Mohanty, Chandra (2004). *Otras inapropiables. Feminismos desde las fronteras*. Traficantes de Sueños. <https://traficantes.net/sites/default/files/pdfs/Otras%20inapropiables-TdS.pdf>
- Kaiser, Cheryl R. eta Major, Brenda (2006). A social psychological perspective on perceiving and reporting discrimination. *Law and Social Inquiry*, 31(4), 801-830.
- Keersmaecker, Jonas De eta Schmid, Katharina (2022). Selective exposure bias predicts views on diversity over time. *Psychonomic Bulletin & Review* 30, 401-406. <https://doi.org/10.3758/s13423-022-02167-0>
- King, Deborah (1988). Multiple jeopardy, multiple consciousness. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 14(1), 42-72.
- Lorde, Audre (2003). *La hermana, la extranjera*. Horas y horas.
- McCall, Leslie (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1772-1800.
- Motti-Stefanidi, Frosso eta Asendorpf, Jens B. (2012). Perceived discrimination of immigrant adolescents in Greece. *European Psychologist*, 17(2), 93-104.
- Malgesini, Graciela eta Giménez, Carlos (1997). *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Los libros de La Catarata.
- Observatorio de la Realidad Social del Departamento de Derechos Sociales (2021). *Percepciones y actitudes en torno a la discriminación en Navarra*. Nafarroako Gobernua.
- Observatorio Europeo del Racismo y la Xenofobia (2000). *Informe anual de 1999 - Resumen*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1942-AR_1999_summary-ES.pdf
- Oleaga, José Antonio; Fernández, Iraide eta Arteta, Taide (2021). Índice vasco de apertura hacia la diversidad (Basque Open-mindedness Index). In Julia Shershneva eta Iraide Fernández Aragón (koord.) *Diskriminazioa eta aniztasuna EAEn: ikuspegiak, esparruak eta kolektiboak* (151-176. or.). Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea.

- Pascoe, Elizabeth A. eta Richman, Laura Smart (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531–554. doi: 10.1037/a0016059
- Pager, Devah eta Shepherd, Hana (2008). The sociology of discrimination: Racial discrimination in employment, housing, credit, and consumer markets. *Annual Review of Sociology*, 34, 181-209.
- Platero, Raquel (Lucas) (2012). Introducción. La interseccionalidad como herramienta de estudio de la sexualidad. In Raquel (Lucas) Platero, *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada* (15-72. or.). Bellaterra.
- Poiret, Christian eta Vourc'h, François (1998). *Repérer les discriminations ethniques et raciales dans le domaine du travail et de l'emploi*. ISERES-CGT.
- Quillian, Lincoln (2006). New approaches to understanding racial prejudice and discrimination. *Annual Review of Sociology*, 32, 299-328.
- Rey Martínez, Fernando (2008). La discriminación múltiple, una realidad antigua, un concepto nuevo. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 84, 251-283.
- Rodó-Zárate, María (2021). *Interseccionalidad. Desigualdades, lugares y emociones*. Bellaterra.
- Sargeant, Malcolm (2011). *Age discrimination and diversity: Multiple discrimination from an age perspective*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Shershneva, Julia eta Fernández Aragón, Iraide (2021). Diskriminazioa eta aniztasuna EAEn: ikuspegiak, esparruak eta kolektiboak. Bilbo: Ikuspegi. Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.
- Spelman, Elizabeth V. (1988). *Inessential woman: Problems of exclusion in feminist thought*. Boston: Beach Press.
- Pereira, Cícero; Vala, Jorge eta Costa-Lopes, Rui (2010). From prejudice to discrimination: The legitimizing role of perceived threat in discrimination against immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 40(7), 1231–1250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.718>
- Valles Martínez, Miguel S.; Cea D'Ancona, Mª Ángeles eta Domínguez Alegría, Gloria (2017). Multiple discrimination and immigration: Traces from institutional, academic and populational discourse / Discriminación múltiple e inmigración: Huellas de discurso institucional, académico y de la población. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* (REIS), 159, 123-138.

Weber, Lynn eta Parra-Medina, Deborah (2003). Intersectionality and women's health: Charting a path to eliminating health disparities. *Advances in Gender Research*, 7, 181-230.

Williams, David R.; Gonzalez, Hector M.; Williams, Stacey; Mohammed, Selina A.; Moomal, Hashim eta Stein, Dan J. (2008). Perceived discrimination, race and health in South Africa: findings from the South Africa stress and health study. *Social Science & Medicine* 67, 441–452. <https://doi.org/10.1016/j.socsci-med.2008.03.021>

Williams, David R.; Yan Yu; Jackson, James S. eta Anderson, Norman B. (1997). Racial Differences in Physical and Mental Health: Socio-economic Status, Stress and Discrimination. *J. Health Psychol*, 2(3), 335–351. doi: 10.1177/135910539700200305.

Yuval-Davis, Nira (2017). *Situated intersectionality and the meanings of culture*. O(s) sentido(s) da(s) cultura(s). Consello da Cultura Galega. http://consellodacultura.gal/mediateca/extras/Texto_Nira_maquetado.pdf

Zschirnt, Eva eta Ruedin, Didier (2016). Ethnic discrimination in hiring decisions: A meta-analysis of correspondence tests 1990-2015. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42 (7), 1115-1134.

Legeria

Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Gutuna, 2012ko urriaren 26koa. (EBAO 326. zk., 2012-10-26, 391.-412. or.). https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/tr_lisboa/eu_tr_lisbo/adjuntos/carta_derechos_eu.pdf

Espainiako Konstituzioa. (EAO 311. zk., 1978ko abenduaren 29a). [https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)/con)

Arraza-diskriminazio mota guztiak ezabatzeari buruzko nazioarteko konbentzioa, 1965eko abenduaren 21a (Batzar Nagusia, 2106 A ebazpenean, 1965-12-21). <https://www.ohchr.org/es/professionalinterest/pages/cerd.aspx>

Emakumearen aurkako diskriminazio-mota guztiak ezabatzeari buruzko konbentzioa (CEDAW), 1979ko abenduaren 18a (Batzar Nagusia, 34/180 ebazpenean, 1979-12-18). <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

Pertsona desgaituen eskubideei buruzko konbentzioa, 2006ko abenduaren 13a. (A/RES/61/106, 2006-12-13). https://www.oas.org/dil/esp/A-RES_61-106_spa.pdf

Haurren eskubideei buruzko konbentzioa, 1989ko azaroaren 20a. (Batzar Nagusia, 44/25 ebazpenean, 1989-11-20). <https://www.ohchr.org/es/professionalinterest/pages/crc.aspx>

111. hitzarmena, diskriminazioari buruzkoa (enplegua eta okupazioa), 1958ko ekainaren 4a (Lanaren Nazioarteko Erakundea). https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111

Erlijioan edo sinesmenetan oinarritutako intolerantzia- eta diskriminazio-mota guztiak ezabatzeari buruzko adierazpena, 1981eko azaroaren 25ekoa (A/RES/36/55, 1981-11-25). <https://www.ohchr.org/es/professionalinterest/pages/religiondeclaration.aspx>

Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala, 1948ko abenduaren 10ekoa (A/RES/217(III), 1948-12-10). <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

1/2023 Legegintzako Dekretua, martxoaren 16koa, Emakumeen eta gizonen berdintasunerako eta emakumeen aurkako indarkeria matxistatik gabe bizitzeko Legearen testu bategina onartzen duena. (EHAA 60. zk., 2023ko martxoaren 27koa). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-9168>

2000/43/EE Zuzentaraua, 2000ko ekainaren 29koa, Arraza- edo etnia-jatorria edozein dela ere pertsonen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa. (EBAO L 180, 2000ko ekainaren 22koa, 22.-26. or.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043>

2000/78/EE Zuzentaraua, 2000ko azaroaren 27koa, Enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasunerako esparru orokor bat ezartzen duena. (EBAO L 303, 2000ko abenduaren 2koa, 16.-22. or.). <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2000-82518>

2006/54/EE Zuzentaraua, 2006ko uztailaren 5ekoa, Enpleguan eta okupazioan gizonen eta emakumeen arteko aukera- eta tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa. (EBAO L 204, 2006ko uztailaren 26koa, 23.-36. or.). <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/54/oj>

62/2003 Legea, abenduaren 30ekoa, Zerga-, administrazio- eta gizarte-arloetako neurriei buruzkoa. (EAO 313. zk., 2003ko abenduaren 31koa). <https://www.boe.es/eli/es/l/2003/12/30/62/con>

4/2005 Legea, otsailaren 18koa, Emakumeen eta gizonen berdintasunerakoa. [Indargabetutako xedapena] (EAO 42. zk., 2005eko martxoaren 2koa). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-17779>

- 19/2007 Legea, uztailaren 11koa, Kiroleko indarkeria, arrazakeria, xenofobia eta intolerantziaren aurkakoa. (EAO 166. zk., 2007ko uztailaren 12koa, 29946.-29964. or.). <https://www.boe.es/eli/es/l/2007/07/11/19>
- 3/2012 Legea, otsailaren 16koa, Emakumeen eta gizonen berdintasunerako Legea eta Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundea sortzeari buruzko Legea aldatzen dituen. (EAO 65. zk., 2012ko martxoaren 16koa, 24058.-24062. or.) <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2012-3752>
- 14/2012 Legea, ekainaren 28koa, Trans pertsonak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa. (EAO 172. zk., 2012ko uztailaren 19koa, 51730.-51739. or.) <https://www.boe.es/eli/es-pv/l/2012/06/28/14>
- 1/2022 Legea, martxoaren 3koa, Emakumeen eta gizonen berdintasunerako Legea bigarren aldiz aldatzen duena. (EAO 74. zk., 2022ko martxoaren 28koa, 40253.-40312. or.) <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2022-4849>
- 15/2022 Lege integrala, uztailaren 12koa, Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako. (EAO 167. zk., 2022ko uztailaren 13koa, 98071.-98109. or.) <https://www.boe.es/eli/es/l/2022/07/12/15>
- 4/2023 Legea, otsailaren 28koa, Trans pertsonen berdintasun erreal eta eraginkorrerako eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzeko. (EAO 51. zk., 2023ko martxoaren 1ekoa). <https://www.boe.es/eli/es/l/2023/02/28/4/con>
- 4/2024 Legea, otsailaren 15ekoa, Trans pertsonak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa. (EAO 64. zk., 2024ko martxoaren 13koa, 29654.-29674. or.). <https://www.boe.es/eli/es-pv/l/2024/02/15/4>
- 3/2007 Lege Organikoa, martxoaren 22koa, Emakumeen eta gizonen berdintasun eraginkorrerako. (EAO 71. zk., 2007ko martxoaren 23koa). <https://www.boe.es/eli/es/lo/2007/03/22/3/con>
- Migrazio seguru, ordenatu eta erregularrerako mundu-ituna, 2018ko abenduaren 19koa. (A/RES/73/195, 2018-12-19). https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180713_agreed_outcome_global_compact_for_migration.pdf?_gl=1*1congco*_ga*MTI4NzQ5Mjc5MC4xNzUxODc2OTc0*_ga_TK9BQL5X7Z*cZ3NTE4ODc5NTYkbzlkZzEkdDE3NTE4ODkzNTUkajYwJGwwJGgw
- Europako Parlamentua. (2024, urtarrilaren 18a). Europako Parlamentuaren Ebazpena, 2024ko urtarrilaren 18koa, Gorroto-delituak nahiz gorrotoaren sustapena sartzeko EBren delituen zerrenda zabaltzeari buruzkoa (2013/2068 (INI)). Estrasburgo. Europako Parlamentua. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0044_ES.html

Europako Parlamentuaren Ebazpena, 2011ko irailaren 28koa, Nazio Batuetako giza eskubideei, sexu-orientazioari eta genero-identitateari buruzkoa. <https://sirdoc.ccyl.es/Biblioteca/Dosieres/DL177Diversidad/pdfs/UE-Res-28-9-2011-OrientSexual.pdf>

Europako Parlamentuaren Ebazpena, 2024ko urtarrilaren 18koa. 2023/2068(INI). Extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime. [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en/procedure-file?reference=2023/2068\(INI\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en/procedure-file?reference=2023/2068(INI))

ZABALDU argitalpen-bildumaren helburua da aniztasunari buruzko gogoeta soziologiko bat eskaintzea, aniztasuna zentzurik zabalenean ulertuta. Hirugarren ale honetan, **Diskriminazioaren pertzepzioa Euskadin eta European** izenekoan, diskriminazioaren inguruko jarrerak, pertzepzioak eta bizipenak aztertu dira, egituraz diskriminatuak diren giza-taldeei edo gutxiengoei dagokienez, baita horietako kide izateari dagokionez ere. Lehenik eta behin, Europako aniztasunarekiko jarreraren eta diskriminazioari buruzko pertzepzioen analisi konparatibo bat garatu da, eta arreta berezia jarri zaie Euskadik Europako beste lurralde batzuekin eta Espainiar estatuarekin dituen antzekotasun eta desberdintasunei, EPADE 2024 eta Eurobarometro 2023 inkestetako datuetan oinarrituta. Jarraian, Mª Ángeles Cea D’Anconak egindako kapituluan Euskadiko diskriminazio anizkoitzean sakondu da, EPADE 2024-ko datuetan oinarrituta. Hala, sentitutako eta norberak adierazitako diskriminazioa aztertu da, agerian utziz zaugarritasun-faktore anitzen bat-egiteak nola eragiten duen diskriminazioarekiko esposizio anizkoitzean.

3

ikus
pegi

Immigrazioaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de Inmigración

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

BERDINTASUN, JUSTIZIA
ETA GIZARTÉ POLITIKETAKO SARIA
DEPARTAMENTO DE IGUALDAD,
JUSTICIA Y POLÍTICAS SOCIALES

ZABALDU